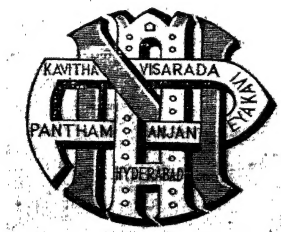
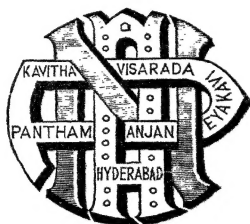

శ్రీ పాండురంగ గ్రంథమాల 2 వ. కుసుమము.

గ్రంథకర్త
కవిలావిశారద
పంతుల చింతనయకవి.

All Rights Reserved.

సంగ్రహకర్త,

కవిత్వానికవి

పంత్రిశికల్యాణము.

సర్వస్వామ్యములు
కవిగాలివి.

వెల-రూ 1-0-0

“సా వీరయ్య అండ్ సన్స్ గారి శ్రీ భారతీ ప్రెస్ లో
ముద్రింపబడియె శికింద్రాబాద్.

కృత్తికార్
 కవి తావికారద
 పంతం ఆంజనేయకవి,
 హైదరాబాదు.

విజ్ఞాపనము.

పాతక మహాశయాలారా!

అనంత కల్యాణగుణాభరణుడగు పరమేశ్వరుని లీలా కృత్యంబుల నభివర్ణించుటదే రితరము. తొల్లి తపోవగుతులగు ఋష్యాదులు దీర్ఘకాలము తపస్సంపన్నులై తుదకు తెలిసీతెలియనివారలై యా దయామయుని పాదారిపింద భజనానంద మగ్నమానసులైరి. చతుర్ముఖుండంతటివాఁడు సహస్రదివ్య వర్షంబులు పరిశోధించి భగ్నచిత్తుండై తదంఘ్రినేవయేముఖ్యంబని చతుర్ముఖంబులనుద్ఘోషించెను. అట్టిచోనే నెంతటివాఁడను.

భగవత్సన్నిధానమున స్రవ్వోపండు.

“ ము! తపముఁ వంశముఁ దేజముఁ శ్రుతముసాం • దర్శింబు నుద్యోగముఁ, నిపుణత్వంబుఁ, బ్రతాపపారషములుఁ నిష్టాబలప్రజ్ఞలుఁ. • జపహోమంబులుజాల వీశ్వరభ వత్సంతృప్తికైదంతియూ • ధపుచండంబున భక్తిసేయవలయుం • దాత్పర్యసంయుక్తుడై ||,

అనిప్రార్థించెను. కావుననేనా! విషయలోలుడను, తాపత్రయైషణాత్రయములఁజిక్కుకొని యపారంబగుసంసారసముద్రంబునఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండెడియల్పజ్ఞుడను. ఇట్టిసంకటంబుల నుండి విడువంబడు వేరొండుమార్గంబుఁగానక దయామయుని చరిత్రంబీరీతి నాయల్పవిద్యాగీతముల గానంబు జేయ మొనరి

డితిని. ఈరుక్మిణీకల్యాణము భగవానుడైన వ్యాసమహాబుసి
 పరమపవిత్రుని సీర్వాణభాషగచియించెను. తనువలె యపర
 వ్యాసుడోయనపరమభక్తాగ్రేసరుడగుపోతనామాత్యుడంద్ర
 భాషయందు జీవకళలుట్టినడ వాసెను. పిమ్మట ప్రాజ్ఞుడగు
 కూచిమంచితిమ్మకవి యీచరిత్రమును ప్రాథభాషలోబోపిం
 చెను. ఇట్టిమహోన్నతదశయందు వెలింగెడిచరిత్రంబును మరల
 నాచేరచియింపఁబడుటకు కారణము వీరలబ్రతిఘటించిమించి
 వెలుంగఁజేయు సంకల్పమునకాదు. వారికిని నాకును హస్తమశ
 కాంతరము, రామా! అనుభగవన్నామము నుచ్చరించుటయెట్లు
 పునరుక్తిదోషమున పరిగణింపఁబడదో యట్లే యీవిశ్వంభర
 మూర్తిదివ్యచరిత్రంబెందరెన్ని పర్యాయములురచియించినను
 చర్విత చర్వితాతి చర్వితము కాదనితిలంచి నాశక్త్యాను సార
 ముగా సీచరిత్రంబును రచియించితినని నా మనవి.
 ఒకచోట ప్రహ్లాదుడు బోధకుడై యాట్లువచియించెను,

“గురుశుశ్రూషయు, సర్వలాభసమర్పణంబును, సాధు
 జనసంగమంబును, సీశ్వర ప్రతిమా సమారాధనంబును, హరి
 కథాతత్పరత్వంబును, వాసుదేవునియందలిప్రేమయు, నారా
 యణగుణనామకీర్తనంబును, వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును
 విశ్వంభరమూర్తి విలొకనపూజనంబులును, మొదలైన విజ్ఞాన
 వైరాగ్యలాభసాధనంబులైన భాగవత ధర్మంబుపై రతిగలిగి

సగ్వభూతఁబులయందు నీశ్వరుండు భగవంతుఁడాత్మగలండని
 సమ్మానముననుచు గాఢకోధ లోభ మోహ మదనుత్స
 రంబులకైగలిచి యిదియనర్గమును బంధించి భక్తిసేయు
 చుండ నీశ్వరుండు నవిష్టుదేవునియందలిగతిసిద్ధిచు” కాపున
 బుద్ధుడ ప్రియంబునగు నీతనువును తదనుకూలంబులగు
 విషయంబుల నిజస్థితి నెఱింగి శాశ్వతానందమునకు మూలంబగు
 శ్రీహరిచరణారవింద భజనానందమే ప్రశస్తమని తలంచిన
 వాడనని యెఱుంగనగు. నాకవిత్వము భక్తిమార్గానుకూల
 ముగ వీక్షింపవలయుఁగాని ప్రాధభాషాప్రకటనంబునకై రచి
 యింపంబడినదని తలకింపవలయు. నేనందఱివలె గురువులచెంత
 బరింపకస్వతస్సిద్ధముగ బాండిత్యంబించుక శ్రీహరికరుణాకటాక్ష
 మువలనఁబొందితి నని చెప్పసాహసించెదను. కడుంగడుబాల్యం
 బుననుండియే నాకుభాగవత పఠనాపేక్ష మెందు. ఇతరకావ్యము
 లెన్నేనిచదివినను భాగవతములోఁగొంతభాగము నిత్యముజదివి
 నఁగాని, నాచిత్తమునకు హాయిగలుగదు. ఇదినాణొక పిచ్చియో!
 లేక భగవచ్చింత నాయత్తమైన చిత్తచాంచల్యమో! విశదీక
 రింపఁజాలను. ఇప్పటికిని యిదియెనాకు నిత్యపారాయణయోగ్య
 మైన పారమార్థిక గ్రంథమైయున్నది.

ఆస్మద్గురువర్యులగు బ్ర||శ్రీ|| మహామహాపాధ్యాయ,
 కళా ప్రపూర్ణ, కవిసార్వభౌమ, ఆంధ్ర వ్యాసులగు శ్రీపాద

కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు శ్రీనాథప్రోక్షమగు నైషధమును
 బరించి తద్గ్రంథకర్తయగు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని తమ
 గురువుగా నెట్లుభావించి తమగ్రంథములలోఁ జెప్పకొనియుం
 డిరో యట్లే శ్రీమదాంధ్రభాగవత గ్రంథకర్తయు భక్తాగ్రే
 సరుఁడునగు బమ్మరపోతనామాత్యుఁడేనాకుపరమగురువనియు,
 నాకవిత్వమునకు శ్రీ భాగవతమేకారణమనియు నిరాటంక
 లముగా జెప్పసాహించెదను.

ఇటీవల బ్ర॥శ్రీ॥ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారివద్ద
 నే గాంచిన కవితాశిక్షగూడనాకవిత్వమునకు వన్నెదెచ్చినదని
 మనవిజేయుచున్నాఁడను.

నేను కవిత్వముమొదలిడి నేటివరకు వ్రాసినగ్రంథము
 లన్నియు ననన్యవాత్సల్యమున వేసరక బరిశీలించి పొడవైన
 కొరంతలఁజూపుచు, కథాకల్పనాసూచనంబులఁబ్రసాదించుచు
 నా యీకవిత్వమును బ్రశంసార్హమగు మార్గమునఁ ద్రిప్పిన
 విమర్శకాగ్రేసరులును, సంస్కరణీయ భాషాసిధులును,
 నాకు పరమ మిత్రులునగు బ్ర. శ్రీ. డాక్టర్ పిశుపాటివేంకట
 రమణయ్యగారిని యస్మద్దేశికేంద్రులుగా భావించుచువారికి
 కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా వందనము లప్పించుచున్నాఁడను.

భగవద్భక్తియే ప్రాముఖ్యముగాఁ గొని వ్రాయు నా
 కవిత్వమునకుమెచ్చి “ ఆంధ్రభారతీ తీర్థము ” యొక్క

ప్రథమాధ్యక్షులగు ఘనతపహించిన జయపూరు మహారాజు

(His Highness Maha Rajaha of Jaipur,
Chancellor of Andhra Research University) గారు

నాకు “ కవితావిశాఖ ” బిరుదమునొసంగిరి. ఇయ్యది నాకు
భరింపరాని భారమయ్యెను భరింపవలసిన విధియై యున్నది.
పరాధీనవృత్తియందుననుండియు వీలుననుసరించిమాతృభాషా
సేవజేసెడి నాకు మున్ముందు నీ బిరుదమున కైవలయు
భాషాభివృద్ధియు, గ్రంథరచన చేయుటకై గొంతకాలమువిని
యోగింపవలసినపనినాకు తప్పనిసరియైయున్నది. సర్వేశ్వరుని
సంకల్పమెట్లున్నదో తెలియదు. నాయెడసానుభూతిగనబరచిన
శ్రీభారతీ తీర్థముయొక్క ప్రథమాధ్యక్షులగు జయపూరు
మహారాజుగారికిని, తదధ్యక్షులగు బి. శ్రీ. ఆచార్యబుర్రా
శేషగిరిరావు M.A. PH: D., M.S.A. గారికినికృతజ్ఞతాపూర్వ
కముగా వందనము లర్పించుచున్నాడను.

ధార్మికచిత్తులును, సత్యవచోదురంధరులును, ఉత్త
మోత్తములును, రాట్కులసంజనితులును, భాషాత్రయపారం
గతులును ప్రత్యేకించి మాతృభాషాభిమానులునగులింగన్నసి
పేట సంస్థానాధీశులగు మ॥రా॥శ్రీ॥ గోరంటపేంకటనరసింగ
రావు సర్వేశ్వారిభూపాలురీ రుక్మిణీకళ్యాణము భక్తితోవిని
సన్నుతస్కరించి యిద్దానినంకితముగా స్వీకరించి, యీగ్రంథ

మనతికాలములో వ్యయప్రయాసములకులోనై ముద్రింపజేసి
సారస్వతలోకమున కందజేసిన వీరికి సర్వదానూయురారోగ్య
సత్సంతానైశ్వర్యాభివృద్ధిగోరుచుకృతజ్ఞతావందనములర్పించు
చున్నాడను. ఈయుద్యమమున వీరినుత్సాహపరచిన వీరిమామ
గారగు దొంతిసంస్థానభూపాలురగు శ్రీరాజావేంకట కోపాల
రెడ్డి భూపాలురకును మఃరాశ్రీ విద్యావార్ధియగు బూరుగపల్లి
కనకారెడ్డిగారికిని కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా వందనములర్పించు
చున్నాడను.

ఈ ప్రబంధమును రచించుటకిదియే ప్రథమప్రయత్నము
గావున నాలోపములేగాక మఃద్రాణాలోపములుగూడ నుండ
కపోవు. “నడచుచునుండువాని చర + ణంబులకేగద రాళ్లత్రా
కుడుల్” అను న్యాయముననుసరించి యిందుబాడమిన తప్పి
దములు సహృదయమగు పండితకవి లోకముక్షమింపఁ గలరని
నా ప్రార్థన.

ఇట్లు

బుధజన విధేయుడు

గ్రంథకర్త.

**Letter from Sir K. V. Reddy Naidu Garu,
Ex: Governor of Madras.**

Kurma House,
Thyagaraya Nagar,
Madras, 17th Oct: 1938 .

Dear Mr. Naidu,

I am in receipt of your letter dated 20th
Sept: 1938 and the enclosures. I have read your
"Rukmini Kalyanam." I am exceedingly glad that
you have been able to write such a high class book.
It is really entertaining. The style is classical and
at the same time pure and simple.

Yours sincerely,
R. V. Reddy.

—: గురు నమస్కారము :—

గీ॥ సరస కవిలోక పాలనా ♦ చక్రవర్తి
నాంధ్ర వ్యాసుని వేద వే ♦ దాంగ విదూని
శ్రీపదాన్వయః గృష్ణాఖ్యుః ♦ శ్రితసుపూజ్య
మద్గురోత్తమ స్మరియంతు ♦ మహితభక్తి.

ప్రీతి క.

యేనామకేచిది హనః ప్రథయం త్యవజ్ఞామ్ ।

జానంతి తేకిమపితాస్త్వతినైవయత్నః ।

ఉత్పత్స్యతే మమతుకోపి సమానధర్మా ।

కాలోహ్యాయం నిరవధిర్వి పులాచపుద్గ్వ !!

భవభూతి.

పరిదృశ్యమాన ప్రపంచరంగమునందు, సృష్ట్యాదినం
డియు కవిత్వముమానవునికి సహజలక్షణముగాగానుపించెడిది.
ఏలనన, మానవుని శైశవదశయందే, వేదకాలపునాటియూర్వులు
తొలిపల్కులగు ఋక్కులనుగానముజేసిరి. ఆదికావ్యమగు
రామాయణమునుపాడి 'వాల్మీకి కోకిల' యమరత్వమునుబాం
డెను. పంచమవేదంబనబడు 'భారతామ్నాయము' ను రచి
యించి వ్యాసమహర్షి భగవానుడయ్యె. పుణ్యభూమియగు
నార్యావర్తమునందేగాక, పురాతననాగరికతగల గ్రీకుదేశ
ములోగూడ, 'హోమరు' (Homer) మొదలైన మహా
కవులుద్భవిల్లి, 'ఒడస్సి, యిలియెడ్' (Odyssey and Iliad)
మొదలైన విఖ్యాతిపురాణరాజములవ్రాసిజగత్ప్రసిద్ధినిబడసిరి.
ఇంతేగాక ప్రాచీనకవులవాఙ్మయములలో కనబడుసౌష్ఠ్యము
మాధురీగరిమ, ఆవేశము (Inspiration) నాగరికతాభి
వృద్ధియైనకొలదిని పూజ్యమగుచుండెననుకొందరివాడము సత్య
దూరముకాదు.

లోకములో కవిత్వమబ్బుట చాలాదుర్లభము. అందు వలననే మనపూర్వులు:—

శ్లో॥ శక్తిర్నిపుణతాలోక శాస్త్రకావ్యాద్య వేత్తణం
కావ్యజ్ఞకితయాఽభ్యాసఇతిహేతు స్తదుద్భవే ॥

అనికవిత్వమబ్బుట కిన్నిలక్షణములుండవలెనని నుడివి యున్నారు.

కవిత్వమనునది యొకరిసొత్తుకాదు; పా్రికులాడినరానే రదు; బహుజన్మతపఃఫలము; పూర్వసుకృతసంచయము; వర ప్రసాదలబ్ధము. అందువలననే, “Poets are born and not made” అన్ననుడువుసత్యము. కవిత్వమును చెప్పవా రందరు కవులనిపించుకొనరు. కవిత్వమురసాశ్రయము; రస పిపాసానిఘృత్యువులగు ముముక్షువులకుగాని సామాన్యులకు కవిత్వగుణమగోచరము. కవియన్ననో నిరంకుశుఁడు, రారాజు కన్నమిన్నయగుమేటిమానసి; రవిగాననిచో కవిగాంచును. ప్రకృతియొక్క మూలమూలలనుండుసమస్తస్థూల, సూక్ష్మ, జుగమ, స్థావరప్రదేశములన్నియునన్వేషించును; ప్రకృతిదేవ తోపాసకుఁడుకవి; ప్రకృతియొక్కగాఢభక్తుఁడు. కవియే ప్రకృతి, ప్రకృతి యేకవి.

అందువలననే సూరసప్రభావతి ప్రద్యుమ్నములో కవిత్వలక్షణములు నీకింది విధమున పేర్కొనియున్నాడు.

శ్రీ॥ శబ్దసంస్కారమే ♦ చ్చటసు జారఁగనీక

పదమైత్రియధ్వసం ♦ పదలఁబొదలఁ

దలఁపెల్లనక్లిప్త ♦ తనుపగిదిపితముగాఁ

బునరుక్తిదోమంబు ♦ పాంతఁబోక

యాకాంక్షితన్పూర్తి ♦ యాచరించుచును కా

ఖాచంక్రమక్రియఁ ♦ గడవఁజనక

ప్రకృతార్థభావంబు ♦ సాదుకోనదుకుచు

నుపపత్తి నెందు న ♦ త్యుర్జితముగ

గీ॥ నొకటబూర్వోత్తరవిరోధ ♦ మొదవకుండ

దత్తద్రవయవవాక్యతా ♦ త్వర్యభేద

ములుమహావాక్యతాత్పర్య ♦ మునకునొనరఁ

బలుకనేర్చుట బహుతపః ♦ ఫలముగాదె”

ఇంతేగాక కవిప్రవేశించని రంగములేదు; ప్రదేశము లేదు. రాచకీయములలో పాల్గొని జాతీయ నిర్మాణకుఁడని (Nation Builder) పించుకొనినాడు. పరాసుదేశములో, వాల్టేరు, రొసోని (Voltaire And Rousseau) యనువారలకావ్యరచనలు పరాస విప్లవమునకు కారణమయి (French Revolution) విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము నొకప్పుడు (Liberty, Equality, Fraternity) స్థిరపరచినవి. అలాగుననే కొలదివత్సరములక్రిందట, రుష్యా (Russia) దేశములోటాల్పుటాయి: తెసిను (Tolstoy and Lenin) రచయితలవాఙ్మయమభివృద్ధిపొంది, అపూర్వమయిన మార్పులు

(Innovations) 'దెచ్చి పెట్టుటయేగాక' నెన్నడువిని, కనియె
రుగసి సంస్కారములజొనిపి, రవ్యనుజాతికేగాక, ప్రపంచ
మానవజాతికందరికిని, ఒకనూత్నవికాసము, నూత్నపరిజ్ఞానము
నూత్ననిశ్చయము, నూత్నక్రమమును (New Social order)
ప్రవేశపెట్టి, భూగోళమునంతయు సాఫీంక విప్లవముతో
గలవర బెట్టుచున్నది.

ఇటులనే, ఆంధ్రవాఙ్మయమహాదధి తరచినయెడల
ఆంధ్రులుకూడ వేదకాలమునుండియు ఆంధ్రజాతివికాసమునకు
దోడ్పడినారనుట సందియముకాదు. మరియు ఆంధ్రవాఙ్మయ
చరిత్ర పరిశీలించినచో, ఆంధ్రకవిత్వము ఒకనన్నయతో ప్రా
రంభముగాక (1020 A.D. To 1150 A.D.) చంద్రవంశపు
రాజగు, ఆంధ్రవిష్ణుపుకాలమునుండియు విజృంభణలో నున్న
ట్లు గోచరమగును; వితరేయ బ్రాహ్మణమునందును, శతప్రథ
బ్రాహ్మణమునందును ఆంధ్రులు పేర్కొనబడుటచే, నూత్ర
కాలమునుండియు (Age of Sutras) ఆంధ్రకవిత్వకాలనిర్ణ
యముచేయవలసినదియైయుండగా, ఒకనన్నయ కాలములోనే,
ఆంధ్రకవిత్వముహఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమయినదని చెప్పి సాహ
సింతుట, కొందరిమతములోనెంతయు సమంజసముకానేరదు.

ఏదియెట్లున్నను, నన్నపార్కుడే కవిబ్రహ్మగా పెక్కురు
పూర్వకపులచే బేర్కొనబడినాడు. అందువలననే:—

మ॥ మహిముఖా వాగనశాసనుండుస్వజియిం ♦ పక్షగుండలేందుగిందు త
 స్మహానీస్థితీమూలమైనిలువ శ్రీ ♦ వాసుండుబోవక్ష మహా
 మహాలాసోముడుభాస్కరుండు వెలయిం ♦ పక్షసాంపువాటిల్లునా
 బహుభాంధోక్తిమయప్రపంచమున త ♦ త్రాగల్భ్యమూహించెదక్ష.

అని, రామరాజభూషణుడు పూర్వకవిస్తుతిఁ జేసి, ఆంధ్ర
 వాఙ్మయచరిత్ర” సంతయు నొక్క పద్యముతో సంక్షిప్త
 ముగా నిమిడ్చినాడు.

సన్నయభట్టుకుంజరము ప్రప్రథమమునుండియు రాజ
 రాజనరేంద్రుని యుద్యానవనమున స్వేచ్ఛగా విహరించుచు
 మహానదియగు గోదావరిగట్టెక్కి, వైరిభూరుహశాఖా నాశ
 నమొనర్చి, “శ్రీవాణీగిరిజా” యనుచు ఘీంకారనాదమొన
 రించి, ఆంధ్రులందరికి ప్రథమదర్శనమొనర్చినది. తరువాత
 కుండలీంద్రుండగు తిక్కన నెల్లూరునందుమనుమసిద్ధి భూపాలు
 ని నాశీర్వదించి. అమాత్యశేఖరుడయి, శాక్యవైదికముల
 రెంటిని సమన్వయించి, హరిహరనాథభక్తుడై, “కిమస్థిమాలా!
 కిముకొన్తుభంవా!” “నవతామూర పురాణతానుపగతా!”
 యనుచునద్వైతభావపరంపర సర్వదిశలవెదజల్లుచు, “కుల
 బ్రాహ్మణుడు” అరణ్యపర్వశేషము మనహావదలినభాగము
 సంతయు సృష్టియొనర్చి, ఆంధ్రభాషావధూటికి మూలమైనిలచి
 మేటికీరితిదిగంతముల వ్యాపింపజేసినాడు. తరువాత, ఏరూర్చి
 ప్రబంధపరమేశ్వరుడా భాషామతల్లికి నూతనాలంకారము

జేయించి మరింత యపూర్వశోభనుకల్పించినాడు. తరువాత, సోముడు, భాస్కరుడు, శ్రీనాథుడు, సూరన, పెద్దన, రామరాజభూషణుడు, ముక్కుతిమ్మన, ధూర్జటిమొదలైన మేటికిరాటములగు కవులుద్భవిల్లి, పురాణయుగమునుండి, ఆంధ్రభాషామతల్లిదృష్టినిమరల్చి, ప్రబంధనిర్మాతలై నూతన సృష్టియొనర్చి, ప్రబంధయుగమును పేరనొకనూత్నశకమును ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలోకల్పించి, రారాజులకీర్తిమన్ననల బడసినారు. ఈయుగములోనే కవులకు చక్రవర్తులుసహితము దాసులయి సీరాజనములిచ్చినారు; రత్నాంబరములిచ్చి కేల్లోఁజ్ఞినారు. “భవనవిజయ” రత్నసింహాసనమున నధిష్ఠింపజేసినారు. కనకాభిషేకములలో కవులనుముంచెత్తినారు. “మూర రాయరగండ డం” తటివాడు, ఆంధ్రపితామహుండేశ్వర్యదిం చుచు సేనలు జల్లుచుండగా, బోయియై, ఆంధ్రవాణినిదనకేల బల్లకిదండనెత్తి, ఆంధ్రసరస్వతిని వేవిధములపూజించినాడు.

అటులాదర్శప్రాయమైన ప్రబంధయుగమును వదలి నేటిమాధునిక కవులు, పాశ్చాత్యనాగరికతా సమ్మోహనము నను, పూర్వాచారమును వదలి తెలుగువాణిని నూత్నమార్గములను, నూత్నశోభలతో, నూత్నసృష్టికిగడంగుచు, “భావ కవిత్వమును పేర నవ్యసాహిత్య కవితా సృష్టికి గండంగుచు “పాలతరంగలు” “వెన్నముద్దలు” “సీటిబుడగలు” “జల

పుష్పములు” మొదలుగాఁగల చిత్రీవిచిత్రీ నామములతోఁ బేర్కొని, ఆంధ్రవాఙ్మయములో మాతనాధ్యాయమునునిర్మించుచున్నారు. ఈభావకవిత్వఘోరణులలోఁకొందరు, “కోతిమెరు కవిత్వము” లేక (Lyric Poetry) అని ప్రయోగించియున్నారు.

భారత, భాగవత, రామాయణాది యుత్కృష్ట కల్ప భూమిహసంభరితాంధోద్యాసవనమున, నీకవిత్వమునకు స్థానముబొత్తి గాలేదని కాబోలు వారి యభిప్రాయము. ఆంధ్రీకవి తామహుడుచెప్పినట్లు “ఖలముఁగాకుండునదికావ్యము” గనుక నిందలి సత్యాసత్యములు భావికాలమునకే వదలివేయుట సమంజసము.

అయినను, పూర్వాచారమునే ప్రధానముగ జేసుకొని “ప్రబంధకవిత్వము” నాదర్శముగా జేసుకొనుచు, ఆంధ్రీ భాషామతల్లికి భాషా సేవయొనర్పదలచిన వారలలోకింక వీంద్రీ ఘటాపంచాసన బిరుదాంకితులుచు, శతావధానులునైన తిరు పతికవులు ముఖ్యులుతరువాత వారలలోమన ‘పంతుం ఆంజనేయ’ కవిగారు ప్రశంసనీయులు.

ఈయన ప్రస్తుతము రచించినది రుక్మిణీకళ్యాణమును నయిదాశ్వాసముల ప్రబంధరాజము. దాని నిదివరలో, భక్తా గ్రేసరుఁడగు పోతన, కూచిమంచితిమ్మకవి మొదలైన మహా కవులుభక్తిరసముట్టిపడ ప్రబంధరచనయొనర్చినారు. అయినప్పటికి, “రాఘవేశ్వరుచారిత్రములెందరెన్ని విధముల్ వర్ణిం

చిన గ్రామదే" అనియన్నాడు పాపరాజు. పరమేశ్వరుని చారిత్రము నెందరెన్ని సార్లు చదివించినను చర్చితచర్చితమనిపించుకొనదు. కాని యెల్లడలను ఆంధ్రభూమినానాథంగుల భావకవిత్వ రంగత్తరంగములలో డోలాయమానమగుచుండగా, వర్తమానయుగములో ప్రబంధరచయితలకు, వాఙ్మయచరిత్రలో నేర్పానముండునని ప్రాస్వదృష్టిగల వక్రమానవులగు విమర్శకులధిక్షేపించుట సహజము. కవికిని, విమర్శకునకుచు క్కెడసరే! సుకవికవిత్వము తార్కికదృష్టితో జూడవిమర్శకులతీవ్రకోపాలన జ్వాలల కాగ నేరదులండుకనియే పిల్లననుచరిత్రయనుఖ్యాతిగాంచిన విజయవిలాస "గ్రంథకర్తయగు, చేమకూర వేంకటపతియంతటివాడు, ఏగతిరచియించెనేని సమకాలమువారలు మెచ్చరే గదా!" యని ఒక్కసారి నిట్టూర్పువిడచి యూరకున్నాడు.

మరియు, ఆంగ్లవాఙ్మయచరిత్ర తిలకించినచో నిట్టి సాదృశ్యములు పెక్కులుగానవచ్చుచున్నవి. కీట్స్ (Keats) మహాకవి (A thing of beauty is a joy for ever) అని ఘనవిపంచిక మీటుచు మృదుకుహాస్వరముతో, గానము జేయుచు, ప్రకృతి యారాధన మృదుమధురములగు శబ్దజాలములలో (Endymion) కావ్యమును శిల్పమొనరించి సమకాలపువారలలో మిన్నయనిపించుకొన్న లలితకవిరాజు (Edinburgh and Quarterly Reviews) మొదలైన పత్రిక:

లలో విమర్శకుల నిశితబాణ పరంపరలకు గురియై బెంగపెట్టుకొని మిగుల బాల్యమునందుననే స్వర్గస్థానమలంకరించి అంగ్లసాహిత్యమునకు తీరని నష్టముగా వుంచినాడు. ఇంక నుజీవించిన యెడల (Shakespeare) మహాకవిని కూడ మించకలుగునేమోయని పలువురి యభిప్రాయమైయున్నది.

ఈ ప్రబంధమును వ్రాయుటకు కారణము, కవిగారే యీక్రింది పద్యమున యొకవిధముగా సమర్థించుచున్నారు.

ఉ॥ “చాలగ గావ్యముల్ మిగుల * క్రొవ్యతరంబుగ వ్రాయనేర్చినక
బాలశకాంకమాళియజు * పంకజనాభులగూర్చి సత్కథా
లీలప్రశంసలక విడచి * లేకముద్దక్తి యులేక మూఢులై
ప్రేమిలులై యనర్హమగు * వెజ్జికవిత్వముఁ జెప్పఁబడియే.”

ఏదియెట్లున్నను ఒకగ్రంథములోని గుణదోషములను లెక్కించుటకు కాలముకంటె యెక్కువ విమర్శకుఁడుండబోడు. “The Test of Greatness is the page of History” అనెయొక యాంగ్లకవీశ్వరుఁడు వ్రాసిననుడు వెంతయును సత్యము. పైనందియమునకు కూడ సరియగు సమాధానమిచ్చును.

ఈ కవిగారు, ఇదివరలో “దివాంధము, పాండురంగ శతకము” మొదలైన పద్యప్రబంధములు రచించి యాంధ్రమహాజనుల మన్ననలకు పాత్రులయినారు. ఈయనకు రచనాపాటవము సహజముగా గలదు. శబ్దపరిచిత్యండు మేటి; కవిత్వముల లితపదభూయిష్టమై, ధారాశ్రమై, మృదుమధురమై

నొప్పుచున్నది. లాక్షిణికులమతమున, దృశ్యదృశ్యముగా
 వ్యాకరణలోపములందేని గానపడినను, రసనాస్పృష్టిప్రాళకవి
 రచనాసామర్థ్యమునకేమాత్రమును దీసిపోవుటలేదు. శైలి
 “గంగాలహరివలేనవిశ్చిన్నముగా ప్రవహించుచున్న”దని యి
 దివరలో మామిత్రులగు కురుగంటి సీతారామయ్య M. A
 గారు సెలవిచ్చినదెంతయు సమంజసమేగాక, వాణిజ్యోన్యము
 “కవిగారుప్రయత్నించుచోవిపులమగు పౌరాణికగ్రంథమును
 రచింపసమర్థులనితోచుచున్నది . . . భోజరాజీయాదులబోలి
 యున్నది” నేటికిరుజువయినదనిచెప్పటకెంతయు సాహసించు
 చున్నాడను.

మరియు సీప్రబంధరాజము ప్రాచీన ప్రబంధ కవుల
 పోకడలననుకరించుచు, రగడలతోను, స్తవరాజములతోను
 దండకములతోను, కమ్మనిసీసపద్యములతోను మాటిమాటికి
 రసముప్పతిల్లుచు, సరసపదగంభీరమై, గంభీర వృత్తబంధు
 రమై, నూతనభావాన్వితమై, ఝుంకేగతుల్యమగు ధారతో
 నెంతయు గ్రాలుచురమ్యముగానున్నది. సీసపద్యములన్ననో
 మంచియమకముగలిగి, శైలిమృదుమధురము, సందర్భోచిత
 మగు రసస్ఫూర్తిగలిగి, అంత్యప్రాసనియమములతో, ముక్త
 పదగ్రస్తములతో నొప్పారుటయేగాక యేపద్యమెన్నిసారులు
 చదివినను మరలనొక్కమారు చదువుదమన్నయభిలాషను

కలిగించును, మాత్సాహాసందమును, మాత్స్యశోభనువెల్లి
విరియుచున్నది.

ఈప్రబంధములో కావ్యమునకు వలయుగుణసంపత్తి
పూర్తిగాగలదు. పురవర్ణన, సుభోగవర్ణన, యుద్ధవర్ణన, భక్తి
వర్ణన మొదలైనవర్ణననలన్నియు నుండుటవలన, యొకప్రేథకా
వ్యమైయున్నది. ఇందలియితీవృత్తము సర్వజనవిధితమగుట
వలన పునరుక్తిదోషమునకుపోను. కొలదిమార్పులున్ననుసమంజ
సమే. మరియునిందలిపద్యములగమనిక, యందచందములు పరి
శీలించినయెడల సీతఁడాంధ్రా)వాఙ్మయమున నష్టదిగ్గజములని
పేర్కొనబడిన, పెద్దనతిమ్మన, రామకృష్ణుఁడు, రామరాజు
భూషణుఁడు, ధూర్జటి, రామభద్రుఁడు, మొదలైన కవిరాజుల
కావ్యముల బాగుగాచదువుకొని, వారియూహలబెక్కింటిని,
తనబొజ్జయందిముచ్చుకొనియీగ్రంథమునురచించి నాడా
యనునట్లు, చదివినకొలదిరసమూరుచు, వారిపోకడలను పెక్కు
చోట్లపోలియున్నది. మరియు సీకవికిభక్తాగ్రేసరుడగు పోతన
యందు భక్తియపారము; పోతనానుకరణములు పెక్కులీ
ప్రబంధరాజమునందు జొనిపియున్నారు. వానిలోగొన్నిటి బరి
శీలింతము:—

సీ॥ మందారమకరంద మాధుర్యమునఁజేలు + మధుపంజువోపు నెమదనములకు
నిర్మలమందాకినీపీచకలఁదూగు + రాయంచ సమ నె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవఖాదియైచొక్క + కోయిల సేరు నేకుటుముజలకు

బూరేందుచంద్రికాస్వరితచకోరకం ♦ బరుగునే సాంద్యసీహరములకు

గీ॥ నంబుజోదరదివ్యపాదాగవింద ♦ చింతనామృతపానవిశేషమత్త

చిత్త మేరీతనితరంబుఁజేరనేర్పు ♦ వినుతగుణశీలమాటలు వేయునేల.

(పోతన)

సీ॥ విమలమానసరోవిహరణంబులగోరు ♦ మదహంసచేరునేచుడుగులకును
ఘనమేఘములనీరుఁగాంక్షించుచాతకం ♦ బరుగునేతూరమావారిఁగోల
నరవిందమకరందమాసించురోలంబ ♦ మితుభసంబువైనెచ్చఁగొనునె
మాకందఫలములమాధుర్యముంజొమ్ము ♦ రాచిల్కవెనువేపరసముగొనునె

గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయపాదపద్మచింతనమునందుఁజొక్కెడిచిత్తమను
జేరనెంచునెత్త్య సుస్థితినొందిభజ్తవందార! గోవింద! పరమపురుష.

(అంజనేయకవి)

సీ॥ వీడఁటేరక్కసివిగతజీవఁజన్ము ♦ బాలుద్రావినమేటిబాలకుండు
వీడఁటేనందునివెలఁదికిజగమెల్ల ♦ ముఖమందుఁజూపినముద్దులాడు
వీడఁటేమందలోవెన్నలుదొంగిలి ♦ దర్పించిమెక్కినదాఁచురీడు
వీడఁటేయలయించి వ్రేతలమానంబు ♦ నూరలాడినలోకసుందరుండు

గీ॥ వీడులేకున్న పురమటేపీఠలంబు ♦ వీనిబొందనిజన్మగుణవిగతఫలము
వీనిబలుకనివచనంబువిహగరుతము ♦ వీనిజూడఁచాడ్కులువృధలువృధలు.

(పోతన)

సీ॥ పసిబాలుఁడైయుండి బండిరాకాసుని నీడ్చితన్నిన నాతఁడితఁడుకాఁడె
కాశీయథానిఁగాలఁ గజ్జలందెలుఁత్రాయ నృత్యమాడినయాతఁడితఁడుకాఁడె
వ్రేతలఁజిత్తములో శ్రీతితోహరియించి నేనుగాననునాతఁ డితఁడుకాఁడె
గోగోపకులఁబ్రోవ గోవర్ధనము వ్రేలనెత్తిన మహనీయుఁడితఁడుకాఁడె

గీ॥ బ్రహ్మవిద్యకునిమ్రేటి పట్టుకొమ్మనిఖిలపురుషార్థహేతువై నెగడునితని
మగనిఁగాఁగోరు రుక్మిణీమగువనోము ఫలమువర్ణింపఁదర మానెబ్రహ్మకైవస.
(అంజనేయకవి)

సీ॥ బొమ్మపెండ్లిండ్లకుఁ బోనొల్లననుచాల రణరంగమునకెట్లు రాఁదలంచె
మగవారిఁగనినఁదా మఱుఁగుఁజేరెడునింతి పగవారిఁగెల్వనే పగిదిఁజూచె
బసిఁడియుయ్యెలలెక్క భయమందుభీరువు ఖగపతిస్కంధమేకడిది నెక్క
సఖులకోలాహల స్వనములోర్వనికన్య పటహభాంకృతులకెబ్బంగినోర్చె

గీ॥ నీలకంఠములకు నృత్యంబుఁగఱపుచు నలసితలఁగిపోవు వలరుఁబోడి
యేవిధముననుండె నెలమినాల్గిధాది మానమునను రిపుల మానమడప.
(పోతన)

సీ॥ అక్కజంబుగపామ్మ నెక్కనేరనిచాల యీకప్పురపుదిప్పైలులనెక్క
విరిచీ గెసోకిన వెరపునొందెడికన్య మీరియీపొదరిండ్ల దూరె నెటుల
వీణవాయింపంగ వినలేనిసుకుమారి శుకపికరవములేచొప్పువి నెనో
వింజామరమువీచ విసుగునొందెడిలేచు యేరితిసుడిగాడ్చు కెదురుచలచె

గీ॥ పిల్లలాటలఁద్రవ్విన పిల్లకాల్వదాటవెరగొందుచుండెడి తలిరుబోడి
మేటిగొజ్జంగిఘానీటి యేటికాల్వదాటనోపెను చిత్రంబుబోటులార.

(అంజనేయకవి)

సీ॥ కంజాక్షునకుగాని కాయంబుకాయమే పవనగుంభితచర్మభస్మగాక
వైకుంఠుఁబొగడని వక్త్రంబువక్త్రమే ధమధమధ్వనితోడి ధక్కగాక
హరిపూజనములేనిహస్తంబు హస్తమే తరుకాఖనిర్మిత దర్శిగాక
కమలేశుఁజూడని కన్నులుకన్నులే తనుకుడ్యశాలరంధ్రములుగాక

గీ॥ చక్రిచింతలేని జన్మంబుజన్మమే తరళిసలిలబుద్బుదంబుగాక
విష్ణుభక్తలేనివిబుధుండు విబుధుడే పాదయుగముతోడిపశువుగాక.

(పోతన)

సీ॥ శ్రీకృష్ణముఖపద్మ సీమజూడంగలేని నయనోత్పలంబులే నయముఁగాంచు
యచువంశరుచిర కరాలంబనములేక హస్తాంబుజాతమే హాయిఁగనును
మధుసూదనునిపేయి మధురవాహినీలేక గాఢతాపాగ్నియే కరణినడఁగు
కాలింగమధనసంగతిలేక నాకును సౌఖ్యాభినిందేలు సరణియెట్లు

గీ॥ భూమరొత్తమ! నీవేగిపురుషసేంహు భువన మోహుసురవర్యబూతచరితు
నాత్మదోషఁగ నేబడునట్టిగతులు విన్నవింపుముబుద్ధిసంపన్ననీవు.

(అంజనేయకవి)

సీ॥ తరుణార్కకబళనోద్ధతిజూపె నెవ్వఁడురుచులచే ఫలమోహరుచులచేత
నకలంక రామముదిరికఁబూనె నెవ్వఁడుశయముచేహృత్కుశేయముచేత
మున్నీరు పల్వలంబుగదాఁటె నెవ్వఁడుజవముచే గుణగణాగ్రవముచేత
నక్ష్యశేఖాపాఠి నలరాఁచెనెవ్వఁడు రణముజేనియమధారణముచేత

గీ॥ ధరణి నెవ్వఁడుదానవద్విరదదళన విహృతిఁదనకేసరికి శోరవృత్తిఁదెలిపె
నతనిమత్కావ్యభవ్యవాగ్మృతఘటనమంజులస్వామిహనుమంతుమదిఁదలంతు
వసుచరిత్ర (రామరాజభూషణుఁడు)

సీ॥ రామనామాంకిత రమణీయుముద్రిక జనకజకిచ్చెనే సత్వశాలి
భూజాత వరశిరోభూషణంబునుఁదెచ్చి రఘుపతికొసఁగెనే రమ్యమూర్తి
అనిలోనమూర్ఖిల్లి నట్టిలక్ష్మణుఁగూర్చి తెచ్చెనోషధులనేదివ్యతేజ
పంక్తికంతునియనిఁబట్టి యురస్థలిఁ బడఁగ్రుద్ది మెఱస నేబల్లిదుండు

గీ॥ నట్టిబలవంతుహనుమంతునరికృతాంతుభక్తి సుతియింతునిరతంబుభవ్యచరితు
రక్షజేయుత శ్రీరాజరాజవర్య రమ్యగుణధాము సరసింగరాయన్మృపని.

(అంజనేయకవి)

కా॥ అంధుండొక్కడ చంద్రుండొక్కడ తదీ • యంబైనయావర్ణ నా
బందంబెక్కడనిట్టివితగలదీ • భావింప నెచ్చోటనై
సంధాత్రిందుంగిండు మాకునియ్యరకు సం • దంబొప్పననోన్య హృ

తృంధానంబగునంచు పేక్షనిటులకొ • జర్పింపజేరున్నదే!

(బిల్వణీయము)

మ॥ హరిణంధాకమలాక్షి నేత్రముల సామ్యంబందఁగాలేక దు

ష్కరమైకెల్ల వసప్రదేశముల ని • చ్ఛానీతిగాఁజొచ్చియున్

దిరుగంజాలక యాసుధాకరుని బొం • దెకఁగానిలేకున్ననా

హరిణంబెక్కడ చంద్రుడెక్కడ • తదీయాంకుండు వాఁడెట్లుగొ.

(అంజనేయకవి)

మరియు నిట్టివిపేక్కులుగలవు. ఈప్రబంధమునందలి

వద్యములుచదివినకొలదియువినుగుజనించక భావబంధురములై

రసభరితములైచదువరలకుమిగులనానందమునుసమగూర్చునను

మాట లతిశయోక్తికానేరదు. మచ్చునకై కొన్నిపద్యములీ

క్రిందవేర్కొనబడినవి రసగ్రహణపారీణులగు సరసకవిరాజుల

కు నీప్రబంధరాజము కావ్యదృష్టితో బరికించినయెడల నవీ

నాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో వేస్థానమునీయదగునో విజ్ఞులగు

బుధజనులకేవదలి వేసెదను.

(i) ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁబాల్పెరుగుఁ గొల్లలుగాఁగడుపారచాగివిను

త్తిల్లి.....

.....శ్వాదృశులైన వారికిక.

p. 65

(ii) క॥ తగునిది తగదని యెదరా

.....

నిగూర్చు తోడఁపారి • నిలువంగలజే!.....

p. 69

(iii) నీ॥ చలువపన్నీటిలో స్నానంబుజేయవు

గంధంబుఁబూయవు • గడుసుదనమె

.....
మమ్మనిటఁజూచిభాషించు ♦ మంజువాణి.

p. 83

సూర్యస్తమయవర్ణన,

(iv) గీ॥ శైష్టికుఁసీమరత్నాల ♦ ఫలకమర్వి

.....
అరుణముంజెందెబద్మాత్మ ♦ డపరదిశను.

p. 84

చంద్రోదయ వర్ణన,

(v) సీ॥ బాహ్మినంతసమేంది ♦ పద్మాక్షునింగూర్చి

పంపినరత్నాల ♦ ఫలకమనఁగ

.....
గీ॥ జెలువుమీఱినయోగీంద్ర ♦ చిత్తమట్లు

చంద్రబింబంబుఁబొడనూపె ♦ చల్లగాను.

p. 85

సూర్యోదయ వర్ణన,

(vi) మ॥ బిసినీకాంతమనోవ్యభాగలిగి త ♦ ద్భితాహతీచింతనా

రససింధూరపుటుండగాదనరెను ♦ రాండుండుపూర్వాద్రిపై p. 84

(vii) గీ॥ అబ్జములుఁజేరి భ్రమరము ♦ లలరిమధుర

మ్రోయఁదొడఁగెను కుసుదముల్ ♦ మొగముముడవ.

p. 94

విరహ వర్ణన.

(viii) సీ॥ నిట్టూర్పులెంతయో ♦ నిబిడమైజనియింప

హామాభవాకృష్ణ ♦ యంచుబల్కు

.....
గీ॥ దలఁపునిల్చినభీతిచే ♦ తత్తరిల్లు

p. 110

(ix) శా॥ బృందారణ్యతరుప్రదేశముల గో ♦ విందుండుసానందుడై

విందుల్ గూర్చినమాధవాంఘ్రియగమల్ ♦ వీక్షింపఁగా నేర్తు నే! p.106

(x) సీ॥ భృంగంబులన్నియు ♦ సింగమ్మలైదోచె
గాలిబాలకునుగి ♦ కీలలయ్యె

గీ॥ భానురాంగికి శ్రీకృష్ణ ♦ ప్రణయమందు p.111

(xi) మ॥ సనకాదుల్ కనలేని మాధవుహరిక ♦ జక్రికఁ ఘనుకొ దుర్లభుకొ
వనితా తెచ్చితి
వనజాక్షుండువరించిచేకొనునుభ ♦ వ్యంబయ్యెనీజన్మముకొ p. 127

(xii) సీ॥ భువినుండఁగాసిగ్గు ♦ బొందగావలెనంచు
చదలబ్రాకదొడంగె ♦ జయదండకట
గీ॥ సనగఁగనుపెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జనేత్ర
మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహితదివ్య
కళలనానాతిగమనసం ♦ గతులుజూడ
సమములేవెవ్వి పృథ్విలోఁ ♦ జర్చనీయ p. 128

(xiii) ఉ॥ సారసవైరియాయబల ♦ చారుముఖద్యుతిఁబోలు తేజముకొ
గోరి.....నీ
తీరుకళింకుడైనిశలఁ ♦ దెంపరియైతిరుఁగాడజొచ్చెడికొ p. 129

గీ॥ నందనుతుతోడ శాగ్ధంబు ♦ నందకమ్ము
గదయఁజుక్రంబు శంఖంబు ♦ కాతుకమున
వెంటఁజోవఁగ మింటను ♦ వేల్పులంత
గ్గుచు! తుభ్యంనమోయంచుఁ ♦ గేలుమోడ్చె. p. 153

ఇటుల నెన్నియో పద్యములఁజూపవచ్చును. మరియు నిట్టికృతులసమాదరణజేసిపోత్సహించుభూజానులుపూర్వకాలమునందేమి, వర్తమానమునందేమి కొలదిగానున్నారు. అందువలననే, ఆంధ్రవాఙ్మయమునందేమి, ఆంగ్లవాఙ్మయమునందేమి యుద్భవిల్లినకవులుపెక్కురు మిగుల దారిద్ర్యముననుభవించుచున్నారనుట జగద్విధితము.

ఈకొరంతఁదీర్చుటకోయన, ప్రస్తుతకాలమందు, ఆంధ్రభాషయందపరిమితభక్తిగలిగి, చక్కనిసాహిత్యజ్ఞానము స్వయంకృషిచేసలవడఁజేసుకొని, ఆంధ్రజ్ఞానమునభివృద్ధినేయ సంకల్పించిన నృపపుంగవులలో మిగుల ముఖ్యులు పీఠికాపురి సంస్థానాధీశులొకరు. తరువాత పుయ్యూరు యట్టేటు జమీందారులగు మ॥రా॥శ్రీ మేకావేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దూర్ జమీందారువారు ప్రశంసనీయులు.

ఇక్కడ నిజాంరాష్ట్రములో నీకృతినమర్పణపొందిన శ్రీశ్రీలింగన్నపేట భూపాలురగు Sir శ్రీవేంకటనరసింగరావు దేశాయిగారుకూడ ఆంధ్రభాషయందత్యంతాదరణము గనుపరచి, ఆంధ్రాభ్యుదయమును సదాకాంక్షించుచు దేశభాషలయందు చక్కనిజ్ఞానము సముపార్జించుకొని, పూర్వరాజుల యశోకీర్తులఁబొందుచున్నారని వ్రాయుటకెంతయుసంతసమగుచున్నది. వారివంశానుక్రమణికకవిగారు ప్రథమమున విప్రులము

గానుమారు 180 గద్యపద్యములలో నామాలాగ్రముగా వర్ణించి పెద్దనరామరాజభూషణుల పోకడల బోయివున్నారు.

పూర్వకపుల సాంప్రదాయములలో నిట్టికృతినమర్పణ బొందుట మిగులశ్రేయస్కరముగాన, నిట్టికృతులఁబెక్కులు వ్రాయునట్లుగా దమకవిగారికి పోత్సహింపఁగలరనిసమ్మచు శ్రీనరసింగరావు భూపాలునకు నాశీర్వాదములిడుచున్నాడను.

ఈకవిగారురచించిన “శ్రీగుక్మిణీకళ్యాణ ప్రబంధ రాజము, నవీనాంధ్రచరిత్రములో నొకప్రాముఖ్యస్థానము వహించి, చిరకాలము నాచంద్రార్కగా వర్ధిలుగాతయని యాశీర్వదించుచు కవిగారింకను నెన్నియోవిపులమగు పురాణ గ్రంథములనుకూడరచించి ఆంధ్రభాషాయోషకు గీర్తితేగల రని సమ్మచున్నాను.

ఇట్లు,

298. B. Cement Block
Malkpet, Hyderabad
Deccan.

} శ్రోవ్విడివేంకటరత్నశర్మ B.A

మంగళంమహాశ్రీశ్రీశ్రీ.

VICE CHANCELLOR ANDHRA UNIVERSITY
C. R. REDDY **WALTAIR.**

M. A. CANTAB:

17th Sept: 1938.

UKMINI KALYANAM

B Y

P. ANJANEYULU NAIDU

Amongst the books written in the old Prabhandha style, the Rukmini Kalyanam of Mr. P. Anjaneyulu Naidu is entitled to a high rank. The theme is the oft-repeated marriage of Rukmini and in his descriptions he is true to our Prabhandha spirit and has given very fine expression to the usual topics.

The most remarkable thing about the book is that an Andhra of the Nizam's Dominions should have reached such a high standard in scholarship and in talent for poetical composition. I can strongly recommend this book to those who wish to see the classical types of literature continued.

One of the vital features of this Rukmini Kalyanam is the note of devotion to God which it strikes so impressively.

I hope the author will be able to deal with more modern themes in due course.

C. R. Reddy.

Sri Padha Krishnamurthy Sastry.
Maha Mahopadhyaya, Kavi Sarva Bhowma,
Kala Prapurna and Andhra Vyasa.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమద్భాగ్యనగరాధి వాసుడును, నైజాముసర్కార్
 రివారి పర్సనల్ ట్రైపిస్తును, నాకుశిష్యప్రియుడునగు చిరం
 జీవి పంతం ఆంజనేయకవి రచించిన శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణి
 యందుమూడవ భాగముగా నెన్నబడిన “రుక్మిణీకళ్యాణము”ను
 గ్రంథమునే నామూలాగ్రముగాఁజదివి యానందించితిని.
 ఆంజనేయకవి మోక్షసాధని, పాండురంగశతకము, దివాంధ
 ములోనగు పెక్కుకృతులురచించి పేరుఁగాంచియున్నవాడు.
 ఈ “రుక్మిణీకళ్యాణము” శ్రీరాజాగోరెంటు వేంకటనరసింగ
 రావు సర్దేశాయి లింగన్న పేట సంస్థానాధీశులకంకితము చేయఁ
 బడినది. సర్దేశాయిగారి వంశావతారమతిపవిత్రమైవిస్తరించి
 యున్నది. అది మాఆంజనేయకవి మిక్కిలిశ్రమచేసి విపుల
 ముగా రసవంతముగా వర్ణించియున్నవాడు. గ్రంథరచన
 యందు “కృత్యాద్యవస్థ” అనుటంబట్టి కృత్యాదియేకప్రతర
 మని మనవిచేయుచున్నాను.

భాగవతములోనిరుక్మిణీకళ్యాణమునకంటె దీనియందుఁ
 గొన్నిమనోహరములైన మార్పులుకథకవిరోధముగాఁబ్రస్తుత

కాలానుకూలముగాఁ జేయఁబడినవి. అవిసమంజసములు. ఇందలికవిత్వము నాతికఠినమృదుమధుర శైలిందగిలి మనోహర మైయున్నది. పద్యములుగాని గద్యములుగాని చదువునప్పుడు కుంటువడక ధారాశుద్ధిగలిగి చదువరులనాకర్షించునదియైయున్నది. దీనింగృతినొందిన సర్దేశాయిగారియశస్సు వారివంశ ప్రతిష్ఠాధికమును రామాయణమున రామునివంశాధికముంబలె భూమిగలంతకాలము విరాజిల్లుచుండుననియు, సర్దేశాయి గారిట్టి సత్కృతులు పెక్కులున్నీకరించి కవులనాదరించి భాషా పోషకులై దిగంతవిశ్రాంత యశోవిశాలులై విరాజిల్లుచుండురు గాకయని కోరుచున్నాను.

ఇందలి శైలిందెలుపుటకు రెండుపద్యములుదాహరించుచున్నాను

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బార్వెరుగు ♦ గొల్లలుగాఁగడు పారఁద్రావిమ
త్తిల్లియరణ్య మందెపుడు ♦ ద్రిమ్యమందెడి గొల్లబోయినిక
బల్లిదుండచు వీరలిఁ ♦ బల్కఁగఁగర్థ రసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁగోరివిను ♦ టొప్పనెత్వాదృశులైన వారికిక.

చ॥ అతదురితక్రియాభరతుఁ ♦ డైనమదీయ సహోదరుండు న
నృతిచెడి చేదిపాలునకు ♦ మానినిగానొనగూర్చునెంచి యా
క్షితిపతిఁబిల్వనంపె నిక ♦ జేయువిధంబది యెట్టులొనొ, మ
ద్గతియగు వాసుదేవుపద ♦ కంజయుగంబును జూడనొప్పనో.

రాజమహేంద్రవరము } శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
19-3-1937

Baron B. Seshagiri Row,
M.A.;P.H.D;M.S.A.,
Professor, Maharajah's College Vizianagaram
13-9-1938.

శ్రీపంథము ఆంజనేయకవిగారికి.

శ్రీ॥ బుర్రాశీషగిరిరావు అనేకఆశీర్వాచనములు ॥త॥
మావిజయనగరీయులైన తమరు ఘనతవహించిన శ్రీనిజాం
వారి దర్బారులో శ్రీవారిసన్నిధాన వర్తిత్వపు మహాపదవిని
తమచాకచక్యముచేతనేగాక గుణాతిశయముచే సంపాదించి
యుండుటవిని నేనుచాలాసంతోషించుచున్నాను. అందులోనూ
తమరునిత్యహిందూస్తాని భాషామయమగు పరిస్థితులలోనుం
డియు, నాంధ్రభారతిని కృతిరూపములగు సేవలుచేయగల్గుచుం
డుట మీతిలిదండ్రుల తపఃఫలమనియే నమ్మదగియున్నది.
మీరుపంపిన గ్రంథములు చదివితిని. ఇతరగ్రంథములలోని
రచనకొన్నివిధములచేతనీ “రుక్మిణీకళ్యాణము” లో పరిణతికి
వచ్చుచున్నదని నాకుతోచినది, తమది భక్తిరససేవకానమైన
ప్రకృతిగనుకనే తమకవిత్వములోకూడా భక్తిరసమే ప్రధాన
రసముగానున్నది. శృంగారమును భక్తిరసపరిణామముగా
వర్ణించుటలోనే జీవితపరమార్థముకలదు. అదియీప్రబంధము
న నెచ్చటజూచినను స్ఫురించుచున్నది. కవిత్వమునకు కాంతిగ

లిగించుచున్నది. మిషన్లు చదువునప్పుడు పూర్వకవిపుం
గవులగతులన్నే నిస్సరించుచున్నవి. ఇదిమనపూర్వకపులాంధ్ర
రచనలలో గుణవిశేషముగా నెన్నినయంశము. కవిత్వము తేట
గాను, ధారగాను, నాగరికముగాను నడుచుచున్నది. తామిట్లు
నిరంతరమును ఉపాసించుచున్న శ్రీభారతీదేవి మిక్కిలిధిక
భాగ్యభోగ్యములు పొసాదించి, తమయేలికలకు ప్రేమపాత్ర
నిజేసి యాశీర్వదించునుగాక.

ప్రధానశేఖర బుర్రా శేషగిరిరావు

సాహిత్యపాఠ్యముడు.

K. Seetha Ramiah M. A,
Professor Nizam's College.

అస్మద్మిత్రులగుపంతులుజనేయకవిగారి ప్రేరణము
చేసేను నాల్గుమాటలీగ్రంథమునుగూర్చియు. తత్కర్తనుగూ
ర్చియు వ్రాయకతప్పినదిగాదు. నేనుసాధారణముగా ప్రతి
గ్రంథముపైనను సభిప్రాయమిచ్చుపెద్దల కోటిలోనివాడను
కాను. మరియు నాయభిప్రాయమునుకోరు మామిత్రులగు
నీగ్రంథకర్త తప్పలేకపోవుటచే నాకాయనుభవములేదు.

ఈసందర్భమున నాకురెండుచిక్కులుకలవు. మొదటిది
కవిగారు సమకాలికుడగుట, రెండవదిమిత్రుడగుట. సమకా

లికుడగు కవినిగూర్చిగాని తద్రచితగ్రంథములగూర్చిగాని ప్రశంసానిరసనములు గర్వశైలియులకును, మనోవేదనములకును కారణములగును, మరియు, ఇక కవిగారుమిత్తుడైన మోమోటముపొచ్చగుట నతిప్రశంసవిమర్శకుని పెడత్రోవకీచ్చుకొని పోవచ్చును. నెరసుల బయల్పెట్టుటకుకూడ మోమోటమే యభ్యంతరమగును. పక్షపాతమునకులోనగుట తటస్థించును.

ఈగ్రంథమునుచదివిన నాకానందము కల్గినదనిచెప్పి యట్టియానందముకల్గుటకు కారణములనుతెల్పిననాకర్తవ్యము 'నిర్వర్తితమగునని తలంచుచున్నాను. "కీడెంచిమేలెంచు" మనుసామెతను పురస్కరించుకొని గ్రంథలోపములనుముందు గ్గడింతును. గ్రంథము ప్రబంధ ధోరణిని కలదు. ఇతివృత్తము "చర్వితచర్వితాతిచరిత్వము" "భాష" గాంధీకాంధము, వ్యాకరణదోషములూ యచ్చటచ్చటగలవు. ఈవిషయములను గూర్చి కొంచముచెప్పవలసియున్నది.

సువస్తువులకు ప్రాతకొత్తలులేవు. సూర్యచంద్రులు ప్రాతవారే, రసమునకు ప్రాతకొత్త భేదముకాన్పింపదు. "క్షణేక్షణేయన్నవతాముపైతి తదేవహూపం రమణీయతాయాః" అను నలంకారవచన మీవిషయమునే బోధించుచున్నది. సహృ

దయునకు పాతకవి ధోరణియనిగాని, నవ్యకవిధోరణియనిగాని
భేదములులేవు గ్రంథమునరసముండుట ముఖ్యవిషయమేగాని
ప్రాతప్రబంధధోరణినివ్రాయుట యపకర్ష హేతువుకానేరదు.
ఇదియుగాక క్రొత్తప్రాతలు సర్వకాలములందున సమ్మిశ్రిత
ములైయుండును. సాపేక్షములైయుండును. అన్యోన్యశ్రయము
కలవైయుండును. ప్రాతపై నొకవ్యక్తిగాని జాతికిగాని యెప్పుడు
సంఘర్షముగ నసహ్యతకల్గునో యావ్యక్తిగాని జాతిగాని
నాశమునకు దారిపట్టుచున్నవని గ్రహింపవచ్చును. సాధర్మ్య
వైధర్మ్యముల నుద్గడించుటకై నను క్రొత్తతోబాటు ప్రాత
కూడనుండవలెను.

ఇకనితివృత్తము, రుక్మిణీకల్యాణకథ, ఆంధ్రదేశమున నన్ని
మూలలపురాణరూపమునగాని, హరికథారూపమునగాని భాగ
వతపతనరూపమునగాని, కథాగౌరవమునగాని, పాటరూపము
నగాని వాడబడుచునేయుండును. ఇటీవల మాహైద్రాబాదు
పురమున మన్నితులును సవ్యాంధ్రసాహిత్య ప్రసక్తులునునగు
శ్రీతలావర్షుల శివశంకరశాస్త్రిగారుసవ్యాంధ్రకవితాగురువు
లగు శ్రీరాయప్రోలుసుబ్బారావుగారికి తను ఖండకావ్యకన్య
కనొకదానినిచ్చి పరిణయమొనర్చిరి. అందలియితివృత్తము
రాధాకృష్ణప్రేమ, నవ్వలలోనవ్యుడగు శ్రీముద్దుకృష్ణగారు

..... సీతారామ రావణవృత్తాంతమునే
తమ “యశోకమున” నితివృత్తముగాగ్రహించినారు. కథ
ప్రాచీనమను విషయముననీయుదాహరణములుచాలును. రుక్మి
ణీకృష్ణులు ప్రకృతిపురుషులు. ప్రకృతిపురుషులయవతారముల
నీలోకములో ప్రత్యయమున్నంతవరకీ యితివృత్తము ప్రచా
రములోనుండును. మరియు నిందలినాయకానాయకులు స్వతం
త్రముగ నొండొరులనుప్రేమించి పెండ్లిచేసుకొనుటచే “నాథు
నికుల” కిదిహృదయంగమగ నేయుండుననితోచును. అందుచే
నితివృత్తమునకెట్టి లోపమువాటిల్లదు. గ్రంథమునందలినెర
సులనుతలంచినపుడు నాకొక్కవిషయము జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది.
శ్రీగిడుగురామమూర్తి పంతులుగారిగ్రంథముల జదివిననిర్దు
ష్టమని లాక్షిణికులచేత చెప్పబడుభాషయందు వ్రాయుటయ
సంభవమనితోపకమానదు. గొప్పవారనుకొను పండితప్రకాం
డులవ్రాతలలోని తప్పులనువారు కుప్పలగాచూపియున్నారు.
శ్రీవారిభాషాభేషజమును చదివినవెనుక, ||కీ||శే|| వేదము
వెంకట్రామశాస్త్రిగారు మరలవ్యవహారి కాండ్రవాదముపై
కలమెత్తలేదు. ఇట్టిస్థితిలో నీకవిగారు వ్రాసినదానియందు
దొసగులుండుట యొకలెక్కగాదు. కవిగారికి ప్రబంధకవిత్వ

ముపై నెట్టియభినివేశమో, గ్రాంధికాంధ్రముపై నెట్టియభి
నివేశముండుట గణనీయాంశము.

నాకింకొకవిషయము తోచుచున్నది. గ్రాంధిక వ్యవ
హారికభాషావాదమున కిచ్చుటతావులేదు. కవిగారిగ్రంథమును
సానుభూతితోపరికించి యందున్నవిశేషములను స్పృశించుట
నావిధియని తలంచుచున్నాను. సహృదయవిమర్శక కృత్యమ
దేయని నామందబుద్ధికి తోచుచున్నది. విమర్శకభృంగము
ప్రాతకొత్త భేదములేక రసలబ్ధబుద్ధియైయుండును.

ఈగ్రంథము చదివినేనందించితిని. దానికి కారణము
లను కొన్నింటి నిట సంగ్రహముగా వచింతును.

ఇతివృత్తము.

ఇతివృత్తమున కవిగారు కొన్నిమార్పులనొనర్చి దానికి
కొంతనవ్యతయలవరచినారు. భీష్మకరాజు సభలోతనకూతు
రగురుక్మిణివివాహవిషయమై ప్రసంగించినపుడుమంత్రిలుమొ
దలగువారురుక్మిభయముచే శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణికితగినవరుండని
తైర్యముతో చెప్పలేకపోయిరి. నిజముచెప్పించుటకు కవిగారు
కనూతనవిషయమును సృష్టించినారు. విష్ణుమాయచే నొకపరి

చిత్ర రాజకుమారపాత్రమును సృష్టించి తన్మూలముననీవిషయమును చెప్పించినారు. అట్లుచేయుటచే తద్వ్యతంతమును సగలలోపప్రవేశపెట్టుటయేగాక, వృద్ధమంత్రము మొదలగువారిని రుక్మిణీపాగ్నినుండి రక్షించినారు. ఇతివృత్తమునందలి యనేకాతాకికములైన సన్నివేశములలోనిది యొకటియైనది. ఈమారుమిక్కిలి సమంజసముగాను, కథాకల్యాణమున కనుకూలముగాను, యితివృత్తమునకుశోభను తెచ్చునదిగానున్నది. ఇందు కవిగారిప్రతిభను ప్రశంసించ వలసియున్నది.

రుక్మిణీకృష్ణులప్రేమ వినుకల్పిపై నాధారపడియున్నట్లు పురాణప్రసిద్ధము. కేవలము వినుకల్పిపై నాధారపరచుట కవిగారికంతగా తృప్తికరముకాదు. వధూవరు లొండొరులను చూచిప్రేమించునట్టియు, నట్టియవకాశములేనిచో పోటోగ్రాఫులనైనచూచి ప్రేమించునట్టియిక్కాలము కవిగారి చిత్తవృత్తి నెట్లువడలేదోచూచుడు. రుక్మిణీదర్శనవసంబునకు చక్షుర్విరోధమునకై పోయెనట! అచ్చటరాజులందరి చిత్రపటములున్నవట! అందు శ్రీకృష్ణనిపటముచూచి ముగ్ధయాయెనట! ఇట్లు చేయుటచేకవి రెండు కార్యములు సాధించినాడు. స్వయంవరమునకు ప్రత్యామ్నాయము కల్పించుటమొదటిది. వినుకలితోపాటుకనుకలికకు కూడ కొంతస్థానమిచ్చుట రెండవది. దానింత

పేమించిన కృష్ణనియాకారచిత్రమైనను చూడగోరుటన్యాయసమ్మతము. నవ్యభావవిలసితము ప్రబంధములలోననుండి, కవికాణాదుల తొంగిచూచునను సన్నివేశములిట్టివే! దీనిని కల్పించి యితివృత్తమునకు వన్నె పెట్టినాడుకవి. (1-43)

కవిగారుశిశుపాల పాత్రకటాకికస్థితకల్పించినారు. పాపైకకర్మనిజేయక పూర్వజ్ఞానవాసనవానియందుండజేసినారు. నారద శిశుపాలసంవాదముచే, నెప్పుడు శ్రీకృష్ణనిచేతులలో తనకుమరణముపొమ్మిచునా, యెప్పుడు తన నిజరూపమును పొందుదునా, యను జ్ఞానమును ధ్వనిగా శిశుపాలునియందు కల్పించి వానిపాత్రకుకవిగారువన్నె పెట్టినారు. ఇచ్చటనాకొక పోలికగానవచ్చుచున్నది. దుర్యోధనునకు విశ్వరూపదర్శనమెట్లు యుద్ధమునకు పురిగొల్పువిషయమయ్యెనో. కర్ణునకెట్లుతన జీవితవృత్తాంత శ్రవణము దుర్యోధనుపక్షముననే యుండవలె ననప్పేరించెనో, యట్లేనారద జ్ఞానప్రదానము శిశుపాలునియందుకృష్ణవిరోధమునుండి విరమించినట్లుచేయలేదు. ఈసన్నివేశము కావ్యముయొక్క శోభనుపేంపొందుచుచున్నది.

కవిగారిట్టి మార్పులను కొన్నికల్పించి యితివృత్తమున కొంత నవ్యతనాపాదించజేసి కావ్యమునకు ప్రాశస్త్యమిచ్చిరి.

ర చ న

వెనుక 'దివాంధ' రచనాసాదర్భముననే వీరికవితా ధారాదులగూర్చి కొంతముచ్చటించితిని మరల నద్దానినిచెప్పుట పునరుక్తియగును.

ఏళ్లకోత రాభి వృద్ధిగావీరికావ్యరచనపెరుగుచున్నదో యట్లేకావ్యగుణములుకూడ నిశితములగుచున్నవనిమాత్రము చెప్పినజాలును.

ఈగ్రంథమునందలి కొన్నిరచనావైశిష్ట్యములజూపెదను.

వీరికందపద్యములయొక్కనడకమిక్కిలి మనోహరముం
 "కందమును రచించినవాడేకవి" యనునానుడి యీయన
 యందస్వర్థము. ఏకందపద్యమునైనను పరికింపుడు. మలచిన
 ట్లుండును. కందములలోకనపడు నీదారావాహికాగుణము సా.
 మాన్యముగానంతట గనపడుచున్నను వానియందునిర్ధృష్టమై
 స్వచ్ఛందముగ గన్పట్టుచున్నది. ఒక్కపద్యముచాలును. పంచ
 మాంకమున యుద్ధఘట్టమున:—

క॥ ఇరువురుసరుబలవిక్రమ

పరులైపోరాడి విశిఖ * న్నముగురియై

జరిపిరి హరల నేర్పన

కరుదొంగుచుఁజూడదొడఁగె * నమరుని మింటకై (5-18)

లనిచెప్పియున్నాడు. ఇదేయననేల? కందపద్యములన్నియునిట్లే

శిశుపాల కృష్ణులకిది తృతీయజన్మమనియు, వెనుకటిది రామరావణజన్మమనియు, వెనుకటి రామరావణసంగ్రామము యొక్క పునరుక్తియేయిప్పటి సంగ్రామమనియు, కవిగారొక పద్యపాదముచే మనకు స్ఫురింపజేసినారు.

“జననాథోత్తమ! రామరావణమహా సంగ్రామమైదోచెడిన్”

ఇచ్చట చూచుటకు సామాన్యోపమాలంకారమువలె గన్పట్టినను, నాసంగ్రామమునందలి పాత్రలు ప్రాకృత పురుషులనియు, శాపముననిది తృతీయజన్మమనియు, తెల్పియెట్టులాపూర్వసంగ్రామములోక భయంకరమయ్యు, లోకక్షేమంకరమోయట్లే యీశిశుపాల శ్రీకృష్ణసంగ్రామము కూడనని కవిగారొక పద్యపాదముచే కొండంత యర్థముస్ఫురింపజేయుచున్నారు. రామరావణులెట్లుపాకృతపురుషులో! యట్లేయిచ్చటననుభావము నిచ్చియుపమయనన్యముగా పరిణమించుచున్నది. ఈపద్యపాదము గ్రంథమునంతకును మకుటమని నాయాశయము.

నర్మోక్తినిచెప్పటలో నీకవిగారికి మంచిప్రజ్ఞయున్నదనియు నోరు తెరచినప్పించక చిరునగవు పుట్టించుటలోకవి

గారు సామర్థ్యముకలవారనియు నీక్రింది పద్యమునలన తేట
పడగలదు. రుక్మిగర్వభంగమైనపిదప బలరాముడు కృష్ణునితో
నిట్లనుచున్నాడు.

క॥ పగచెల్మియునీకిలలో

నగధర! సమమయ్యనిటుల + న్యాయమెనీవుక

దగురీతి రుక్మిసనుపక

వగపొందగఁజేయఁదగునె + వారిజనాభా!

కృష్ణునిగుణవర్ణనమును రుక్మిపరాభవమును ప్రక్క
ప్రక్కలనుంచి చెప్పి బావమరదికై నపరాభవమున గల్గినసిగ్గును,
నుడుకును, మాటలరైట్టిచినాడు. ఇట్లునర్మగర్భముగాచెప్పిన
నన్ని వేశములనేకములీ గ్రంథమునగలవు.

ఇకనొక్కవిషయము చెప్పివీరమింతును. ఈగ్రంథము
వాయువిమానములు ప్రచారములోనున్న కాలమున రచియిం
పబడినట్లంత సాక్ష్యము తెల్పుచున్నది. వార్తాపత్రికలలోవిమా
నములలోనే నూతన వధూవరులు నూతనవివాహసంతర విహా
రమునకు వెడలినట్లు మనమెన్నోవార్తలను
చదువుచున్నాము తుదకు పెండ్లిండ్లుకూడ విమానములోనే
జరిగినవని కూడచదివినట్లునాకుజ్ఞాపకుమున్నది. కవిగారుకూడ
రుక్మిణీకృష్ణులను విమానమున (గరుడునిపై) సురలోకమున

కంపినారు నూతనవధువునకు భర్త తనగొప్పతనమును చూపుట సహజముగాన భార్యకు భర్తృగౌరవము హెచ్చిప్రేమయు భివృద్ధియగును. శ్రీకృష్ణుడు స్వర్గమునకు వెడలియింద్రునిచే నూగములనందియనేక దృశ్యములు భార్యకు జూపి ముదము గొల్పినాడు. ఈకాలమునుబట్టి యిదియెంతయు సమంజసముగాను హృదయంగమముగానున్నది.

ఇట్లు గ్రంథపఠనముచే నాకుగల్గిన యానందమునకు కారణములు తెల్పితిని పైమాటలు కేవలము మైత్రీ పరిణామములని తలవకుండురుగాక! కవిగారింక నింతకంటె యుద్దగ్రంథములను రచించి, వించి, యాంధ్రవాఙ్మయమున చిరస్థాయి యైన స్థలమును పొందుదురుగాక యని యాశించుచున్నాను.

ఇట్లు,

3-9-1938. ఆచార్య కురుగంటి సీతారామయ్య.

S. Prathapa Reddy B. A. B. L.
High Court Vakil. Troop Bazar.
Hyderabad Deccan.

శ్రీయుతపంతులు అంజనేయులు నాయుడుగారి రుక్మిణీ కళ్యాణమును పద్యకావ్యమును చదివినాను. నాయుడుగారిది వరకేరెండు మూడు గ్రంథములు ప్రకటించి తద్వారా అనేకు

లకు పరిచితులైనారు. వారిపాండురంగశతకమును జదివినవారు వారియందుదైవభక్తిప్రధానలక్షణమనిగమనించియుండకపోన వారికవితనులనేకకవులు ప్రశంసించియున్నారు.

ఈరుక్మిణీకళ్యాణము మధ్యయుగకవుల ప్రబంధపద్ధతులను సంపూర్ణముగా అనుసరించినట్టిది. ఈప్రబంధములోని ఘట్టములు, వర్ణనములు కవితాపద్ధతి అన్నియు అప్పకావ్యము మతములే, కథలోభాగవతకథకుభిన్నముగా ఒండురెండు తావులకొలది మార్పులుచేసియున్నారు. అవిపౌరాణిక మూలకథకు బాధకములు గావు.

ఆంజనేయులునాయుడుగారి కవిత మంచిధారతోను నడకతోనుకూడినట్టిదిగావ్యక్తమగుచున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగమందుండియు నీనిజాంరాష్ట్రములో వీరింతమంచి కవితను అలవడజేసుకొన్నందులకు ప్రశంసనీయులనకతప్పదు. వీరికి ఇతోదికాభివృద్ధిని సర్వదాకోరుచుందును.

బహుధాన్యజేష్ట శు ౨.

సురనరము ప్రతాపరెడ్డి.

**M. Hanunanthrao High Court Vakil,
Andhra Kutir, Sultan Bazaar, Hyderabad-Dn:**

మ. రా. రాజశ్రీ పంత్ము ఆంజనేయులునాయుడుగారికి,

తమరుదయతోపంపిన రుక్మిణీకళ్యాణమును చదివితిని,
ఇట్టిసద్గ్రంథరచనమునకు తమనభినందించుచున్నాను. ఆంధ్ర
కవిత్వమున ఖ్యాతివహించుచున్న తమరు, ముఖ్యముగాభాషా
విషయములందు వెనుకబడియున్న ఈప్రాంతములవారగు
తమరు, ఎంతయుప్రశంసనీయులు. ఇట్టి కావ్యములను సన్యపద్ధ
తిపై నెక్కువగారచించి మాతృభాషా సతికలంకారములుగా
నర్పింతురని? నేను ఉవ్విళ్ళబూరుచున్నాను.

ఇట్లు,

మాడపాటి హనుమంతరావు.

Re No. 1 En: 1
22-12-1938.

Vuyyur Estate Zamindar's
Huzur Office, NUZVID.
Dated 22nd Dec:1938.

From,

Tahavar-O-Jaladat-Dastagha, Manne Sultan,
Sri Rajah Venkatadri Apparow Bahadur Garu,
Zamindar, Yuyyur Estate and Trustee,
S. R. R. High School, Nuzvid.

TO,

M. R. Ry,

P. Anjaneyulu Naidu Garu,

Personal Typist,

King Rothi Palace,

Hyderabad Deccan.

Sir,

మీరు తేది 6-9-38 ని, తెటరు ద్వారా పంపించిన
మీ చేతి రచనలను పబ్లిషింగ్ "రుక్మిణి కళ్యాణము" మా యజ్ఞేటు
ఆస్థాన విద్వాంసగుల చూచినారు. అభిప్రాయమిందుతో
పంపించినాము.

ఆతర్థమునకు శేవతెను.

A. Lakshminarasiah,
for Zamindar.

శ్రీశోభనాద్రి లక్ష్మీనృసింహస్వామినే నమః
 శ్లో॥ శ్రీమా ముఖపద్మార్క - - శ్రీతబ్బంద శురగురుః.
 సతతం మంగళం కుర్యాత్ - ఆంజనేయ కవేయదా.

శ్రీపంతుము ఆంజనేయకవివరకృత రుక్మిణీ కల్యాణ
 మామూలగ్రీ మద్రాక్షం. ఇదమత్యంత మధురకోమల
 మనోహరపదావళిలితం. ఇక్షుఖండవద్రస సంపూర్ణం, సాతక
 మన స్సమాకర్షణచతుర చతురఃపదగతి విశేషం, తత్త్వ
 స్థాన నివేశిత రసచాతురీ సముచిత వర్ణనావిశేష బహుళం,
 మల్లికామతల్లికా కుసుమమచర్చికా రచితమాలికా రాజమివ
 సంతతామోద సంఘాయక, జయదేవాది మహాకవి వర
 విరచిత శృంగారరస విలసిత గీతగోవింద మహాకావ్యాదిష్వివ,
 భక్తిరస సంపూరితం, నిరంతర హరిపదసరసిజ యుగళభక్తి
 రసాస్వాదన చతురహృదయ సత్కవిమానస సరోజరాజ
 హంసాయితం, కింబహునా, సకలకల్యాణ గుణగణ విరాజితం
 సత్విరాజితే. ఏతత్సకల శుభప్రద గ్రంథరచయిత శ్రీరా
 జ్యలక్ష్మీస్సహిత శ్శుభగిరింద్ర హర్షాంతరస్థితః శ్రీవ్యాఘ్రు
 నృసింహః, ఇతోధిక గ్రంథరచనా చాతురీః మేధాం,
 దీర్ఘాయురభివృద్ధ్యాది సకలమనోభీష్ట సిద్ధించ, దత్వాటవతు
 ఇదంగ్రంథరత్న మప్యాయచంద్రతారం, జగత్ప్రసిద్ధం భూయాత్.

4-11-1938.

బొమ్మకంటి వీరరాఘవాచార్యః.

Nuzvid

శ్రీఉయ్యూరు యట్టేటు ఆస్థావిద్వాన్.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

రుక్మిణీ కళ్యాణము.

రంజిల్లంగవామపార్శ్వమున శ్రీ
 సీతానుహదేవి శృంగ
 గారంబొప్పంగ లక్ష్మణానుజులు ప్ర
 క్కంజేర వాతాత్మజుం
 డారాధింప వెలుంగు రాఘవుడు ని
 త్యశ్రీలవర్ధిల్ల పెం
 సారక వేంకట నారసింగవృష తా
 రాధీశు రక్షించుతక. 1.

- చ॥ హరుడుపరాత్పరుండునిఖి ధీలాగమనన్నతసాంబమూర్తిను
 స్థితరయోగమార్గమున ధీవలొనర్చెడి భక్తకోటికిక
 వరములొసంగ నద్రిపము ధీవాసముజేసెడినాదిమూర్తిశ్రీ
 పరమశివుగ హ్రోదుతంగృధీమతివేంకటనారసింహునిక
 ఉ॥ పట్టియుపంకజాతిమునఁ ధీబొల్పుగశ్రీహరి యాజ్ఞభక్తిజేఁ
 బట్టియు సర్వలోకములు ధీభవ్యతబుట్టంగ దావిధించి బ

ల్క-ట్టడిమీరకుండఁదొలిఁకర్మలలాటమునందుఁగూర్చి తా
బట్టుగ వ్రాయుధాతమురిఁపంబునఁబ్రోచుతనారసింహునిన్

గీ॥ పలుకులవెలంది సిరియును † పార్వతియును
మువ్వగునుగూడి నిరతంబు † మోదమలర
నసఘపాతూరి రామ కృ † స్థాఖ్య నృపుని
తనయుఁబ్రోచుత సరసింగ † ధరణివిభుని.

సీ॥ రామనామాంకిత † రమణీయముదిరిక
జనకఁకిచ్చెనే † సత్వశాలి
భూజాత నరహిరో † భూషణంబునుఁదెచ్చి
రఘుపతికొనఁగెనే † రమ్యమూర్తి
లనిలోనమూర్చిల్లి † నట్టి లక్ష్మణుఁగూర్చి
తెచ్చెనోషధులనే † దివ్యతేజి
పంక్తికంఠుని యని † బట్టి యురస్థలిఁ
బడఁగ్రుద్ది మెఱసెనే † బల్లిదుండు

గీ॥ నట్టిబలవంత హనుమంతు † సరికృతాంతు
భక్తినుతియింతు నిరతంబు † భన్యచరితు
రక్షఁజేయుత శ్రీరాజ † రాజవర్యు
రమ్యగుణధాము సరసింగ † రాయనృపుని.

ఉ॥ శింభుజటాటవిక వెడలి † జానుగరమ్యతరంగభంగ సం

గీ॥ సతులకేచకు నీసాంపు † సన్నగిల్ల
వగవుఁగూర్చకు నినుఁబెద్ద † పాము మింగ
మానవతులను దుఃఖంప † మానవటర!
శీతలాకార! శివ జటా † శ్రితకుశీర!

72

ఉ॥ అల్లుడు మామయ్య గలసియల్లరిసేయుట పాడిగాదు నీ
కిల్లును వాకిలి సతియు † నిమ్మహిలేవొకా! వైరివయ్యనీ
యల్లరిసేయఁగా దగద † టంచని నీకును బుద్ధిజెప్పఁగా
నొల్లరు పెద్దలేనియును † నొప్పనివాడవుగాదె చంద్రమా!

వ॥ అని యిట్లాకన్నియ వెన్నెల రాచవేలుపుం భూషించి
దూషించి నృశంసుండగు ప్రసవబాణ ముపలక్షించి. 74

సీ॥ వనదసంభవు నంత † వానినే పడఁద్రోచి

కూతుఁగూర్చిన మహా † పాతకుండ!

గురుభార్యతోఁగూడు † కొనఁజేసి చంద్రుని

కీర్తి దగ్ధముఁజేసి † కేరువాడ!

యలపరాశరు నేటి † యందు నీచపుత్రుని

సంధింపఁ జేసిన † చవటివాడ!

బల్కొడిగాఁ జేసి † పాశశాసనునంత

వాని నహల్యుకై † వాసిఁజెరపి

గీ॥ తొర నీడుండగఁబంత † నడుగుఁ బట్ట
యభవుపైతేగి పొందితి † వతను వింక
మూలఁబడియుండ కీరీతి † మోహ జలధి
ముంప శరముల సంధింపఁ † బొంచినావ! 75

వ॥ అని నెచ్చెలులంగాచి. 76

గీ॥ సరసమతులార! మునపటి † మరుఁడుకాడు
యింత నొప్పించు వాడని † యెన్నఁడెఱుంగ
నిండువెన్నెల నేయిచే † మండఁ జేసి
చంపుచున్నాఁడు చంద్రుండు † జలువ చంపు. 77

సీ॥ అహికన్నియలుబ్రీతి † నారగించుయువీడ
బవనుని తెక్కలు † భగ్గుపడవె!
చెలఁగి మామిడిపండ్లఁ † గలజీడి చేఁజల్క
గమి నాలుకలు పొక్కి † కమలి పోవె!
మదనముల్ వాసన † కొదమ తుమ్మెదలకుఁ
దగిలి ప్రాణమువీడి † తన్నుకొనవె!
చిగుఱుటాకులమేసి † చెలఁగు కోకిలకు
వడికిరాతుండు జాలిఁ † బట్టుకొనఁడె

గీ॥ చెఱుకుచుబట్టి చీమలు † ఛిద్రవఱుప
బువ్వుఁదేరును నాయూర్పుఁ † బోనడంగ

మదనుగర్వంబు నంతట † మాయనుయ్య

విన్ననంజెంది యరుగఁడే † విడిది కవుడు

78

వ॥ ఇట్లు బహుప్రకారంబుల సుమబాణవికారంబులకుఁ గలా
పంబులుగాఁ బ్రలాపంబుల నెఱుపుచు నర్మగర్భంబుగా
సఖీజనంబులాడిన సల్లాపంబులఁ దలంచుచు నాభీష్మకరాజ
పుత్రి గాంధర్వంబున శ్రీకృష్ణుండు దనుగ్రహణంబొనర్పఁ
గలండునిమనంబుననాసించుచుఁ జీమచిటుక్కుమన్న వాసు
దేవునిరాకగాఁజింతించి దిగ్గునలేచి నలువంకలంబరికించి
కానకఁగళవళించుచుఁ జింతాపరిక్లాంతయై గనుంగవమూ
సియు మూయమి శ్రీహరినింగలయంగాంచి బయలుగొగ
లించుచుఁ బలవరించుచుఁ గుందుచుంబొరలుచుఁ దెరలచుఁ
గనరుచు వేసరచు, నుస్సరనుచు, నస్సరనుచు మల్లంబున
దెల్లంబోయి మూర్ఛిలైడినయ్యభ్రాతలోచనంబుగాంచి సఖీజ
నంబులింకయు శీతలోపఛారంబులుం జేయఁదొడంగి వీవన
లవిసరుచుండఁ గొంతవరకావిద్రుమోష్ఠి కనుంగవఁదెఱచి
బహిఃప్రాణులగు నెచ్చెలులంగాంచి

79

చ॥ విసరకుండమ్మ! వీవెనల † వీచినఁ ధత్పవనంబు తాకుచే
నసువులువాయునమ్మ! ఘదనాంకురమింకయు హెచ్చునమ్మ! పూ

రసములతోడఁ బయ్యరుడుఁ రాణజెలంగియుఁ దేంట్లఁదెచ్చినా
దెసనిడగాఁగలండు సుదఁ తీ మణులార! వివేకహీనతఁ, 80

గీ॥ తెల్లవారిన వెనుక మఁ దీయహృదయ

వల్లభుండైన కృష్ణుండుఁ వచ్చుగాన

భావజనిచేతఁ జిక్కినేఁ జానకుండ

నంతదనుకను నరయుఁడో యమ్మలార!

81

సీ॥ అంత నెచ్చెలులంతఁ నానందమున లేచి

విమలమృళాల హాఁ రములవైచి

పన్నీరు నొకకొన్నిఁ పద్మమ్ములంజేర్చి

తోరంబుగాఁ జనుఁ దోయిఁగట్టి

పద్మమ్ములందునఁ భాసిల్లు బిళ్లలఁ

పూదేనియలతోడ, పూపొడి మర్థించిఁ పడునుగా మేనునఁ బట్టజేసి

గీ॥ చలువచిగురులఁ బాద రఁ క్షులనుఁ జేసి

కటిభరంబున విరులు గాఁ గర ఘటించి

పొన్నపొగడల నలుదిశల్ పొందుఁ బఱచి

చెలులుజేసిరి యొకగొంతఁ శీతకృతులు

82

గీ॥ కాని నయమించుకేనియుఁ గానఁబడదు,

అంతకంతకు సంతాపఁ మగ్గులించె.

నినుఁడు ద్రాగిన జలమయ్యె † నింతిమేను!

కానఁగారాదు శైత్యోప † కారమెటులొ! 83

క॥ చదువుల వినలేదెటు లీ

దుదవతి విరహాగ్ని నణచు † మార్గము, మరియే

సుదతియు నిటుపరితాపముఁ

గదియంగా జూడలేదు † త్వేతలిలోనఁ. 84

వ॥ అనియిట్లు తమదేవికింగల విరహతాపోప శాంతినింగూర్చు
చెలికత్తియలు నానావిధముల విచారించునమయంబున.

ఉ॥ తోయజబాంధవుండలరి † తూరువుకొండకు రాఁదలంచె భూ
నాయకపుత్రికామణి ఘ † నంబగు సూనశరాగ్నివేదనం
గాయముఁదల్లడిలైడుపి † కంబులు! గూయకుడంచుఁగొక్కుకో
కోయని బిట్టుమ్రోసెదొలి † కోడిగృహంబులసారెసారెకున్

వ॥ తదనంతరంబ. 87

సీ॥ అసమాన గరిమచే † పసఁగల్గు మల్లికా

కుసుమగుచ్ఛములపైఁ † గోర్కెనలరి

విమలంబునై వెల్లు † కమలా తటింజేరి

పద్మగంధంబుల † వడసిప్రీతిఁ

గమనీయ శీతలా † కరమైన కదళికా

వనములఁ దిరుగాడు † వన్నెఁగాంచి

మాలతీమందార † మండీరములదూరి

సౌజన్యలీలలు † జరిపి జరిపి

గీ॥ యతుల గతులగు రతులతో † నలసినట్టి

నతుల పతులకుఁగల ఘర్మ † జలముఁబాపి

ముదముఁ గూర్చుచుసంతోష † మునఁజెలంగి

చల్లఁగా వీచె గాలి యా † సమయమందు, 88

క॥ తూరుపు తెలతెలవారఁగ

దారల గృహదీప తతులు † తమలోఁదామే

సారవిహీనంబగుచును

తోరమ్మగు కళలఁబాసి † తొలఁగ దొడంగెన్. 89

మ॥ భిషిషితాంత మనోవ్యర్థఁగలిగి త † ద్భీతాహతిఁ చింతనా

గ్రసియైయుంట నెఱింగివైద్యుడను న † క్షౌలహ్వయుండంత నే

ర్పెనగఁదద్రుజఁబాపభద్రమతుఁడై యింపొందఁగాదెచ్చుబల్

రససింధూరపు టుండగాదనరు మా † ర్తాండుండు పూర్వాద్రిపై.

గీ॥ అబ్జములఁ జేరి భ్రమరము † లలరి మధుర

గానములఁజేసి ‘మీప్రాణ † కౌంతుఁడైన

యర్కుడే తెంచె లెమ్మను’ † నటుల బిట్టు

మోము దొడఁగెను కుముదముల్ † మొగము ముడువ.

గీ॥ కష్టతరముగ రేయెల్లఁ † గడపి టైప్పి

దత్తరిల్లుచు వేకువ † తరిని లేచి

కృష్ణవీక్షణదీక్షనుఁ † గీలుదప్పి

పడినబొమ్మనఁ జెంగల్వి † పాన్పుబడియె.

92

ప॥ నాటిదినాబున భీష్మకథాపాలుండు బంధుమిత్రపరివార

ముంగూడి యనుంగు గూతురగు రుక్మిణీదేవి వివాహ

మహాతనకాలంబు సమీపించుటంచేసి నిఖిలధరామం

డలాధిపతుల నాహ్వానంబుఁజేయండగు రాజబంధువుల

నియోగించి,

93

సీ॥ ప్రతివీధిలోన రం † భాస్తంభముల నిల్చి

పచ్చతోరణములఁ † బర్వజేసి

ప్రతిగృహంగణమందుఁ † బరిమిళ సంయుక్త

మగుపుష్ప హారము † లమరఁగట్టి

ప్రతివేది మాక్తిక † ప్రతితీచే బహుచిత్ర

రంగవల్లులుఁ దీర్చి † రమణమీర

ప్రతిరాజమార్గ స † త్రాకారముల దీప

కాంతలఁ ఇత్యవై † ఖరులఁగూర్చి

గీ॥ పురమునంతయు నై సంఠ † పురముగాఁగ

వనములన్నియు నండన † వనములనఁగ

సురపురంబున మించిన † సిరులతోడ

నలరఁజేసిరి కుండిన † మనెడిపురము.

94

మ॥ భూమిశుండువసించు మేడయునుసాఁపుల్మీర నెంతేసిను
త్రామాగారమువోలె దివ్యగతులక † శోభిల్లఁగాఁజేసి రా
భూమి రుక్మిణిపెండ్లిఁజూడఁగమహా † పూజ్యంబుగాభూతల
స్వాముల్ బంధులఁగూడివచ్చిరెలమి † సంతోషహృద్భాసులై
వ॥ ఇవ్విధంబున జతురంగబలసమేతులై బంధుమిత్రపరివారం
బులఁ గూడుకొని బట తెంచినరాజేంద్రుల నారాజచంద్రుం
డన్నివిధముల సత్కరించి రుచిరభోజనాంబర దివ్యభూష
ణంబులొసంగి విడిదలకైనియమించిన మేలుభవనంబుల
నుండంజేయ సంతనచ్చట చేదిదేశాధీశుండైన శిశుపాలుం
డు వివాహశుభ లేఖనుఁ బరిగ్రహించి సంతసించి యాలేఖా
వహునికి వలయుధనంబులొసంగి.

96

ఉ॥ అంతటవానివీడ్పొలిపి యాప్తులుబంధులుమంత్రులు మహీ
కాంతులుసంతసింప శుభ † కార్యము వారికెఱుంగఁజేసి వీ
డంతయలంకరించి పుర † మంతయుఁ జారులుసంతసింపఁజే
మంతులగుచ్చితోరణపుమాంబులఁగట్టెపురంబునంతయుఁ
వ॥ అంత శిశుపాలుండు మహాలాసంబున బంధుమిత్ర

కృతిభర్త: శ్రీగోరెంట వేంకట నరసింగ రావు సర్దేశాయి
లింగన్న పేట సంస్థానాధిపతి.

కృతిపతివంశావతరణము

క॥ గోరెంటవంశమందున

మీరియురేచర్లగోత్ర) + విహిరాంశుడై

ధీరుడగు సింగరాడ్వరుఁ

డారయజన్మించెగావు + లండునగీర్తి.

27

క॥ కాపయి ధర్మగుణంబుల

ప్రాసయి మరిగోనెకావు + వారలకుమఁడా

దాపయి జననీజనకులఁ

గాపాడుచునుండె సుజన + గణ్యాత్ముకుడై.

28

చ॥ అనఘుఁడు సింగరాడ్వరుఁడు + దంచితలీలఁగృషీవలత్వమే

ఘనమనిమద్దిపల్లెయను + గ్రామపుఁ బ్రాగ్దిశలోవెలుంగఁదాఁ

జనియటఁదల్లిఁదండ్రులకు + సమ్ముద మొందహలంబుఁబూనిజే

వనమునకూతగాఁగొనుచు + వర్ధిలుచుండెఫలింపనస్యముల్.

ఉ॥ మాతులపుత్రికామణిని + మాన్యచరిత్రనువీరమాంబనుక

ఖ్యాతిగఁదెచ్చిపుత్రునకు + గౌరవనీయులు తల్లిఁదండురీలుక

బ్రీతిగఁబెండ్లిజేయనతి + ప్రిమమవారుఁజెలంగుచుండ శ్రీ

కాంతుఁగృపాకటాక్షమున + గల్గెనుపుత్రుఁడువారికంతట.

చ॥ తనయునిగాంచిమోదమునధన్యులుసింగయవీరమాంబలుక

బనివడిబంధుజాలమును * సౌహృదవర్గముఁజీరిభక్తి భో
జనసుమగంధవస్త్రముల*సంతస మొందఁగదృప్తి జేసియా
తనయుని కప్పుపేరిడిరి * ధన్యత “అడ్డలరెడ్డి” నానిలక,
చ॥ దినదినవర్జమానముగ * ధీరుఁడు ‘అడ్డలరెడ్డి’ భూములక
బనివడివృద్ధిఁజేసిబలు * పంటల నెక్కుడుగాఁగ నెంతయుక
ధనమును సేకరించె,తలి * దండుల లేమినిఁబాయఁజేయనా
పనులన నేకముల్ సుజన * పద్ధతిఁజేయఁదొడంగఁశాంతుఁడై.

క॥ ధైర్యమునకు గిరివరు గం

భీర్యమునకు జలధి జనమున * భీముఁడు ఘనసౌం

దర్యమున మరుఁడు పరహిత

కార్యములకునాదధీచి * గాఁబోలుభువిక.

కిరి

చ॥ ఇట్లాతఁడు భాసమాన తేజోవిలాసుండై దనరార
జననీజనకులు పుత్రునికు మాతలపుత్రికయగు లక్ష్మీంబనుఁ
దెచ్చి పరిణయంబొనరింప నాసుచిరాంగి శ్వశృగృహంబున
వర్తిల్లుతరి.

చ॥ తనరెడి భర్తృనాజ్ఞజవ * చాటకబంధులఁగాంచి నంతనే

వినయముఁజూపుమనో సుమతిఁ బెద్దలుదన్నలరారుప్రేమతో

గనుచుముదంబుఁజూపనతి * కాంక్షనుపుట్టిన మెట్టినింటికిక

ఘనమగుకీర్తిఁ దెచ్చెనిజ * కాపురమందునభాస మానయై.

వ॥ ఇట్లాదంపతు లిరువురు శ్రీహరికరుణాకటాక్షమున
సంసారంబెరియోఁ బచ్చగాదనరఁగాపురంబుఁ జేయుచుండ
నొండాకదిసనంబున,

సీ॥ అంతట గోల్కొండ † కథిపుండునిజరాజు

ధానిలోఁజేరిన † స్థలములంగు

జంతుసంకలితమై † జనుమార్గమునులేక

విపినప్రదేశమై † వెలయుచుండఁ

బ్రజలెవ్వరేనియా † పరిగణంబులగామ

నిర్మాణముఁజేయ † నిచ్చయున్న

నాదేశములవారి † కథికారమొసఁగియు

భవ్య “జమీందారి” † పదవులొసఁగె

గీ॥ దంచు “ఫర్మాను” నలుబ్రక్క † లంపినంత

అడ్డరాడ్వరుడదిఁగాంచి † యలరి సుజను

బొప్పనామకహాళికు † భూరిధైర్యుఁ

గొరటుగొల్లనితో భాగ్య † పురికినేగె.

35

వ॥ ఇట్లఱిగి.

ఉ॥ ధీరులు పన్నుతింపఁగల † దిట్టతనంబున రాజధానిలోఁ
జేరియతిప్రియాసమున † స్నేహముఁగూర్చుక రాజకీయ “స
ర్దారుల” మెప్పుల వడసి † తానటవచ్చిన కారణంబు న

వ్యారికెఱుంగఁజేయఁగను † వారపుఁడ్లిఁజేసిఁచిరెంతయున్
 ౩॥ ధరవరవంశపావన సు † ధాకర! యిచ్చటి కుత్తరంబునకా
 వరలెడి రాచవర్ణమును † వన్యప్రదేశమునందుజంతు సం
 చరణమెగాని మానవుల † సాధ్యముగాదదిఁగానఁగోరినకా
 విరివిగనీకొసంగదము † వేగెమెచూచియురమ్ముపొమ్మికకా

వ॥ అనుప్రభుత్వాధికారుల నాజ్ఞను శిరసావహించి
 కొరటబొప్పన్నలందోడ్కొని నింకయుఁ గొందరురాజభటుల
 సహాయముఁగొని కొలఁది కాలంబునకా వన్యప్రదేశమునకుం
 జేరి.

చ॥ అటఁబొడఁగాంచెరెడ్డికులుఁడంబరచుంబితమైనవృక్షముల్
 పటుతరసింహవ్యాఘ్రములుభల్లుకమత్తమదేభలోకముల్
 చటులవిమాగ్నిగ్రీక్కెడివి సర్పములకబలుపక్షివర్గముకా
 దిటువగుపర్వతంబులును † దీప్తితఁబాటునదీనదంబులుకా.

వ॥ ఇటులావిపినప్రదేశము నానాజంతు సంకలితమై
 యుంటఁగాంచి యారెడ్డిరాసుతుండు తనమనంబున నిట్లు
 వితర్కింపందొడంగె.

క॥ మృగములు తిరుగఁదొడంగెను

పగలే చీకట్లుగ్రొమ్మె † బాదపచయముల్

జగిలిగి నలరారెడు, న

ప్పగదిని సఫలంబుఁగాఁతు ♦ వాంఛితమిలలో. 39

క॥ అనియిటులఁగావు కులజుఁడు

మనమునఁదలఁబోసి విఫల ♦ మానసయుతుఁడై

జని నిజపురమున కటగృహ

మునఁగల పనులన్నిమాని ♦ బొక్కుచు నుండెన్. 40

న॥ ఇట్లు అడ్డలరెడ్డి పెన్నిధివోయిన పేదచందంబున
విగతధైర్యుండఱు విచారంబుననుండ తదర్థాంగి లక్ష్మీబాయి
భర్తృపాదంబులకు వందనంబులొచరించి యిట్లనియె.

శా॥ స్వామీ! యేలవిచారచిత్తముననీ ♦ స్వాస్థ్యంబు సస్వార్థమై
భూముల్ దున్నక, భార్యనై పదములక బూజించుచక గూర్చియే
ప్రేమక జూపక బీరువోవుటదియే ♦ వీర్యంబు ప్రాణేశ! మీ
కీమార్గంబు ఘటిల్లుచింతనమునే ♦ దే నాకుఁదెల్పంగదే!

క॥ అనికోరియడుగు సతిగని

కనికరమునఁజేరఁ దీసి ♦ కరుణించియు నో

వనజాక్షి వనముఁజూడఁగ

ఘనమృగ సంకలితమెటులఁ ♦ గావింతుఁబురిక. 42

న॥ అని గతంబుఁగానకఁ జింతించెదననిన యూసుగుణవతి.

గీ॥ తక్షణము, యేగిమీరలా ♦ ధాత్రివతికి

నరయఁగానుకల్పోసఁగి మీ ♦ యభిమతంబు

నెఱుంగఁజేసిన నధికార † మిచ్చెనేని

గలఁకుమనపాలదైవంబు † కరుణమయుఁడు. 43

చ॥ అతఁడటసంతసించియుని † జాంగనమాటలమెచ్చుకొంచున
మృతమునస్యాలకుల్ సుజనమాన్యుల 'నాగన' బొప్పనాఘ్యులకొ
జతురతగొల్లఁడొ 'కొరటు' † సత్వరదోడ్తొనిగోలకొండభూ
పతినటఁగాంచిభక్తి మెయి † భద్రతలక్షవరాలొసంగినక.

వ॥ పాదుషాగారా కాన్కలందుకొని సుసేహృదయుఁ
డగు అడ్డలరాడ్వరుని సుగుణస్వభావమున కెంతయుసంతసించి
చిరాయువుగ నాశీర్వదించి యిట్లనియె.

చ॥ ఘనమతినీయభీష్టమును † గాదనిపల్కఁగ లేనుఁగాన బ
ల్చనవునసంతసించిమది † జయ్యననీకి దెయ్యాజ్ఞపత్రముకొ
వనివడినిచ్చువాఁడఁ గొను † పార్థివ! నావచనంబమోఘమై
దనరెడిరాచవర్లము స † దాపరిపాలనఁజేయుమిమ్మహిక్.

వ॥ అనిమంగళాశీర్వచనంబులతో నాజ్ఞాపత్రంబొసంగ
అడ్డలరెడ్డి నిజసతికి జయప్రదమగు వార్తనుం దెలియఁజేయనా
బీమలాంగెంతయు సంతసించి బంధుమిత్రపరివార పురజన
సహితంబుగా పదిరెండువందల మనుష్యులందోడ్తొని కొలది
కాలంబునకు గోల్కొండపురంబునకు జనుదేర అడ్డలరెడ్డి
పాదుషాగారి సెలవుఁగైకొని ప్రభుపంపున శత్రుసంఖ్యాపరిమిత
మగు భటులందోడ్తొని రాచవర్లకుంజని.

గీ॥ జలముచేరువ పెద్దదా ♦ స్థలముగాంచి
యందునందరు వసియింప ♦ సునువుగాంగ
పాకలొకకొన్ని నిర్మించి ♦ భద్రమతిని
గట్టెనచ్చోట పడునైదు ♦ గామములకు.

46

సీ॥ కోవిదనుతఘ్నేన ♦ గోరెంటవంశంబు
బరముగాగోరెంట ♦ పురమునొకటి
జనకుపేరటనొక్క ♦ చక్కనిగ్రామంబు
సింగపురంబునాఁ ♦ జెల్వనొండఁ
దరుణిపేరటలచ్చి ♦ పురమునావెలించి
మేనమామలపేర ♦ మించిదసరు
వీరన్నపల్లి నా ♦ వెలయించి లింగన్న
పేరట లింగన్న ♦ యూరునొకటి

గీ॥ మరియు స్వగ్రామమగుమద్ది ♦ మళ్ళనాగ
యూరునొక్కటిగొల్లని ♦ పేరనొకటి
బొప్పపురమునుఁ గోరట్ల ♦ పురమునొకటి
గట్టఁజేసెను సుజనులు ♦ గణుతిసేయ.

47

సీ॥ మఱిదులపేరటఁ ♦ బరగుచుండగ గుండ
వర మొడుమరి. సోమ ♦ పరముపేట
శ్రీనివాసపురంబుఁ ♦ జెల్గిరామానుజ

పురమసర్వాయమః • స్ఫురమునొకటి
 నాగమ్మపేటయు • నవ్యతగజసింగ
 వరమునాజెల్వొందు • పురమునొందు
 రమ్యతఃజిత్రించి • గ్రామాధికారుల
 నెలకొల్పియుటమీద • నీటివసతి

గీ॥ జనుల కనుకూటముగుసింగ • సంక్రమ నెడి
 వరతటాకము నిర్మించి • ప్రజలగన్న
 బిడ్డలనగుర్మిబ్రాచుచు • బేర్పితోడ
 బాలనముజేయుచుండెనా • పార్థివ్రాదు. 48

గీ॥ ఆనృపాలుఁడు నిజభార్య • యందునుతుని
 మల్లనార్యునిగాంచి సం • ధిల్లి బేసె
 విమలగుణగణ్య రుచిరాగి • వేంకమాంబ
 బ్రీతిగనుడెచ్చి సుతునకు • బెండ్లిజేసె. 49

శా॥ మల్లారెడ్డియఖండకీర్తిఘనుడై • మారెందులేకుండఁ దా
 నుల్లాసంబునరాజ్యభారమనుశ్రీ • లొప్పారగాదాల్చిశ్రీ
 పుష్పాబ్జాక్షపదార విదయుగళి • పూజాత్ముడై ధీరుడై
 మల్లారెడ్డిపురంబు వేరొకటిని • రాణంబుఁ గావించినా-

మ॥ ప్రజలెల్ల నుతియంపధర్మపరుడై • పాలించుమల్లార్జ్యభూ
 భుజనాదముజెందుచు నుమతుడై పాల్పొందిరం గేశుకై

ద్విజులైల్ల ముదమొందవేంకటపతిః దేవేశుకై భక్తితోఁ
 రజితాకారతంగై దేవళములఁ + రమ్యస్విధి బృధిలొ.
 ఉ॥ అజననాథయోధమణి + యందుదయించిరి మాచగంగరా
 డ్భూజితులు దుర్ది సుగుణః పూఘనియెల్లయనాగమువ్వకు
 భోజునివిక్రమంబలర + బుద్ధిచిశారద మూర్తిమంతులై
 రాజకుమారుల దివిజ + రాజ సమానులుగాఁగ వర్ధిలఁ. 52
 క॥ అగణితవైభవయుతులై

ముగురుఁడమ పేరఁజెలఁగు + మూగుపురంబుల
 సాగసుగఁగట్టిరి వేల్పుల
 నగరంబులమించినట్టి + నగరవరంబుల. 54

చ॥ అరయఁగమాచరాడ్వరునిఁ కంఠటపుత్రద్వయంబుఁగల్గెనా
 ధరవరుఁడృపుత్రులకు + ధర్మయమల్లయనాఁగ బేరులఁ
 వరలగఁజేయవారలును + వర్ధిలి కీర్తి వహింపఁబేర్చిలొ
 స్థిరమతిరాజ్యభారమునుఁ జ్యేష్ఠునిపైనిడియుండెహయిఁగఁ

గీ॥ ధర్మరెడ్డియుఁబ్రజలకఁ + దాడివోలె
 బాలనమ్మఁజేసి తనపేరఁ + బరగనొండు
 ధర్మసాగరపురమును + ధాతివోన
 గట్టెమాండవ్యవధికినిఁ + గాలువలను. 55

గీ॥ ధర్మరాడ్వరునియమైన + తనయఁడంత

హేమరెడ్డియుఁజెల్వొంది ♦ స్వామికృపను
నిజులనిద్యలనలరారి ♦ నియతిరాజ్య
పాలనముఁజేసెధర్మప్ర ♦ వర్తనమున.

56

వ1 అంతనాతడు.

గీ॥ ప్రాతవడిజీర్ణమా 'సనద్' ♦ భద్రపరచి
పాదుషాఁజేరికానుకల్ ♦ భక్తి నొసంగి
కొత్తయధికారపత్రమున్ ♦ గోరియడుగ
సంతసమునొంది రారాజు ♦ 'సనదు' నొసంగె.

57

గీ॥ అటులనొసంగుటయేగాక ♦ యాధిపత్య
పదవిదశబంధమలరారు ♦ పదవిమరియు
దేశముఖయును దేశాయి ♦ దేశపాండ్య
పదవులవియెన్నియోనిచ్చి ♦ పంపెనతని.

58

క॥ ఘనుడగుప్రీతితామహుచే
మనమలరంగనిర్మింపఁబడిన ♦ మల్లాపురికి
జని, యత్తరకాలంబట
నినజాక్షునిఁగొలచిపరమ ♦ పదవినిఁజూడె.

59

ఉ॥ అంతటగంగరాట్టనయు ♦ లక్కనదమ్మనరాజ్యభారమున్
బంతమెలర్పఁబూని పురి ♦ పాలనజేయుచు ధర్మపద్ధతి
వంతలఁ జిక్కఁకుండనుఖ ♦ పంతులుగాబ్రజరమ్ జేయుట

చింతనఁజేయుధీరులయి + చెన్నువహించిరి కీర్తి కాములై.

గీ॥ మల్లరెడ్డికి మూడవ + మాన్యసుతుఁడు
పాలనముఁజేసి తన పేరడ్చి + బరగనొకటి
ఎల్లరెడ్డిపేటయునొక + తేర్పరించి
కాంచెనంతట నొకపుత్రుఁ + గాంచనాంగు 61

వ॥ అంతనాతనిసుతుఁడు.

గీ॥ భోజరాజను పేరట + బుధులునొగడఁ
రాజ్యభారము ధరియించి + రమ్యచతుఁడు
కన్నతండ్రికి యశమునుఁ + గలుగఁజేసి
ప్రజలఁబాలించుచుండెనా + భద్రగుణుఁడు 62

ఉ॥ దానముధర్మముఁ గుణము + దారతశాంతియుఁగల్గిభక్తిచే
దాననవైరికిర్తనలు + ధన్యతఁజేయుచు రాజ్యభారముఁ
బూని మనోజ్ఞజవ్వనముఁ + బాఁపరివోవ వివేకసంపదఁ
భూనుతుడయ్యెభోజుఁడలఁ + భోజునిమించిప్రభుత్వమందునఁ

ఉ॥ భూనుతవైభవస్సరణఁ + బూజ్యతగాంచియుభోజరాజుతా
నూనులులేని తద్గతికి + శోకభరుండయి కుంది శ్రీహరి
ధ్యానపరుండునై విషయ + ధగ్గుడుఁగాకపవిత్రమూరియై
శ్రీనలినాక్షుజంతనముఁ + జేయుచుజన్మతరించె నంతటఁ.

గీ॥ గంగరాజ్యరసుతుఁడు వి + ఖ్యాతిఁబుద్ధిఁ

బాలనముజేసి ధర్మసం ♦ వన్నుడగుచు

జేర్చిదనపేరదమ్మన్న ♦ పేటనొకటి

గట్టెదనకీర్తి ద్విగుణమై ♦ క్రాలదిశల.

65

గీ॥ ఘనుడునాతని భారత య ♦ కన్న నృపుడు

తనదుపేరట నొకయూరు ♦ దనరజేసి

ఖ్యాతి వర్ధిల్లి శ్రీహరి ♦ కరుణవలన

సుతులనిర్వరఁగాంచె గి ♦ శోర బలుల.

66

ఉ॥ రాయనలింగ నాఖ్యలను ♦ రంజిలువారలతోఁ గనిష్ఠుడౌ

ధీయుతుడైన లింగనసు ♦ ధీమతుడంతట లింగపల్లెయూ

రాయనమానతేజుడట నందముతోఁడుతగట్టె జ్యేష్ఠుడౌ

రాయనరాజ్యభారమతి ♦ రిమ్యతదాల్చుచునేలుచుండఁగ

ఉ॥ మందరగోత్రధీరుడభి ♦ మానధనుండగుబుత్రునొందునం

క్రందనవైభవంబునను ♦ వర్ధిలఁగాంచెను కాంచివానికి

బొందుగరాజ్యమున్నొనఁగె, ♦ భూవిభులింగనపాలనంబునే

మందునురామరాజ్యమన ♦ సంతటధర్మమునిండివెల్లగ

గీ॥ శుభముహూర్తమునందున ♦ సుతునినొకని

గాంచి చినరాయుడనబేరఁ గ్రాలఁజేసి

తనరఁబట్టముగట్టియు ♦ ధాత్రివిభుడు

హరినిస్మరియించి పరలోక ♦ మతఁడుజేసె.

69

గీ॥ చిన్నరాయన్నభక్తుడై † చెన్నుమిరి
తండ్రిగట్టినగుడిలోన † దానుదివ్య
మంటపంబొందు ద్వాదశ † మహితజ్యోతి
లింగసంస్థాపనముజేసె † రంగుమీడి. 70

గీ॥ అతినిపుత్రుండు రాజన్న † క్షీణివరుండు
తనకుసంతానమునులేమి † దత్తుకొకని
రమణచేకొనె రాయనన్ రాజసుతుని,
హరినిస్మరియించిపరలోక † మతఁడుజేరె. 71

ఉ॥ రాయన కొంతకాలమట † రాజ్యముసేసి దివంబుజేరఁగా
నాయన ధర్మపత్నిసుగు † ఇంకర నర్జునురాజ్యభారమున్
ధీయుతఁదాల్చిపౌరులను † ధీమతిబోచుచుదత్తుఁజేకొనెన్
గాయజగేరుసుందరునిగంగయ రాట్కులపుత్రునినొక్కనిన్

శా॥ ఆరాజన్యుఁడురాజ్యమేలుతరిలే † రైరందుభిక్షాట్కులున్
జారుల్ చోరులుదుర్మదాంధకుమతుల్ † సద్ధర్మదూరుల్ వృధా
పోరుల్ చేసెడి వారుడైనపదస † త్సాజావిరక్తుల్ దురా
చారుల్ పుత్రవిహీనదుఃఖతులునాత్మమండలిజూడగన్

క॥ ఏయేవర్ణాశ్రమజను
లాయాపద్ధతులనడచు † నట్టులవారిన్
బాయకశాసించుచున్నపుఁ
డేయటముటయు లేకప్పద్ధి † నేలుచునుండెన్. 74

క॥ ఆనరనాథుడు పిమ్మట

జానకినాబరగునొక్క ♦ చక్కని కన్యక

మానుగఁబెండిలిఁజేసుక

తానటు వర్తిల్లుచుండు ♦ తరుణిములోనక.

75

శీ॥ చెన్నమన్నేని 'సిరిశిల' ♦ క్షీతివరుండు

గలఁడుకృారుండు నిరతంబు ♦ కయ్యమాని

గంగసృప్రతోడ, సైన్యసం ♦ కలితుడగుచుఁ

బోరుచుండెను భూములఁ ♦ బొందఁదలంచి.

76

చ॥ పలుమరుయుద్ధకాంక్షఁగొనిప్రాథమివచ్చినచెన్నమన్నెనుక

వెలమదొరసేబరాధవముః వేమరుఁజేయుచుగంగరాజుతా

జలమున దేజిల్లఁగను ♦ చయ్యననాతఁడుఁ బోరిలేకదు

ర్బలమతుఁడయ్యనేగెనిజః పట్టుకఁజచ్చినవానిభంగిగాక.

న॥ అట్లు జనివిగతధైర్యుండై నిజసైన్యంబునంగలప్రవీ
ణులగు కొందరినిరావించి మీరుప్రచ్ఛన్నవేషంబుల గంగరా
జునాశ్రయించి యుద్ధకౌశలతఁగనబరచి నాతలికొలుపుననుం
డుడు. మేముదండెత్తి నచ్చినప్పుడు వలయుసాయంబునుంజేసి
మాలోఁజేరుడని పుత్రైంచిన, వారిలువల్లేయని కొలదిదినంబు
లలో నాపృథ్వీవరుని రాజ్యంబునకుంజేరి గంగరాజుని సంద
ర్శించి యుట్లనిరి.

చ॥ బ్రతుకదలంచిమీదుపదపంకజయుగ్మముజేరినాముమీ
కతులిత సంతసమ్మోదపు * నట్టి పరాక్రమ యుద్ధనైపుణీ
చతురలమంచుఖడ్గములు * చయ్యనద్రిష్టనృపుండుమెచ్చిన
మృతిదగు వేతనంబులును * మందిరముల్ నొగినిచ్చెవారికి

చ॥ అనయముఁఁఘరకర్మలగు * నాకపటాత్ములవిశ్వసించియా
జనవరుఁడుండుటఁదెలసి * సత్వరమొక్కనిఁబూనివెల్మరా
డ్డనవరుసైన్యయుక్తముగ * జయ్యనదోడ్దొనివచ్చినట్లుగా
ననుచితరీతిఁ దెల్పఁగను * నాతఁడుకోటను వీడినత్వరక.

చ॥ తలఁగకభీతి నొందకతి * తామనుఁజామనుజుండుఁజేరి తా
వెలమకుఁదమ్మునేలుదొర * వీటికిఁబోయినెరుంగఁజేయమా
యలనటఁబన్నిసైన్యముసమాయతఁగూర్చుకనానృపుండుని
శ్చలముగఁగోటఁజేరఁగను * సత్వరముఁదనవారలంతటక.

గీ॥ కాంచియుత్తిరద్వారమా * కలుషమతులు
దెరువనంతటసిరిశిల్ల * దొరయుభటులు
గోటఁజొచ్చినఁ దద్రోక్ష * కులును వారు
ఘోరయుద్ధంబునల్పిరి * కొంతదనుక. 81

చ॥ ఎగతొనిసైన్యమావిధిని * బాచులు తీర్చిజేరంగగంగరా
డ్డగపతి గానకుండనతి * జాగ్రతఁదానట గోలకొండకు
యగణితవీరతకజనియు * నచ్చటవారికెటుంగఁజేయగా
జగపతిచేష్టల వినుచు * మౌలికసాధుఁడుకోపచిత్తుడై

చ॥ అరయఁగ శత్రుభీకరుల † నంతటసాయమొసంగిగంగరా
 డ్వరుగుణమెంతయు బొంగి † వైరులసివ్రజయించివేగమే
 నెరుగుఁజేయుమావిసఁగ † నెంచితి నీదుప్రభుత్వమెంతయో
 బరమమకీర్తి నీయమది † భవ్యులుఁగారెత్వదీయవంశజుల్.

గీ॥ ధర్మగంభీర బిరుదులు † ధరవర్ణ్యుఁ
 నీకునొసఁగితి వర్ధిల్లు † నీవుమాకు
 నాత్మబంధుడవైకీర్తి † నందిపృథ్విఁ
 బాలనముసేయుధర్మసం † పన్నమతిని.

83

చ॥ అనియిటుబాదరింప విన † యంబుననాతఁడునాజ్ఞబొందిన
 జ్ఞానమతుకాయరబ్బులను † సత్వరఁదోడ్కొనిపోయివేగమే
 యనినట ఖండఖండముగ † నందరినిఁదెగటార్చి ధీరుడై
 జనపతికీర్తివంతుడయి † సౌఖ్యశరంబుగపృథ్వి నేలఁగఁ.

గీ॥ అట్లుజగపతి పరిభవ † మంది, ల్లింగ
 రాయుడనుశూరులబిలిపించి † యముగాను
 మేటిమగలగువీరుల † విించినొసఁగి
 ధర్మగంభీర జేశాయి † ధాత్రివరునిఁ
 బోరిజయమొందితేనియా † యూరసగము
 నీకునొసఁగెనుబామ్మన్న † నెన్నినతఁడుఁ
 నానఁగొనినప్రదనముల † పతఁడుపోరి

సైన్యముఁబుగూల జవమును † సన్నగిల్లి
 భీతిఁబాఱంగ వెన్నాడి † బిట్టనగుచు
 వానిఁజూపియుఁగూపానఁ † బాఱవేయ
 భువిని “లింగన్నదలఁగొట్టి † బొంద” యనఁగఁ
 బ్రబలమయ్యెను నిప్పటి † నరకుఁగూడ.

85

ప॥ ఇట్లు జయంబుఁగొంచి గంగరాడ్వరుఁడు గోలకొండపా
 దుమాగారిచే “ధర్మగంభీరరా” వను బిరుదంబునందిదుష్టుల
 శిక్షించుచు శిష్టులరక్షించుచు ధర్మంబు వాల్చుపాదంబులనడ
 పించుచు రాజ్యపాలనంబుఁ జేయుచుండెను.

గీ॥ వేంకటాద్రియు లింగన్న † పేటలశఁకు
 గొకటిగాఁజేసి రమణీయ † మొప్పఁగాను
 ధర్మగంభీరపేటరా † ధరణివెలుగఁ
 జేసెనారాజగుణముల్ల † జెప్పఁదరమె.

86

ప॥ అంతఁగొండొక కాలంబునకు.

క॥ జనపతి దివమానకరిగిన

జనన యకుభార్యయైన † జానకిరాజ్యం
 బనయముఁగొఱాడుచుదా

జరులను రక్షింపఁదొడఁగె † త్కౌతలిలోన.

87

ఉ॥ అయ్యమచిత్త నృత్తినిన † యంబునపృథ్విధరించు మార్గము

జాయనిరాచబుద్ధిపరి † పాలనజేయుక్రమంబుఁగాంచియా
కాయజుతల్లియోనివుని † కాంతయొభారతియోయటంచునా
ధీయుతజానకాంబసర † దేశయిబోల్తురుబోకులెప్పుడు ‥

గీ॥ ఆపెయొకనాఁడు కాపువా † డర్శకుండు

గోవులనుగాచునాతని † గొడుకువోలె

పెంచిపెద్దఁగజేసి యా † పిదపవాని

యాధిపత్యంబునొసఁగితా † నరగదివికి

89

వ॥ అతఁడు ధర్మగంభీరరావనంబరగు.

గీ॥ ధర్మగంభీర రావంతఁ † దల్లిమార్గ

మనుసరించుచుఁబురినేలు † ఖ్యాతిఁగనుచుఁ

గూర్చిపాపమృయనియెడి † కువలయాక్షిఁ

జేమఁబెడిలియాడి సం † పీఠినుండ.

90

గీ॥ అమహాభాగ్యరాసి తా † నధిపువలనఁ

నూతునొక్కతెఁగాంచె వి † ఖ్యాతిచివప

సంతతియులేక నరహరి † సంస్మరించి

పరముఁగాఁచెను పిమ్మట † పార్థివుండు॥

91

క॥ బాలక్రయ నెడ్డికన్యను

లీలఁదగఁబెడ్లియాడి కు † లీను సుపుత్రుఁ

లీలుకనరసింగ్రావను

జాబుకనటఁగాంచె గునుల † పండువగాగ్గ

92

ఉ॥ అంతట నాకుమారుడుజ † యంతవసంతులమించియూమిసి
కాంతునివో తెనివ్వటిల † త్నాతలనాథుడుజాతకర్మముల్
సంతస మొందజేసి బుధ † సంతతిబంధుల కొక్కనాడు వే
వితగుపిండివంటలను † విండులతాబచరించె నెంతయున్.

వ॥ ఇటులఁగొన్నదిసంబులు గడువ.

గీ॥ అంతబాలక్క మృతినొంది † సంత నృపుడు
వేంకమాంబనుబెండ్లాడి † వేడ్కమిరి
యాతలోదరియందున † సతఁడుఁగాంచె
ముగురుబుత్రుల మన్మథ † మూర్తులనఁగ 94

క॥ ధరలక్ష్యణరావును భూ
వరువేంకట కృష్ణరావు † నరలఁగరాజే
శ్వరరావు తృతీయుఁడునా
వరలుచు సద్గుణులు ధృతి వి † భాసేతులగుచున్. 95

వ॥ దినదినప్రవర్ధమానులై యొప్పారుచుండ.

క॥ ధరరెండవభార్యకునా
నరవరునకుఁబుట్టినట్టి † నరసింగా) వా
ధరణీతలి కధిపతియై
పరిపాలనసేయఁదొడఁగె † ప్రజలిలశుచ్చున్. 96

వ॥ అంతనారాజన్యుడు.

క॥ ఎడవడియనుగ్రామముఁ

గడువడిఁబాలించుప్రభుని ♦ గజలికూతుఁ

వడిరాజమాంబకన్యనుఁ

బుడమిశుఁడుబెడ్డియీడె ♦ పూతచరిత్రఁ.

97

క॥ సంతాన ప్రాప్తి లేమినిఁ

జింతించియు నృపుఁడు మిగుల ♦ జింతాస్పదుడై

పంతంబున పాపమ్మను

కాంతను వరియించెమేలు ♦ కన్నియఁబీతిఁ.

98

క॥ ఇరువురుభార్యలు ♦ గలిగియు

ధరణీశ్వరుఁడంతపుత్ర ♦ దశఁగానకఁదాఁ

బరిపరిచింతలఁజిక్కియు

హరిఁజేరె తడఁప్రియుగ్మ ♦ మాత్మనుగనుచుఁ

99

ఉ॥ ఆజననాథుభార్య సుగు ♦ నాంచితధగ్మ ప్రవర్తనంబుచే

రాజలఁగీర్తిగాంచి పెర ♦ రాజులగుండెలు దద్దరిల్లఁగా

రాజితరాజ్యమేలినిజ ♦ రాజ్యమునందునఁ బొరులందు న

వ్యాజితప్రీతిఁజూపిబుధ ♦ వర్ణనకెక్కెను రాజమాంబిలఁ.

క॥ తనరాజ్యప్రతినిధిగా

నొనరించెనరసింగరాయ ♦ నుర్వీసురునిఁ

విసయంబుతోడనాతఁడు

జనులకు సౌఖ్యంబుఁగూర్చ ♦ సాగెనుప్రీతిఁ.

101

గీ॥ భామినీమణియొకనాఁడు † భాగ్యనగర
పాలనాధీశు నుద్యోగు † భవ్య రాజ
యింద్రజిత్తును జూడంగ † నిజివోవ
నతఁడుఁగూర్చుండ నియమించె † స్వర్ణపీఠి. 102

గీ॥ అంత మానకొండూరన † కథిపుండ్రెన
సాంబోవరావుకూడన † చ్చటకివచ్చి
రాజశాయగ్రీవీతి వి † రాజిలఁబొడ
గాంచియోర్వక నిటులదాఁ † గారులఱచె. 103

గీ॥ భర్తృహీనపు నీవునీ † పగిదిమీరి
మాననతివయ్యఁబురుషుని † మాడ్కినభను
దనరుపీతంబుఁనుండుట † తెగవుఁగాదు
అంగనలకిట్టి స్వాతంత్ర్య † మర్లమగునె! 104

న॥ అనిన యావీరపన్ని.

గీ॥ కనులురక్తి మమొదంగఁ † గనలిమిగుల
నార! దుర్మార్గ! కారుల † నఱువఁబోకు
మూడె నీకునుఁగాలమ్ము † మూర్ఖచిత్త!
మాకు మునుసేనఁ జేయుట † మరచితౌర! 105

గీ॥ మానవాధమ! కాఱులు † మానుమింక
సేదనాలుకనిష్పడి † నిముగు మందుఁ.

దునియ తునియలఁజేసెద ♦ తులనఁ కాని

పరుని యిల్లగు కతనఁబో ♦ బ్రతికితీవు.

106

ఉ॥ ఓరిదురాత్మ! నీవుబుధ ♦ లొప్పనిభంగిదుహక్తు లాడుతే
సారము! దుష్టవర్తనమె ♦ సాధనమయ్యెడినీప్రతాపమున్
ధీరతగర్వమునఁగఁ ♦ దీసియు నిన్ను బరాధవంబుచే
బారఁగఁజేయుదానఁగన ♦ వచ్చెడునింతకు నోరి దుర్మతీ!

ప॥ అనిపలుకు రాజాబాయిదేశాయిగారి నవలోకించిసాంబ

శివరావు కోపోద్దీప్తితుండై యిట్లనియె.

చ॥ పడతిరా! యేలకోయిలలఁబల్కెదపెగ్గెలునన్నుజంపఁగా

నడిదముఁజేతనుంగలద ♦ అంచుఁద్వర్కబడఁబోకు నేనిదే

గడవునొసంగువాఁడ రణ ♦ కాక్షుంయె నీకిలఁగల్లునేని నీ

వడిఁగలతేజముఁదొరఁగ ♦ వచ్చెద నీపురికింత లోపలన్.

అ॥ అనిన రాజమాంబ ♦ యధికరోషంబునఁ

గనలివానిఁజూచి ♦ కలుషమతుండ!

స్త్రీయస్త్రోత్రమేల ♦ జేసెదననిలోనఁ

గాంచుదాననీదు ♦ ఘనతఁబోర!

109

ప॥ అనియిట్లా రాజాబాయిదేశాయికడుంగడురోషకషాయత

నేత్రయై సాంబశివరావు దేశాయినిదూలనాడి ప్రళయకాల

మార్తాండసదృశరిజైనమోమునెట్టఁబార గిరుక్కునగద్దయఁ

డిగ్గి నిజనివాసంబగు లింగన్నపేటకుంజనియె.

గీ॥ అంతశివరావు మనుకొండ † కరిగిపిదవఁ
బదియుఁబండ్రెండు వేల రణ † భంగులఁగూడి
శతశతఘ్నులు గుఱ్ఱముల్ † సమరవీధి
నడువ నేతెంచె లింగన్న † నగరమునకు. 110

వ॥ ఇట్లరుదెంచు పగతుర సైన్యంబులను జూచివీరవత్నియగు
రాజాబాయి సద్దేశాయుగారు.

గీ॥ కోటమార్గములన్నియు † మాటుజేసి
శతశతఘ్నుల బురుజులఁ † జక్కనిలిపి
నేర్పుఁగలవీరులచ్చట † నిలునఁజేసి
కవచమునుదాల్చి చేబట్టె † ఖడ్గమపుడు. 111

క॥ దురమున శివరావునిగని
బరిమార్చఁగ దలచి వీర † భామినిశౌర్య
స్ఫరణఁ గలచిత్తముతో
దరుణముగని వైరిదళముఁ † దలఁగొనుచుండెన్ 112

చ॥ కురిపిరిలింగరాడ్పురపు † గోపురమందలిమందుగుండులన్
ధరనటవైరిమూకయును † దత్తప్రతితోపులకోటమీదికి
బరపినలోనబోకబురి † బ్రక్కసఫీలులదాకి వ్యర్థమై
పరిఘములందెగోళములు † భాసిలెతాళఫలంబులోయనన్

వ॥ అంతరాజాబాయి సద్దేశాయుగారు నిజసైన్యంబునుంజూచి
యిట్లనియె.

క॥ రణశూరుల లక్షణముల

దనకేమరగు రివులబలము ♦ దర్పణమునణసక

ఘనమైనకీర్తిగావున

వెనుకాడకపొడువైరి ♦ వీరులనడచక.

114

క॥ గురిచిప్ప నీకశరములు

పరసైన్యమునూదగుప్పి ♦ సైబడివారిక

నఱకుడుపొడువుడటంచని

బురిగొల్పుచునుండెకావ్రీ ♦ మూర్తియువోలెక. 115

గీ॥ బలములన్నియునేకమై ♦ బడుచుబగతు

సైన్యచుంతయుభిన్నమై ♦ సన్నగిలగ

హోగుగాఁజూరదొడగిరి ♦ వీరమాత

రాజబాయిజిజయమగచు ♦ రణమొనందు.

116

వ॥ అంతరాజాబాయి సగేళాయిగారు.

క॥ బలవంతులు నిజబటులట

దలఁబడఁబు సైన్యచుట్ట ♦ తత్తర మొదక

గలఁబడిపోటుచునుండగ

నలివేణియునశ్వమెక్కి ♦ యశితీనిగతిక.

117

వ॥ యుద్ధభూమినింబ్రవేసించి.

గీ॥ తనవారలకుసుధా ♦ ధామమైగనిపించు

బరఃలకుచండాంశుఁ ♦ బగదించోడు

దనసైన్యముగజూచు † తరిశాంతముంచాల్పుఁ

బగతులఁగననగ్నిఁ † బర్వసేయుఁ

నిజబలంబులకుఁదా † నగడిదైర్యమునిచ్చు

బరులదిట్టతన్యర † పడఁగఁజేయుఁ

దనచేతిఖడ్గంబుఁ † దనవారికానంద

భరితంబునొరులకు † భయదమృత్యు

గీ॥ వనఁగరాజాంబ శౌర్యంబుఁ † దనరయుద్ధ

భూమిసూక్ష్మాని వారల † భూతతతికి

బలియొనర్చుచుఁగదనభూ † భాగమందు

రమణి తిరుఁగాడఁజొచ్చె మా † ర్తాండువగిడి.

118

వ॥ సాంబశివరావు దేశాయి బలవంతులగు కొందరివీరభటు

లను దోడ్కొని రాజాంబదేశాయి నెదిరించిపోరుచుండ,

మ॥ కనిరాజాంబయు భూరికోపమడరం † గా శస్త్రసంపన్నయై

దనువుల్ సొచియుద్రుంచివైచిమిగులకదత్ఫలదోర్ధ్వంధ్వలో

చనయుగ్మంబుల బాణముల్ గురిచియా † శృర్యంబుసంధిల్ల సిం

హనినాదబాసరించెనిస్తులితశౌ † ర్యాటోపముఁ జూపుచుకొ

క॥ పదునుఁజెడి సాంబశివుఁడును

మదితత్తరమొంది భీతి † మారుకొనంగక

బెదరియు మదిచెదరియఁ

బడమలకునుబుద్ధి సెప్పి † పలుగిడజొచ్చెకొ.

19

గీ॥ అపుడు రాజాంబ తీవ్రత + నరగి వానిఁ
బట్టికిందకుబడద్రోసి + పాఱుబాతఁ
పాణిబీతిని భీషముల్ + పట్టిచేతఁ
శాటిపోవుటశౌర్య సు + పన్నగుణమే! 120

గీ॥ మరచినాడవె'యానాటి + మాటలన్ని
యిప్పుడుజూపుము నీశక్తి + చపలమతుడ!
శమనవీటికి నినుబాపు + సమయమబ్బె
ననిననాతడు గేఁగొడ్చి + ననియెనిటుల. 121

క॥ శరణంటిని కరుణించుము
చరణంబులఁబడినవానిఁ + జంపుటలేగువా!
పరవీరభామినీమణి
ధరననుఁ గరుణించిబోవు + తల్లీ! యనినక 122

వ॥ అనియిట్లు కాళ్ళంబడి దుఃఖంచెడిసాంబశివరావుదేశాయిని
కరుణించి.

చ॥ అలఘుడయాసముద్రయగు + నాయమఘానిని లేవనెత్తి భీ
తిలనిక నేలబొమ్మునృప + తీరెను నాదుప్రతిజ్ఞ నింక నీ
బలమునుశౌర్యముందరిగె + భద్రతనీడగు మారజేరి యీ
కలుషపువృత్తులవిడచి + గౌరవరీతి మెలంగుబాష్పిక్షక

వ॥ అని సముదితరీతి నీతులంగరపి పరిహసించి విడువనాతఁడు
భీషచ్ఛ వంబుభాతి మారశేషమగు సైన్యమునుండోడ్చుని

జనివాసంబగుమానుకొండూరుఁ జేరితనపరాభవంబున కెంతయు
జంఠించుచుఁ గుములుచు మాసత్రయములో విగత జీవుం
డయ్యెను. తదనంతరంబ.

క॥ తనతోఁడు బుట్టినట్టల

ఘనతరముగ పాపమాంబ † కాంతామణిని

గనుచుఁముదమునఁదానట

మనమలరఁగ గ్రామమొకటి † మాన్యతనొసఁగె. 124

గీ॥ పరగరాజేశ్వరుండ నెడి † బంధునొకని

దత్తుఁజేకొనిదొంతిసం † స్థానరాచ

కన్యవేకాంబఁడెచ్చియు † ఘనముగాను

పెండిలినిఁజేసె రాజాంబ † ప్రీతితోడ. 125

చ॥ సరసతవారిలిర్వురును † సంతతమోదముతోడ శ్రీహరి

కరుణప్రసాదముఁగనియుఁగొంచిరిపుత్రుని, రూపసంపదా

కరమహనీయపెన్నిధిని † గాంచినయంతటరాజదంపతుల్

హరిఁగననేగిరియనఁగ † నమ్మహనీయులువొందిరై కృష్ణుఁ

గీ॥ వారు హరిఁజేర దుఃఖనెం † పాప్రమేన

చింతనలఁజిక్కి రాజాంబ † చేరెదివికి

నంతఃపాపాంబ యధికార † మపుడు బూని

మఱిఁదిరెండవకొమరుని † మానసియుఁ

- దైవ వేంకటనరసింగఁ ద మనెడిబాలు
దత్తుఁడేకొనె బుధులు నుం ఁ తనమునొంద. 127
- గీ॥ పాపమాంబయుఁ దోబుట్టు ఁ భవ్య లక్ష్మీ
రాజరాయని పుత్రియాఁ ఁ రాజమాంబఁ
దెచ్చి నరసింగరావున ఁ కిచ్చి పెండ్లిఁ
జేసినాయింతివైభవ ఁ శ్రీలుఁజెలంగ. 128
- గీ॥ కొంతకాలమునృపుడు ప్రాంతముగను
గాలముంగడపి యటరూద ఁ డ్మావరేన్యఁ
డశ్వమున నుండిపడియుఁ దా ఁ నవశుఁడగుచు,
బరముఁ జెందెను వైకుంఠ ఁ ప్రాప్తుడగుచు. 129
- గీ॥ పుత్రశోకంబునకొబ్బొక్కి ఁ పూతచరిత
పాపమాంబయు మృత్యువు ఁ వాతఁబడిన
రమణి నాయమ్మ కోడలా ఁ రాజమాంబ
కాధిపత్యంబు లభమై ఁ యలరెనంత. 130
- గీ॥ భగినిపుత్రికపుత్రుగో ఁ పాలప్రభుని
వరలగంభీరదత్తునా ఁ బిరుదొసంగి
దత్తుఁడెకొని ముదమునఁ ఁ దనరుచుండు
నంతలోపల నారేడు ఁ నరగె ధివికి. 131
- వ॥ అంతట రాజాబాయిదేశాయి మున్ముందు రాజ్యపరిపాల
నార్థమైన వంశోద్ధారకుండు లేమినిఁజూపించి.

ఉ॥ పంకజనేత్రి దత్తువేరొకని † భాసిలజేకొననాచికోడలా
వేంకటలక్ష్మితోనడుగ † వేడ్కతోనామెయనమ్మతింపమీ
నాంకునిగేరుసుందరును † దాచితసద్గుణపూర్ణుడౌబుధున్
వేంకటనారసింగనృప † వీరుని రాజమ దత్తుజేకొనన్. 132

వ॥ ఆనృపతనూజుని వంశక్రిమంబెట్టిదనిన.

గీ॥ అటునుమారువంశాబ్ధికి † నలరజేయు
నసఘపాతూరి రామకృ † స్థాఖ్యనృపుని
నయతి సూనుండు వేంకట † నారసింగ
పృథ్విభరణుండు విద్యాప్ర † వీనుడరయ. 133

సీ॥ శాంతిచే నలరారి † దాంతిచే ముదమొంది
తల్లిదండ్రులమాట † నాటడెపుడు
పెద్దలగ నుగొన్న † ప్రీతి భక్తినిజేరి
సేవలజేయచు † జెలగుచుండు
బరులుగప్రింపంగ † నెరిసాయముంజేసి
నాత్మశ్రీహరిసేవ † నలగుచుండు
విత్తాధికారత † విజ్ఞవీగక నెపుడు
నిండుభావముతోడ † నుండుజగతి 134

గీ॥ సకలసద్గుణ సంపన్న † చక్రవర్తి
రమణ వేంకటేశరసింగ † రాయనృపతి

యతనిగుణములునుతియింప † నలవియగునె.

నలువకై ననువేనోళ్ల † చిలువకై న.

135

చోనురుచిరమూర్తియు భవనసుందరుడు సుకుమారదేహుఁ

వరస్యపలక్షణాంశమున భాస్కరతేజమునొప్పివిద్యలఁ [వై

నిరుపమపాండితి వడయు † నేర్పున వేంకటనారసింగ రా

డ్వరుమహానీయమైన గుణ † వర్ణన వర్ణితమయ్యెనంతట

నీ! కడుపేదవానికి † గనకమబ్బినయట్లు

గల్పన్మృతమునింట † గాంచుపగిది

దాజైనవానికి † ధనలబ్ధమగురీతి

పిరిక్కిపందకుహరి † కరుణసరణి

మృత్యుభయమున క † మృతముఁ జిక్కినభాతి

వైరాగ్యవిషయముల వదలు సరణి

[మొక్కజోయిన వేల్పు † మోలనిల్చినయట్లు

ననిశూరునకుఁబడ్డ † మబ్బు సరణి

నీ! రాజభాయగుదేశాయి † రమణినార

సింగభూపాలుదత్తును † జెందుటెల్ల

బూర్వపుణ్యంపుఫలమున † బాసఁగెఁగాని

యరదుఁగాదట! సద్గుణ † లబ్బుటెలను.

137

నీ! చెఱుపనేరడు విత్వ † నించి జేరినవాని

నభిలషించునచ † మనవనతి...

నిందింపనేరడు † నరికత్రువులనైనఁ
 బొంకనేరడుహాస్య † మునకునైన
 విడువనేరడుసదా † విద్వద్వరులగోష్ఠి
 తల్లిదండ్రులజూచు † దైవములగ
 నడుగుఁబెట్టఁగనేర † డపయశంబగుతోన
 జనఁగనేరందార్త † జనముఁద్రోచి

॥ గీ॥ నాల్గుపదముల ధర్మంబు † నడపుచుండు
 గరుణరసమున దీనులఁ † గాచుచుండు
 నవనిమితభాష వ్రతముచే † నలరుచుండు
 రమణవేఁకట నరసింగ † రాయనృపుఁడు. 138

గీ॥ ఎలమినిఁద్రుండు సుగలోక † మేలిసల్లు
 శ్రీమఁడలకాపురంబు రఁక్షించుసరణి
 సరస లింగన్నపేట సం † స్థానమరయుఁ
 బాలనముఁజేయు నరసింగ † ప్రభుఁడు ధరను 139

గీ॥ సంతతముజాగరూకుడై † సర్వరాష్ట్ర
 కార్యములుజూడ స్వయముగాఁ † గాంచుచుండు
 పౌరజనముల ముంగిఁగు † వసిడిగాగ
 నరయుచుండును కుశలమ్ము † ననుదినంబు. 140

వ॥ ఇవిధంబున శ్రీగోరంట వేంకటనరసింగరావు
 బద్ధశాస్త్రిగారు రాజ్యపాలనముఁ జేయుచుండుతరి!

సీ॥ సకలభూపాలకా • స్థానహర్ష్యంబులు

వర్ణితంబేరాజు • ప్రతిభ నెపుడు

గడుబీదలేరాజు • కరుణకు పాత్రులై

సన్నతెంతురుహరి • స్మరణగాఁగ

దిద్దిత లేరాజు • దివ్యయశోలక్ష్మి

బ్రహ్మోత్సవంబుగఁ • బరిణమించు

సుకవిగాయకశ్రేణి • స్తోత్రపాఠంబుల .

సలరునేరాజు గే • హంగణంబు

గీ॥ నతఁడు 'తడసిన' వంశాబ్ధి • నలరినిండు

చండురుండన నొంటి సంగ • స్థానముచను

భద్రయశమునుఁ జాలించుఁ • బ్రభుఁడుచూడ

రమ్యగుణవిధి గోపాల • రాయ నృపుడు.

141

సీ॥ అలకాధిపతికన్న • నమృతాంశుననుగేరి

కలిమిరూపునమించి • నలరువాడు

జలజాప్తుఁడగురాము • నలవాయుజునిమించి

కరుణవీర్యంబులఁ • గాల్గువాడు

సుర రాజ్యముంమీరి • వరవైభవంబులు

నిజరాజ్యమునగల్గి • నొడువాడు,

తనపురంబునఁగల • జనుల బిడ్డలమాడ్కి

శుభవృష్టి నిరతంబుఁ • జూచువాడు

గీ॥ శాంతితనుఁగూడ సత్యమ్ము ♦ సరసనుండ
 దైవభక్తియు గురుసేవ ♦ దనరుచుండ
 రమణవేంకటగోపాల ♦ రాడ్విభుండు
 దొంతిసంస్థానమేలెడి ♦ దొరయతండు

142

గీ॥ చిత్తమలరంగనీరాజు ♦ జేష్ఠపుత్రి
 భవ్యవేంకట సరసాంబ ♦ భానురాంగి
 నిచ్చి పెండిలఁజేసెను ♦ హెచ్చుగాను
 రమ్యగుణదామునరసింగ ♦ రావుకెలమి.

143

గీ॥ ఈమహీవరుభార్యయై ♦ యింతులందు
 సాధ్వియై నట్టి నర్సాంబ ♦ సద్గుణంబు
 లరయనుతిజేయతరముకా ♦ దబ్బభవుని
 నాల్గుమోముల, శేషుని ♦ నాలుకలకు.

144

నీ॥ శివునికథాంగియై ♦ చెల్వొందుగౌరికి
 సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడజూప
 హరికురోభూషణం ♦ బైసశ్రీలక్ష్మికి
 సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడజూడ
 నలువవాక్సానంపు ♦ నలినాక్షివాణికి
 సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడజూడ

సురరాజభార్యయై † శోభిల్లిడాశశీ
సమతుల్యమీనాతి † జాడజూడ

గీ॥ మగనికనుకూలసంతులని † సిగలబూవు
గవులపెన్నిధిబుధలకుఁ గల్పతరువు
పారజనముల ముంగొందు † పసడిగాఁగ
నయతివర్తిల్లు వేంకట † నర్సమాంబ. 145

గీ॥ సరసిజాతులనల్వర † శాంతమతులఁ
గూతులగాంచిచక్కని † కొమరనొకనిఁ
బడసివడసెను నోముల † పుటగాఁగ
మన్మథాకారుగుణగణ్యా † మహితశీలు. 146

గీ॥ కనులపాడువగాఁగను † కాంచి సుతుని
నామకరణంబుఁజేసిరి † ప్రేమనలర
సచ్చిదానందరావన † జగతిఁదనరఁ
దల్లిఁదండ్రిలుభూరిమో † దంబుఁగనుచు. 147

క॥ అకెనువు సేయకీడలు
దశదిశలవెలుంగఁగీర్తి † దనరఁగఁబృథ్వి
శశిధరుఁడో లేకహరియో
శిశువైజ్ఞానచెనుచు † శిష్టులువొగడన్. 148

నీ॥ బీరంబునంజేరి ♦ పేర్చిఁజారులఁగొలుపు
 నుండుచందమునఁ గూ ♦ రుచ్చండనేర్చె
 ధర్మంబునాల్లు పా ♦ దంబులనడపించు
 ననురీతివత్స జో ♦ గాడనేర్చె
 పల్కుఁబల్కునఁదేనె ♦ లొల్కుఁగానొక్కొక్క
 పలుకులుముద్దుగాఁ ♦ బలుకనేర్చె
 వర్ణాశ్రమంబుల ♦ వరుసఁదప్పకయుండ
 నిలిపెదననుభంగి ♦ నిలువనేర్చె

గీ॥ బాలుఁడిపీఠిఁగ్రిడలఁ ♦ బ్రబలుచుండి
 మోదమునఁగూర్చుముద్దుల ♦ మూటగాఁగ
 దల్లిదండ్రులకనిశంబుఁ ♦ దనయుఁడైన
 సచ్చిదానందయువరాజు ♦ శాస్త్రితుండు.

149

చ॥నుతుడునుకూతులు వెలయఁసూన్యతచారణినర్సమాంబస
 మ్మతినిజబంధువుల్ హితులు ♦ శాస్త్రవిశారధులైనసత్కవీ
 తతియునుపండితావళిస ♦ దాతనుఁజేరిభజించుచుండ శ్రీ
 పతికృపనారసింగస్వప ♦ భాస్కరుకీర్తివెలింగనల్దిశల్ 150

నీ॥ తనవినిర్మలికీర్తి ♦ యనిశంబు భూపాల
 నరులకుమిగుల సం ♦ బరముఁగూర్చు

దననిరంతరమహా ♦ దార్యంబునకలార్థి
 జనులకుఁగల్పభూ ♦ జంబుగాఁగ
 దనభుజాటోపంబు ♦ దర్పితరిపుప్రాణ
 చయముకుఁగాలపా ♦ శంబుగాఁగఁ
 దన దయారస దృష్టి ♦ ధారుణీజనముల
 పాలిటముంగొంగు ♦ పసడిగాఁగ

గీ॥ నలరిజితమారురణవీరు ♦ ఘనవిదూరు
 సరసగుణగణ్యునరసింగ ♦ త్మాతలేందుఁ
 జాయురారోగ్యసిరులతో ♦ నలరిపృథ్వఁ
 గీర్తిగాంచుతశ్రీహరి ♦ కృపను ధరను.

151

వ॥ అనియిట్లు తద్వంశావతరణంబ భివర్ణించియభ్యుదయ పరం
 పరాభివృద్ధియు నభీష్టఫలసిద్ధియుంగా నాశీర్వాదించి నాయొన
 ర్పంబూనిన శ్రీరుక్మిణీ కళ్యాణ కథాకృమంబెట్టిదనిన.

శ్రీ రస్తు.

కథాపారంభము.

క॥ శ్రీమహి మోక్షత శుభకర

నామాశ్రిత పారిజాత! † నారదవినుతా!

భీమాసురభూభృత్స్వ

త్రామా! సుగుణాభిరామ! † రవికులసోమా!

1

గీ॥ సూతు బహుపురాణ కథాస † మేతు నిఖల

భవనవిఖ్యాతుఁ బరిపూతు † బుణ్యచరితుఁ

గాంచి మునిముఖ్యు లడిగిన † కథల శుకుఁడు

పాండవాన్వయు తోనిట్లు † బలుకఁ దొడఁగె.

2

ఉ॥ ధీరుఁడు రైవతుండుమును † తేకువతోడ విరించియాజ్ఞచే

సారసగంధిని సుగుణ † సాంద్ర విశారదయైన రేవతిఁ

మీఱినప్రేమ బంధులను † మేలునుపర్వలు మెచ్చు; హెచ్చుగా

సీరికినిచ్చి పెండిలిని † జేసె బుధుల్ నుతిసేయ భూవరా!

3

క॥ మును నీకు నీకథాకృతి

వినుపించితిఁగాదె భూప! † విస్మయమలరఁ

వినినాఁడ విపుడుమాధవు

ఘనమగు కళ్యాణగాథ † కరము వచింతుఁ

4

మ॥ గరుడుఁడనురనాథుఁగెల్చి సుధముఁగైకొన్న మార్గంబు
ధరణీనాథులఁజైద్యసాధ్యులభుజా † దర్పంబు వోనాడిత్రీ [నఁ
కరచంద్రాననఁ బద్మ భీష్మకసుతఁ † గంజాక్షినిఁ రుక్మిణిఁ
వరంబుండై హరితెచ్చె; వేల్పులునుమా † వర్షంబువర్షింపఁగఁ. 5

క॥ అనవిని యర్జున పాత్రుఁడు

మనమునఁదళుకొత్త ముదము, † మాసీంద్రునితో

వినయంబుఁగదుర నిట్లనుఁ

జనువును నొకకొంతగలిగి † త్సౌవరుఁడవనిఁ 6

క॥ ఒక్కఁడై కృష్ణుం డెఱువలె

జక్కడఁచెను బోరిమగధ † చైద్యుల ననిలో

నక్కజముఁ దోచెనెమ్మది

నిక్కము నచియింపు చూని † నెమ్మి యనవుడుఁ 7

క॥ సులభంబులు ముక్తికి. మద

కలభంబులు గాజెలోభ † కంజములకు, దుః

ఖలయంబులు శమన మనో

చలనంబులు, కృష్ణనామ † సంస్కరణంబుల్ 8

క॥ పరమేశు విమలచరితముఁ

బరమంబగు భక్తివినిన † భవహరమగునో

కరుణావిధి! బుధసుత ముని

వర! తెలుపంగదయ్యునిన † పాంథింతం మదిఁ, 9

వ॥ అనవిని శుకమునీంద్రుఁ డిట్లనియె.

10

మ॥ సకలాధీశుఁ డనంతుడవ్యయుఁడునా • తౌద్విష్ణుఁడీభాత్రిలో
సకళంకంబుగఁగృష్ట రూపమున మా • యామానుషాకారియా
టకునౌమూలములత్పైబైష్మియయి బుట్ట హేతువేదయ్యెనో
సకలంబు వినిపింతునయ్యవినుమా! • ఔన్నాథ వంశోత్తమా!

చ॥ ఇలను విదర్భ దేశమున • కెంతయు వన్నెనుఁబెట్టి భవ్యమై
వెలయుచు రాణఁజెంది నృపవీరునికి నిలయుంబుగాఁగ శో
భిలుచును గుండినంబనెడి • పేరున వర్ధిలుచుండె నీధరా
లలనకుభూషిణంబనుక • శక్సిరులొప్పుచునుండునప్పరి 12

క॥ అతులప్రాభవనుశ్రీ

యుతమై నల్లిశలఁగిరి • యొప్పుచుఁ దేజో
వితత శతఘ్న శతపరి

వృతమై యప్పురమువెల్లు • విశుత భంగి 13

గీ॥ చారుతర శిల్ప నైపుణీ • సర్వశాస్త్ర

మంత్రసముదాయ రిపుభయ • తంత్రనిలయ

హాటకాంచిత సౌధ క • వాటగోపు

రములతో నొప్పివెల్లునా • రాజధాని. 14

గీ॥ సూతమాగధ యోధులు • సురుచిరముగ

నింజికోలువుండఁ గన్నుల • పుడువయ్య

వార వనితల నృత్యోత్సవములతోడ
నలరుచుండును సురలోకమునగ భువిని.

15

క॥ కరి హరి రథ వైమానిక

పరినృతమై ఘనగభీరము పరిభావృతమై
పరులకు దుర్భేద్యంబై

కరమొప్పుచు నప్పురమ్ముల గ్రాలుచునుండెన్ 16

చ॥ అలరంగ నప్పరోప ననముందున హంసలు రాజకీరముల్
సలితశారికా విహంగసంతతిఁ గూయఁగఁగోకిలంబులున్
జెలఁగి నివాదముల్ వరలఁజేయఁగనావనలక్ష్మీసాంపుషం
పలరంగ నృత్యగాత్రముల నచ్చట నాడెడి రీతఁడోచెడిన్.

వ॥ ఇట్లుభాసమాన తేజోవిరాజితంబగుకుండిననగరంబు నిఖిల
సంపత్నముదాయసంచితంబైనయలకాపురంబుభాతి, పరబ్ర
హ్మవిచారణ తత్పరంబగుటచేత సత్యలోకంబుకై వడి, దివ్య
మగు దేవభాషావైష్ణవాలంకార పరిశోభితంబగుకతంబునఁ
బుండరీకాక్ష పాళితంబగు వైకుంఠంబులీల, దృఢతపో
సంపన్నసిద్ధ ప్రకాశంబగుటవలన ప్రమథగణసేవిత రుద్ర
పరిపాలితమగు కైలాసంబువగిది, నశలజన మనోరథ సఫలీ
కృతంబగు కారణంబున భోగవతీ పురంబు తేవఁబవిత్రం
తెకమనఁడు కమా కల్పన భాజనంబున బకబలాకాది విరా

జితంబులగు సరోవరంబులను, సరసజనకీడా యోగ్యంబు
లగు నుద్యానవనంబులును, గజరథాశ్వములు విచ్చలవిడిగా
నడయాడుటకు మేలుగురజితచూర్ణ మిశ్రితమయంబై ధవ
ళాకృతిని వెలింగెడి రాజమార్గంబులను, రాజమార్గంబుల
కుభయపార్శ్వంబుల రసాలసాలంబులును, సాలంబుల కడ్డం
బుగాఁ గట్టంబడిన విద్యుద్దీపికాశంతువులును, తంతుమ
ధ్యాంతర్గతంబునఁ బ్రజ్వలిల్లెడి దీపికాగోళంబులుంగలిగి
దేవేంద్రపురంబును ధిక్కరించెడిచందంబున మణిస్థగిత
కనకసార్వభౌమముదయప్రకాశంబునుంగల్గి సకలసౌభాగ్య
సాలంకృతంబై యొప్పెడి నవ్వురంబున.

ఉ॥ ఆరయఁగ నప్పురద్విజాలు † నచ్యుత దివ్యపదారవింద సం
స్మరణముఁజేసి వేదములు † జక్కఁగ దాముబడించి ధర్మమా
చరణముఁజేసి పౌరులకుఁ శాస్త్రములన్నియు నేర్పినిచ్చులున్
సురలనుమించె భూసురులు † సూన్యతవృత్తిని నల్లవేళల్

గీ॥ స్నాన సంధ్యలు ధ్యానమ్ము † జపము తపము
విధిగ నిత్యాగ్ని హోత్రంబు † విదునకెప్పుడు
దీరుగుచుందురె గాని జం † దెములుఁదీసి

వంకెలను బెట్టరప్పరి † బాపలెప్పుడు.

20

చ॥ అమరఁగ దేవదానవుల † నంచిత బాహుబలంబుగేరి, ధీ
విమలయశఃప్రతాపముల † నిస్తరిలంగఁబరాక్రమంబుతో

దమకముతోడఁ బోరఁగలఁ దైగ్యముఁ గల్గియు సర్థిక్షణా
నుమతులువీరవర్యులుయ శోభరమూర్తులుక్షత్రియోత్తముల్

చ॥ ధనదుని నీసడించి విలు ♦ ధావళినిక దగనాదరించి స
జ్జననుతమైన ధర్మములఁజక్కఁగ జేయుచు నెల్లప్రాద్దులం
బనివడి నీతిశాస్త్రములపద్ధతిఁ గాంచియుఁ గూర్చిబీదలక
గనికరమొప్పుఁ బ్రోతురతిఁగొరవనీయులు వైశ్యులవ్పరిక

గీ॥ అసఘ! నాల్గవ జాతివా ♦ రతులమైన
ఘనపరాక్రమ మావీర్య ♦ మున వెలింగి
కృషియు గోరక్షణంబునఁ ♦ గెరలుచుండి
ప్రబలి వర్ణిలుచుండు రా ♦ పట్టణమున. 23

ఉ॥ బారులు లేరు పేర్కొనఁగఁజారు లసద్గుణరూపులే యనా
చారులు లేరు, తత్త్వసువిచారులు, శూరులెఘోరతస్కరా
కారులు లేరు, నిచ్చలుప ♦ కారులుగాని తలంప నవ్వరి
పారులలోన నెచ్చటనుపాపులు కోపులు లేరుచూడఁగక.

ఉ॥ అపురి నేలుధాత్రివరుఁ ♦ డంచిత భూరిభుజాబలంబు చే
జాపముఁబూని వీరిపు ♦ శక్తులడంచుచుఁ గీర్తినల్లిశలో
వ్యాపితమొందఁగా నుజనవంధితుడై యలరారుభిష్మరా
ధ్యాపతి భీష్మకుండ నెడి ♦ భూపలలాముఁడు మేదినితఱా!

వ॥ ఆమనుజేశ్వరుండు కొంతకాలంబునకు నిజకాంతయందు.

గీ॥ రుక్మి రుక్మరథుండును † రుక్మబాహు
రుక్మకేశియు మీదట † రుక్మనేత్రుఁ
డనెడి నేవురుపుత్రుల † సంతగొంత
కాలమేగఁగ నొకసుతఁ † గాంచె నతఁడు.

27

ఆ॥ పాల కడలి వోలెఁ † బార్గివు గేహంబు
దనరఁ దొడఁగె గూతు † తనకుఁ గలుగ
సిరినిబోల్పఁదగిన † చిహ్నంబుతోఁబుట్టె
సంచుసంతసించె † నధిపుఁడధిప!

28

చ॥ కరమపుహపమైచెలఁగు † గౌరవమొప్పఁగ విప్రకోటికా
బరఁగనభీష్టమై వెలసి † భాసిలు కాంచన రత్నహారముల్
పరమనుకీర్తితో నొసఁగి † బంధుల మిత్రుల నల్లవార నం
భరితముదంబుఁగూర్చెనిజఃపం క్తినివారికివిందొనర్చుచుక.

ఉ॥ అత్తరి హేమరత్నమయ † హర్మ్యతలంబున సంతసంబునకొ
జిత్త వికాసమా మణివి † శేష సమంచిత రమ్యఙ్గలికక
బుత్తడి బొమ్మనాగ నృపఃపుత్రిక నూపుచు జోలపాటలకొ
మత్తమచాళగామినులు † మంజుగళంబుల బాడిరెంతయుకొ.

వ॥ అంత గొంతకాలంబున కాబాలిక కన్నప్రాశనంబుఁగావింప
మొనఱక నాగడంబునీయ దాసీజనంబులొ శిశువును జూక

నిడుకొని సౌధాంతరంబున నిలువంబడి యాచిరుతనుబుజ్జ
గించు నుపాయంబుఁ గానకనాకసంబువంక నిండుచందురుని
వేలఁజూపుచు నిట్లనిరి. 81

ఉ॥ అల్లదె తారకాధిపతి † యాకసమందున నిన్నుఁజూచి రం
జిల్లుచు దుగ్ధముఁ మధువుఁ జిందెడియాకదళీఫలంబులుఁ
గొల్లలుగాఁగఁదెచ్చెనిది కూరిమిఁ గైకొనుమమ్మయంచురం
జిల్లఁగఁ జేతురాసతులు † చిన్నితనూజగు రాజపుత్రిక్. 82

అ॥ రజిత పాత్రమందు † రాజిల్లు నన్నంబు
వనడిపాత్రయందు † పాలుఁ బోసి
చందమామఁజూపి † సంతోషమునఁ బువ్వ
దినఁగ జేతురధిప! † తెఱవ లవుడు. 83

వ॥ ఇట్లు దినదిన ప్రవర్ధమాన యగుచు ద్వాదశ వర్షంబులు
నిండిన యశ్శాలికామణి. 84

ఉ॥ అచ్చపు వజ్రహారతతి † నక్కునఁ దేజముసాంపునింపఁగా
నెచ్చెలు లందరిన్నొకటఁ నయ్యముతో జతఁగూర్చి యాడుచుకొ
ముచ్చటఁగూర్చుచుండె కడుఁముద్దులమాటలఁ దల్లిదండ్రులకొ
మోచ్చుగ నాటపాటలను † నింపుగరుక్మిణి శైశవంబునకొ. 85

సీ॥ చిగురుటాకులఁ బోలు † చిన్నిచేతుల తోడ
బొంగరంబులు చిత్ర † భంగియాడు

బాలికామణులతోఁ ద బటువెత్తి యొకసారి
 బ్రీతితో దాగురు ద మూతలాడు
 కమలాక్షి యొకమారు ద కౌతూహలంబొప్పు
 గ్రమముతో నచ్చన ద గాయలాడు
 సంతసం బిగురొత్తఁ ద జపలాక్షి యొకవేళ .
 బూలబంతల నాడ ద బూనుచుండు

గీ॥ గూర్చి జెలరేగి యోమన ద గుంటలాడు
 పిల్లలం జీరి చిరుతన ద బిల్లలాడు
 బ్రీతి రెట్టింప బొమ్మల ద పెండ్లిసేయు
 గోరి సఖులకు గుజ్జన ద గూళ్లువెట్టు.

36

క॥ ఆలేతప్రాయమందున
 బాలికలఁ గూడియాట ద పాటలంగదుర
 బాలామణి రుక్మిణిగని
 చాలంగమది సంతసితెను ద జనన జనకుల్.

37

సీ॥ అపిన్నపాప దా ద సభివృద్ధి బొందుచు
 స్వేచ్ఛగాఁ దిరుంగాడ ద సిగ్గుగనియె
 మగవారి యెదుటను ద మగువ నిల్వంగ జంకె
 తరుచుగా రాదయ్యెఁ ద దండికడకు

వింతవింతలు మేనఁ జెలఁచి కాంచదొడంగె
 దొలఁగనీయదు సైబఁ జెలఁత యెపుడు
 వాలుచూపులు వింతఁ జెయ్యారములనేర్చి
 పలుకులందునఁ దేనెఁ జెలఁకఁజేసె

గీ॥ ప్రాథభాసులు యువకేతుఁ జావములను
 కలుగుముచ్చట లాడెడిఁ జెలఁపులందు
 నుండగాఁబోదు సిగ్గునఁ జెందునొకట
 శైశవముఁబోయి యశావనఁ జెందువమున 38

సీ॥ నిడుద పెన్నెరివేణిఁ జడసోయ గమునింప
 నెమ్మనంబునఁదేటఁ జెందుకొనియెఁ
 గనుదోయి లోసిగ్గుఁ జెనుపింపఁగసాగెఁ
 జెక్కులందున మెలుపుఁ జెక్కువయ్యె
 కలదొలే దనురీతిఁ జెగలమధ్య మముతోడ
 సందమైవట్టి నూఁ జెగారుదోచె
 నూత్నయశావనలక్ష్మిఁ జెనోమినఫలమునా
 గురునితంబప్రభాఁ జెపరులుదోచె

గీ॥ నడకలందున హంసలుఁ జెడుకుఁచూన్చె
 బలుకులందునఁ జెలుకలఁ జెలుకఁజేసె

నవ్వులందున మల్లిక † క్రొవ్వణంచె
రమణి రుక్మిణి యవ్వనా † రంభమందు.

39

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణికి † సంచితమై చనుదోయయొప్పెన
త్యంతము మానసాబ్జమున † నంగజాభావములంకురించెమో
మెంతయుఁ దేజరిల్లె, సిరులీనుచు నానళినాక్షిచూడ్చులున్
గంతునిమేలు బాణముల † కె వడి దోచెమనోహరంబుగన్.

మ॥ తలుకార్మేల్ని పసండిబొమ్మకరణి † దట్టంపునెమ్మేనిచా
యలునల్దిక్కులఁగ్రమ్మిపర్వగవయ † స్వాబృందముగూడితా
బలుసంతోషముతోడనుందరవనా † వాసంబునన్ జూడఁగాఁ
గలకంఠీమణియే గెమానసమునం † గౌతూహలంబొప్పగన్

ప॥ ఇట్లు సఖియలంగూడుకొని చతుర్విద్యనోదంబునకై నిర్మించిన
దర్శనవనంబునఁ బ్రవేశించియందుగల లోహవంజరాంత
ర్గతసింహశరభశార్దూల శశిశల్వ భల్లభల్లూక సారంగసా
లావృక వరాహ మహిష మహూరగ మర్కటనిఖిల
మృగావలోకనంబుఁజేసి, హర్షించి, శాశికాశీర మయూర
హంస కారండవకుక్కుటజలకుక్కుట బకబలాకవిహంగ
కలకలరవంబుల శాకర్ణించుచు, చిత్రవిచిత్రభర్మ వినిర్మిత
సాలభంజకలంగొంచి సంతసించి, యావనమధ్యమంబున

మణివిభాసితంబైన కొండొకమందిరంబునఁ బ్రవేశించి
 నృప నృపకుమారుల చిత్రపటంబులం బరిశీలించి యవ్వా
 రలయన్వయ నామగోత్రంబులు నెచ్చెలినడుగ నాయందు
 నిభాస్య క్రిమంబుననిట్లు వక్కాణింపదొడంగె. 42

చ॥ సరసిజ నేత్రి! యీన్యపుడుఁ నంగరమందు విరోధివర్గమున్
 ధరణిని మృగ్గజేసి నిజ † దర్శిత ఖడ్గప్రతాపకీలలో
 సరిబలమంత దొట్టువడ † నంచిత బాహుబలుండు సజ్జనా
 భరణుడు ధర్మవర్తనుడు † భద్రతమాళవ నేలునీతఁడే!

ఉ॥ వీరుఁడితండు మేటిరణ † విక్రమ తేజులఁ బేరుఁగన్న గం
 భీరుండు భాగ్యవంతులఁగు † బేరుండు బోరునమేటి విక్రమా
 కారుండుమారుగేరునర కాంతులతో వెలుఁగొందునుందరా
 కారుండుదుర్జనప్రకర † కాలుండుధీరుండుచైద్యుఁజూడుమా!

మ॥ అతివా! యీతఁడు ద్రావిడాధిపతిపో † రాడంగ లేకెందరో
 క్షీతిలోన గడుభీతిఁబాట ధృతియ † క్షీణప్రతాపంబునన్
 గుతుకంబొప్పగ మేడినీతలమునన్ † గోదండ ముంబూనిదు
 ర్గతులన్ బట్టఁగఁ జేయువాడున్యపులన్ గంభీరయుద్ధంబునన్

శా॥ ఏణిలోచన! యీమహీధవుఁడు ధా † శ్రీశావతంసుండు వే
 హాశింజాపముఁబూనినంతట నెదిక్పాల్ భయంబొందియీ

క్షోణిం బాపియః బ్రహ్మలెత్తుడురుక్మీ శూలిందగంగాల్పిదా
 బ్రాణంబుల్ గల బాణముల్ వడసెభూపాలాస్వయుఁ జూడవే!

వ॥ అంత వేరొక పార్శ్వంబునంగల పటంబుల నన్నియుం
 జూపుచు. 47

సీ॥ నుదతి! చూచితె నృప † సోముఁడీతఁడు పృథ్వి
 పాలించు కొంకణ † ప్రభువితండు
 నతివ! కాంచుము వీని † యందమ్మ చందమ్మ
 నేపాళ దేశపు † నృప వరుండు

పడతి! విహికించు † భాసురంబుగ లాట
 దేశంబునేలు మ † హీశుఁడీతఁడు
 గుటిలకుంతల! చూడు † కుంభినిందులలోన
 నందమొప్పెడి పాండు † నందసులను

గీ॥ అంబుజాతాక్షి! కాంచితే † యమరవిభుని
 సముండు దృతరాష్ట్ర నృపుపెద్ద † కొమరుఁడీతఁడు
 నతఁడు కర్ణుండు వీరుండు † సర్కతేజః
 డవనినాథులు వీరలు † సరయుచెలియ! 48

వ॥ అనియిట్లు పటంబులన్నియుం జూపుచుఁ బిమ్మట దివ్య
 మాలాలంకృతింబైన యొండొకపటంబు దెసకుంజనియిట్లభి
 వర్ణింపఁదొడంగె. 49

సీ॥ నీలరత్నచ్ఛాయః † నెగడు కాయంబునఁ
 గనకాంబరంబునుఁ † గ్రాలుచుండ
 బహువిశాలంబైన † భాసిల్లువక్షంబు
 వత్స లాంఛన † శ్రీలువెలుగ
 మస్తకంబునదివ్య † మణికిరీటముఁగర్జ
 కుండలంబులుకాంతి † గండుమిగుల
 జానులనంటుహ † స్తముల శంఖముఁ జక్రి
 మును ప్రకాశింపఁగ, † ముదముఁదోప

గీ॥ ఫాలతలమున తిరురేఖ † పరిధవిల్ల
 హారవిలేతులు నురమునం † దతిశయింప
 భభిర! యీరాజ కందర్పు † చెలిమిసిక్కుఁ
 గలుగవలదటె! తొలిపుణ్య † ఫలము కలిమి. 50

ప॥ దేవి! యీరాకుమారుని చరిత్రంబించుక నెఱింగించెద
 వినుమని యిట్లుచెప్పందొడంగె. 51

చ॥ యదుకులవార్ధిచంద్రుఁడు † యాగుణసాంద్రుఁడమందసుం
 స్పదుఁడమలప్రతాపుఁడు † శాలయశోనిభమూర్తిస్సంతత ద్రరా
 త్రిదశగణార్చితుండు వసు † దేవతనూజుఁడు గోపికామనో
 సదమలమానసాస్పదుఁడు † చక్రధరుండుగు కృష్ణుఁడీతఁడే! 52

గీ॥ బౌల్యమందున గోపికా † వాటియందు

నాచరించిన లీలలః † నభినుతింతు

వినుము వినినంత నీకు నీ † వేల్పుతేరి

మీదచిత్తంబుఁ దగులకఁ † బోదు తరుణి!

53

నీ॥ పాలుఁద్రాగెడి లేత † ప్రియంబు నందునే

బలితంపుపూతనఁ † బాలియఁజేసె

మారుతాసురుఁ దుగ్గించె † మద్దులఁ బెకళించి

బకనామ రాక్షసుఁ † బట్టిఁజూపె

శంఖచూడునిఁ గూల్చె † జక్కాడె వృషదైత్యుఁ

గేశిరాక్షసు వ్యోము † గీటణంచె

నఘరాక్షసునిఁ దేర్చె † నతులకాళియునొంచె

దవశిఖిమింగి గో † త్రిముధరించె

గీ॥ బరగజాణూర కంస స † ద్బలులఁ దునిమె

నలజరాసంధ మూర్ఖులౌ † ఖలులఁ దటిమె

నరయనిల్వెను ద్వారకా † పురిని జలధి;

మనుజమాత్రుండె రుక్మిణీ! † మాధవుండు.

54

ఉ॥ చెప్పెడిదేమి కృష్ణు యదు † శేఖరు చక్కదనంబుఁగన్నులం

దప్పుకజూచిరేని యల † దర్శక ఘోరశిలీ హతాత్ములై

యొప్పుల కుప్పలైన గరు + ఊరగ కిన్నెర నాగకన్నెలు
ముప్పిరిగొన్న మోహమున + ముద్దయ! బుద్ధిచలింపకుంచురే

శా! ఆపూత వ్రతయైన గోపవనితా + యంకంబునందుండియీ
గోపీమానస రాజహంసముదయా + కూపారుడై బాలుడై
వాపీపర్వత భూనభోంతరములక + వర్ధిల్లు రేపల్లియుక
జూపించెదనమోమునందునమహా చోద్యంబుగాఁదల్లికిక

శా! ఆదివ్యాత్మకుడైనమాధవుడు సత్యంబెంతయుకృష్ణిలో
మోదంబొప్పగనిల్పిదుర్జనబలం + బుల్ భస్మమొందింపఁగా
వైదర్భీ! భవదీయ రూపవిభవై + శ్వరంబె మూలంబుగాఁ
జేదీ మాగధ గర్వచిత్తులఁ గడుక + ఛేదించుఁజక్రంబునక.

వ! ఇట్లుమాయా మానుషక్రీడాలోలుండైన గోపాలమూర్తి
విచిత్ర చరిత్రంబు నెచ్చెలిచే నెఱింగి, రుక్మిణీమణి య
వ్యసుదేవనందనుచిత్రపటంబునఁ గనుంగవనిల్పి యంజలి
బద్ధయై తత్పదార విందధ్యాన నిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబున జలనం
బులేని పుత్రడిబొమ్మవోలె నిలువంబడి యంతటమేల్కొని
చేదోడు వాదోడుగా యున్ననిజసఖంగని. 58

చ! సకలబుధార్చ సీయుడగు + శౌరిగుణంబులఁ నెల్లప్రాద్దుమ
న్నికటముజేరిచెప్పదర + నేకులు నేనట మోదమొందుచుక

బ్రకటితమొప్పవిందుసురః | వంద్యునిదిన్యచః | త్రమెంతయున్
 సకియరొ! చక్రిరూపమును | చక్కఁగ జూచితి నీపటంబునన్
 మ॥ అనితానెచ్చెలితోడఁ జెప్పనవు | డాయబ్బాస్యయున్ రుక్మిణీ
 వనితారత్నముఁ గాంచితాననియె నో! వైదగ్ధి! నిక్కంబునీ
 జనయి త్రీజనకుల్ యదూర్భవని మె | చ్చుంజేసియవ్వారు నీ
 కనుకూలంబగురీతిమాధవునిఁ జయ్యన్ గూర్పయత్నించెదన్
 వ॥ అనియిట్లా నెచ్చెలి ముసిముసి నగువులతో ముచ్చటించిన
 భీష్మకన్యపాల పుత్రిసంతసించి నిజసఖులంగూడి వనంబు
 వీడి నిజమందిరంబునకుం బోవుచు నిట్లనియె. 61

ఉ॥ ఓరమణీమణీ! తగనియూరటలేలకొ సేయనెంతు వా
 వారిజనేత్రునిన్ సుగుణః | వంద్యునిఁ గృష్ణుని నందనూనునిన్
 జేరఁగనిచ్చునా చెనటి | చేతలుఁ జేసెడి రుక్మి, శ్రీహరిన్
 గోరఁగనిచ్చునా తెలియఁ | గోరెద జెప్పమ! కార్యతంత్రమున్

గీ॥ అనెడి రుక్మిణిఁ జూచియో | యంబుజాక్షి
 చింత నొందెద వేల నీ | వింతలోనఁ
 బంతమలరఁగ యదువంశ | పావనునకు
 సతివియయ్యెదు వెఱవకు | సారసాక్షి! 62

క॥ నవలా! నీచిత్తం బభి
 నవ లావణ్యంబు తెఱఁగు | నలినాక్షునకుం

జెవిసోకఁ జేసియంతటఁ

దవిలివెనఁ బిలువనేతుఁ ధాత్పర్యమునఁ. 64

క॥ అనునెచ్చెలి మృదుసూక్తుల

వినితా హర్షంబునొంది ధ వికసితముఖయై

తనరారు ప్రేమతోఁ గడు

వినయంబునఁ బల్కెనిటుల ధ వేడ్కఁ దలిర్పఁ. 65

ఉ॥ సారససేత్రి! నీదునెర ధ జాణతనంబున మన్మనోరథం

శారయఁ దీరఁగా బరమఁపావనమా హరిపాదయుగ్మముఁ

గోరికలార నాకనుల ధ కుఁ గనిపించినయంత, దివ్యమా

హారములిచ్చుదాసవినుఁమంబుజనేత్రిముదంబుమీరఁగఁ.

వ॥ అనియిట్లా నిజసఖమనంబును సంతసింపఁజేసి. 67

సీ॥ జిలుగుపైఠాణి కం ధ చెల పిక్కటిల్లెడి

కులుకు జొబ్బిలు గబ్బి ధ గుబ్బి లొప్ప

బిత్తరంపు బిసాళి ధ బెళుకు, వాల్చాపు

లొయ్యారమున మోహ ధ వైఖరలర

నిడుద పెన్నెరివేణి ధ జడను కీల్గంటలు

హరిమధ్య కటిపైని ధ నాడుచుండ

గమలాక్షి మృదుపాద ధ కంజయుగ్మంబునఁ

గవకంపు టందియల్ ధ ఘల్లనంగ

గీ॥ నగుమొగంబున వెన్నెల † నాట్యమాడ
రాజహంసంబు మాడ్కియా † రాజవదన
చేరెనింటికి మాధవు † జిత్రపటము
కండ్ల మోలను గట్టిన † కరణి దోప. 68

వ॥ ఇట్లాయందునిభాస్య నెచ్చెలులంగూడుకొని యంతిపురం
బునకుంజనియె, తదనంతరంబొక్క దినంబున భీష్మకభూ
పాలుండుఁ గూతునకుం బెండ్లిసేయ నిచ్చగల్గి ధనగుణ
రూప యావనకులశీలంబు లొప్పెడివరుని విచారింపఁదలంచి
యాప్తవరులగు నిజపరివారముంగని యిట్లనియె. 69

చ॥ అరయసుశీల రుక్మిణి మఃపాత్రజ కేనిటఁ గూర్మిఁబెండిలి
గరమరుదారఁజేయఁగను కాంక్షమదింగలదయ్య! మీరుసం
భరితముదంబునఁ దెలియఁబల్కుఁడువీరునిరూపసంపదా
కరుని లనద్గణాకరుని † గౌరవనీయుని బుద్ధిపెంపునఁ. 70

వ॥ అంత నచ్చటంగల మంత్రీసామంత పురోహిత బాంధవ
శ్రేణి యేకగ్రీవంబుగా “నీకూతునకు లోకనాయకుడైన
శ్రీకృష్ణుండే తగువరుండని” నుడువఁదలంచి యువరా
జును క్రూరచిత్తుండునగు రుక్మివాసుదేవుని యందుఁగిన్న
వహించి సహూదరిని జేదిదేశాధీశుండగు శిశుపాలుని
క్రియ్యందలంచిన వాడని యెఱింగిన వారగుటచేతఁ దమ

తమమనోభిప్రాయంబులఁ దెలియఁజేయ భీతిల్లి యుండు
టంబట్టి, లోకరక్షకుండును సర్వభూతాంతర్యామియునగు
శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నిజవిభూతియగు విష్ణుమాయనుంబ
నుప, నయ్యదిసభ్యులందరికి నన్నివిధంబులఁ జిరపరిచిత
రాజకుమారుఁడునాఁ గనంబడి సభాముఖంబున నిలువం
బడి నృపుండువిన, సభ్యులందరు నివ్వెరవడ, రుక్మిచ్చార్జున
మున కేమాతృముంజుకక నిట్లనియె. 71

చ॥ ఘనుఁడు కలందుద్వారకనఖండపరాక్రమశౌర్యమూర్తిస
న్మనిహృదయాబ్జముల్ సతతమున్ నెలకొన్నపరాత్పరుండు స
జ్జనసుతఁడైన కృష్ణునికి † సారసగంధిని రుక్మిణీమణి
మనుజవరేణ్య! యిచ్చియసమానసుకీర్తినిబొందుమెంతయున్

మ॥ భవదీయోజ్వల గర్భరత్నమగు న † షంకేరుహస్యార్థమై
ధవునింగూర్చి యదేలచింతిలెదవో † ధాత్రీశ! లేరెవ్వరీ
భవనాధీశులలోనఁ జూడఁగను సద్బుద్ధి విచారింపమా
ధవుఁడా దేవకిపుత్రుఁడే, వరుఁడుత ధ్యంబెంతయున్ జూడఁగన్

మ॥ అలగోవర్ధన పర్యతంబుఁ దృటిహానందంబుగా వ్రేలునన్
నిలిపెన్ గానలఘూలగోపవరులన్ † నెమ్మిదగ్గఁబ్రోచివే
కలుషాకారుల దుష్టనర్తనులఁ జక్రంబొరిహోదున్నితా
విలసత్పూజ్యత నిల్పెధర్మచయమున్ † విశ్వంభ రాధీశుఁడై.

న॥ అనవిని యిదియే సమయంబని.

75

ఉ॥ అంతబుధుల్ సుమంత్రులుసఁ భాంతరమందుననిల్చి భూవరా
చింతిల నేల నీతఁడు వఁ చించిన మార్గము లెస్సబుద్ధి, ధీ
మంతుఁడుకృష్ణఁడెమ్మహినిఁ మానిని రుక్మిణినిచ్చి వేర య
భ్యంతరముఁ దలంపకవిఁవాహముఁ జేయుముకీర్తిఁ జేకురఁ

క॥ అని పలుకు సభ్యులందరఁ

గని వారల సరకుఁ గొనకఁ గర్వోన్నతుఁడై

కనలుచు రుక్మిణుఁ జారుష

మునఁ బ్రబలుచుఁ బల్కెనిటులఁ మాఘ్నాడగుచుక. 77

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బాల్పెఱుగుఁగొల్లలుగాఁగడుపారఁద్రావిమ
త్తిల్లియరణ్యమందెపుడుఁ ద్రిమ్మఱుచుండెడిగొల్లబోయినిక
బల్లిదుండంచు వీరలిటఁ బల్కఁగఁ గర్ణరసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁగోరివినుటాప్సనె! త్వాదృశులైనవారికిక.

చ॥ సరసత బుద్ధిహీనులగుఁ సభ్యులమాటల విశ్వసించుచుక
వరసుకుమారియునుగుణ వైభవలక్ష్మియుమత్సహూదరిక
బరమనికృష్ణఁడౌహరికిఁ భార్యగ నిచ్చుటఁజూడఁ బృథ్విలో
గురుతర వజ్రహార మొకఁ కోరికి నిచ్చుటఁగావె! భూవరా!

గీ॥ అనుచు యశావన బలమునఁ నాడు రుక్మి

మాటఁ గాదన కపుడు భీఁ మృక నరేందుఁ

చూరకుండుటఁ బొడఁగాంచి • యుగ్మఁ డగుచుఁ

గుపిత మతియైన యారాజ • కొమరుఁ జూచి. 80

ఉ॥ ఓన్నపనూన! శాంతమున! నొప్పిదమాసుజనాళి వాక్యముల్
పూనివినంగ లేన! మదఃపూరితివాక్కులఁ ద్రుళ్లఁబోకు, తే
జోనయశాలియైనమధు సూదనుఁగృష్ణమహాత్వమించుక
గానఁగ లేక విట్టిపడి • కానిదురూక్తుల నాడుటొప్పునే! 81

వ॥ వైకుంఠనాథుండైన నారాయణుండు భూభారనివారణా
ర్థమై దేవకిగర్భంబున నవతరించి, పాపప్రవర్తనలైన
తృణావర్త శంఖచూడ బకవృషభాసురుల బింకంబణించి
నాథు సజ్జనదనంబులకాన్లఁడంబొనరించినట్టి భగవంతుం
డగు వాసుదేవుని కపకారంబు నీబోటి యశఃకాములు
దలంచుట యుచితంబుగాదు. మనోవాక్కాయ కర్మంబు
లాపరమేశ్వరుని యంగుంబొందుఁబరచి నెయ్యంబుగ నమ్మ
హాత్మునితో వియ్యంబుది, సద్గుణగరిష్ఠయగు భవత్స
హృదయనినొసంగి భాగవత జనోపాసకుండవై, పుణ్యజన
సేవా సమూహ యశోవిగత కల్మషుండవై. ధన్యుడవగు
మనిన, రుక్మి యామాటల కిచ్చుకొనక యిట్లనియె 82

సీ॥ గొల్ల పిల్లలఁ గూడి గోవులఁ గాచిన

వాడ! నాసోదరీ వరుడు! చూడ

పాలీయ వచ్చిన ♦ పడతి ప్రియముఁడీయు
 వాడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ
 గొల్లకొంపల వెన్న ♦ గొల్లఁ గొట్టిన ముగ్ధు
 వాడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ
 మర్యాద లేకయే ♦ మామఁబ్బకఁ జంపు
 వాడ! నాసోదరీ ♦ నరుఁడు! చూడ

గీ॥ చాలుఁ జాలును మాటలు ♦ సాలునింక
 గొల్లకులజని దొంగను ♦ గుణములేని
 తుచ్చు, వ్యభిచారి, నీచుని ♦ తులువ నిచట
 బల్లిదుండంచు సభలోనఁ ♦ బలుకఁడగునె!! 83

ఉ॥ మారహతిక్రవజాంగనలమానములకహరియించినందుచే
 జారుడనంగఁ బేర్వడిసిఁచౌర్యపువృత్తిని గొల్లలిండ్లలో
 దూరుచువెన్నదొంగిలెడు♦దుష్టచరిత్రుని మూర్ఖగొల్లనికొ
 శూరునిగాఁగబల్కుటదిఁచోద్యము! లోకులువిన్నవవ్వరే!

వ॥ అనిన విష్ణు మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుఁడు
 యువరాజగు రుక్మితోనిట్లనియె. 85

చ॥ పలుమరుఁ డెల్ప నేటికి నృ॥పాలతనూభవ! మాధవుండు దాఁ
 జెలులనుఁగూడెనంచుఁజెడు జింతలతోనిరసింపఁబూనుటల్

కలుషముఁగాని వేరొకటి • కాదని నీమది నమ్ము! కృష్ణుడా
నెలఁతలకిచ్చె సాధువులు • నెమ్మదిఁగానని నిత్యసంపదల్.

క॥ పంకరుహాసన వాసవ

శంకరులుం బొందనట్టి • సత్ఫల మిచ్చెన్

బంకజ నేత్రుల, కెంతయుఁ

బంకజనాభుండు వారి • భక్తికిఁబ్రీతిన్

87

చ॥ హరిమది నెంచెనేనియిను • మంతయుఁ గష్టములేక రుక్మిణిన్

గరమనురాగ మొంద నృప • కాననమున్ నిజచక్రదీప్తి ని

ర్భరముగ ముట్టఁజేసి నర • పాలతనూభవ! నీసహృదరిన్

ధరణిసుకీర్తిఁ జేకొనును • తధ్యము నియ్యది యెన్నిభంగులన్

ఉ॥ పన్నగవైరి వాహనుడు • వద్దదళాక్షుడు చక్రహస్తుఁ డ

త్యున్నత శక్తిమంతుడు ర • ణోద్ధతిమిమ్మిటువచ్చి దాకినన్

జెన్నుదొరంగి నీవునిటు • చేదివిభుండునుఁ బాఱుచుండఁగాఁ

గన్నులఁగాంచగాఁ గలవు • కావర మేటికియిమ్మురుక్మిణిన్.

చ॥ సరసురయక్ష కింపురుష • నాగనభశ్చర సిద్ధసాధ్య కి

న్నర గరుడాదులందరు ర • ణంబున మీకుసహాయులైననా

గురుతర బాహువిక్రమ స • కుంతిత తేజుని వాసుదేవునిన్

బరగజయింపలేరునర • పాలతనూభవ! సమ్ముమెంతయున్.

చ॥ గురుతరశౌర్యుఁడయ్యురణ కోవిదుఁడయ్యు సమర్థుఁడయ్యుని

ర్జరులక జేయుఁడయ్యు బుధ • సంఘమునున్ దగఁబోచినద్దణా

కరుడనుగీర్తిఁగొన్నహరిఁగంసవిరోధినిఁ గూర్చివైరమున్
నరవరపుత్ర! పూనుటది † నాశమునొందుటగాకయన్యమే.

వ॥ అనవిని రుక్మియిట్లనియె, 92

చ॥ క్రచ్చరమాధవుండునిటఁగయ్యముఁజేయగఁబూనివచ్చినన్
హెచ్చగునాదువిక్రమము† నేర్పడఁజూడకఁబోదుయద్ధతిన్
న్రచ్చద ఖడ్గధార మధు † వైరిని వైరముతోడ నాజిల్;,
నిచ్చెదగాక రుక్మిణిని† నింపుడలిర్పఁగ చైద్యుకెంతయున్.

వ॥ అనిన విష్ణుమాయా విలాసుండైన రాజకుమారుండు కడుం
గడు కోపోద్దీప్తిత మానసుండై యిట్లనియె. 94

క॥ తగునిది తగదని యెదలో

నొగిఁజింతన సేయక్లిష్టఁ నొప్పని నుడులన్

బగఁగల్గి పలుక సేలను

నిగమార్చితు తోడఁ బోరి † నిలువం గలవే! 95

వ॥ అని యిట్లాతఁడు పెద్దయుంబ్రాద్దు దుష్టుండగు రుక్మితో
వితర్కించికనలిరూక్షవీక్షణంబున వానింభస్మస్మృజేయం
దలంచి శ్రీకృష్ణాజ్ఞలేని కారణంబున శాంతుండై విష్ణు
మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుండా సభనువీడి
జనియె. 96

గీ॥ అనుచు సూతుఁడు శౌనికా ♦ దృఙ్మలమునులు

సంతసింపంగఁజెప్పిన ♦ సరణిశుకుఁడు

వరపరీక్షితకారీతి ♦ వరుసఁజెప్ప

వినియు నవ్వల కథఁజెప్ప ♦ మనుచునడుగ.

97

క॥ తరుణార్క వంశవర్ధన!

ధరణీసుత హృదయలోల! ♦ దానవహరణా!

సురవంద్య! మేఘుసన్నిభ

వరదేహ! విమలచరిత ♦ వారిజనాభా!

98

మాలినీవృత్తము.

సరసిజనిభ నేత్రా! ♦ చారుసీతాకళత్రా!

నిరుపమగుణశీలా! ♦ నిర్మలానందరూపా!

తరణికులవతంసా! ♦ దర్శితానందభూపా!

పరమసుజనపాలా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా!

99

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష

కవితాధురీణ పంతు గోపనార్య పుత్ర

అంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణి

కళ్యాణమును కావ్యమునఁ

బ్రథమా శ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీరామచ్చో పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

ద్వితీయా శ్వాసము.

జానకీ మనోహర

భూజనసురవంద్యవిమల ♦ పూతచరిత్రా!

రాజాది రాజవందిత!

రాజీవ దళాక్ష రామ! ♦ రామ నరేంద్రా!

1

వ॥ శౌనకాదిమహా మునులకు సూతుండెఱిగించినట్లు వ్యాస
సూతుండగు శుకుండా పాండవాన్వయనితో నిల్లుచెప్పం
దొడంగె.

2

క॥ నరవర! విను భీష్మక భూ

వరుండెంతయు రుక్మిణీమాట ♦ వలదన లేకక

ధరచైద్య నృపుని కంతట.

బరిణియ శుభలేక నిటుల ♦ బంపెను ప్రీతిక.

3

ఉ॥ రమ్మనరేంద్ర! కుండివపురమ్మనకు నచివాప్తబంధుజా

లమ్ములఁ గూడినకు సఖలమ్ముగఁ బ్రీతినొసంగువాడభా

గ్యమ్ము గు పుష్కరిక నరసి ♦ జాషీరి సర్కుల కుక్కుశేరుశి

సమ్మతి నీవుగైకొనుచు సంతసిలంగనుజేయు భూవరా! 4

వ॥ అంతట సంతఃపురంబునరాజపుత్రితన్నుంగూర్చి జనకుండు
వివాహప్రసంగంబుఁజేయుటయు, సహౌదరుని మూర్ఖపు
బట్టును వీడఁజేయఁజాలక రాజసమ్మతించుటయు, శిశు
పాలునిఁ బిలువనంపుటయు మొదలుగాఁగల విషయంబుల
నెఱింగి చింతాక్రాంత మానసురాలై తనలోఁదానిట్లు
వితర్కింపందొడంగె.

5

చ॥ సరసగుణాబ్ధిచంద్రుండగు ♦ చక్రిపదాంబుజ చింతనంబును
స్థిరముగ మానసాబ్జమునఁ ♦ జేరియు నుండఁగవీడనొప్ప నే
పరమముదంబునకా గనక ♦ పద్మములన్ భుజియింపనెంచునా
సరసులనుండు హంసములు ♦ యౌరజలంబులనిచ్చఁగోరునే!

చ॥ వనజదళాక్షునివ్యపద ♦ పంకజయుగ్మము భక్తితోడ నేఁ
గనులనుజూచుపుణ్యమగు ♦ కాలమదెన్నఁడువచ్చునో! హరిం
గనిమధురోక్తులకాహృదయకాంక్షనుదీరెడిభంగి నెమ్మదికా
దనగుచు సంతసింపఁగల ♦ దాననా! నావిధి యెట్టులున్నదో!

స్త॥ తగళిరంబున కౌరి ♦ తలఁబాఁగిలు బోయంగఁ

బుష్పరాశిని శంభుఁ ♦ బూజ నేతు

శ్రీహనుదేవుండు ♦ చెట్టఁ బట్టినఁ బ్రీతి

ఫణిహారు నిరతంబుఁ ♦ బ్రహ్మిఁ జేతుఁ

జక్రి నాతోఁ గూడి † జలకంబు లాడంగ

శివదేవు కమ్మతాభి † పేకమిత్తుఁ

బురుషోత్తముఁడు నాదు † పొత్తునఁ గుడువంగ

నంగజారికి ధూప † మమర నిడుదుఁ

గీ॥ గృష్ణుఁ డేతెంచి చైమ్యని † కీలడంచి

వైరి మూకలఁ దునుమాడి † పోరగెలచి

కరుణఁ జూచుచుఁ జేబట్టి † గారవింపఁ

బరమ భక్తిని పార్వతీ † పతినిఁ గొల్తు.

8

క॥ అని యితైఱఁగున హరిపైఁ

దనచిత్తము నిల్పి విమల † తాపసి వోలె

మనమునఁ జింతిలు చుండఁగఁ

గనినెచ్చెలి యిటులఁ బల్కెఁ † గాంతా మణితో. 9

గీ॥ విప్రవర్యుని శాస్త్రార్థ † వేద విదుని

హితగుణాకరు మీపురో † హితుని సుతునిఁ

బంపఁ గడవమ్మ ధ్వారకా † పట్టణంబుఁ

జేరి దోడ్కొని వచ్చుదా † శ్రీనివాసు.

10

వ॥ అనియిట్లుఁ జెప్పిధరామరునిఁ దోడ్కొనివచ్చి నిల్విన

రుక్మిణీచుఁగి యావిప్రకులానతంసుని సముచితసత్కారం

బులఁ బూజించి వీరంబొసంగి ముకిలిత కరకమలాంజలియై
యిట్లనియె. 11

చ॥ ధరణిసురేశ పావన ను ధానిధి! నక్షత్రప నాదరించి యి
త్తనిమమకారమొండొకటి! దధ్యముగానొనఁగూర్చ నెంచిమ
ర్భరమగు నామనోవ్యసన ధానికడుంగడు నార్పనీకృపా
కరమగు నృప్తినిం గురిపి ధానికదే! బుధలోక వందితా!

గీ॥ అచును రుక్మిణి మరియు ని ట్లనుచు బలికె

వరధరామర! చక్రికిఁ ధానియగుచు

బావమతి రుక్మి నను శిశు ధాని నృపుని

కొనఁగ నొచెను తండ్రియు ధాని నొప్పు కొనెను. 13

ఉ॥ ఓవసుధాసుధాశనకు ధానిధ్యవ! చిత్తమునందు నెప్పుడుక

బావనమైన కృష్ణపద ధానికజయుగ్మపు నేవఁగోరుచుక

గేవలధక్తి భీష్మసుత ధానికేరుచునున్న దటంచు నీవు నా

దేవకులావతంసు వను ధానిక కుమారుని తోడఁజెప్పుమా?

వ॥ అనురా కన్నయంగంచి విపుడిట్లనియె. 15

ఉ॥ ఇందిరవీపు చూడఁ దర, లేక్షణ, శ్రీ సరి ధాత్రిలోన గో

విందుడనంగఁ బుట్టి యనువీరుల సంతన మొదలేసెనా

సేందముతోడఁ జక్రహతి! నాక విరోధులఁ గూల్చెనింకనా

మందరమూర్తిసాదగు, హరిచంద్రుడు నున్న గోకముక

వ॥ అదియునుఁగాక.

17

ఉ॥ నీవు చరాచరంబులకుఁ జేతవు, సత్వ తమః ప్రధానివై
పావనివై వెలుంగుదువుఁ పాచమయాత్మకమైనతత్త్వముల్
నీవలనైన మువ్వరునుఁ నిన్నె నుతింతురు లోకపావనీ!
దేవి! శుభప్రదాయభవదీయముగాదె సమస్తలోకమున్.

వ॥ అనియిట్లు విజ్ఞానమయంబగు మృదుమధుర వచనంబుల
స్తోత్రంబుసేయు నయ్యగ్గి కులోద్భవుని భావనా నైపుణ్య
తకు నెంతయు హృదయంబున మెచ్చుచు నిట్లనియె. 19

చ॥ అతఁడుపరాక్రమాధ్యుడునుఁ హాగుణశీలుఁడుధర్మవత్సలుం
డతిహితకారికృష్ణుఁడుదయాళుఁడుఁగావున నీవుఁజెప్పఁగాఁ
జతురత నా తెఱంగు వినిఁ జైద్యునిఁబట్టి నిశాతమార్గణ
ప్రతతులనొంచిసోదరు దురధ్వముఁ బాపకమిన్నకుండునే!

చ॥ అనవిని విప్రుఁడీట్లనియెఁ జంబుజలోచన! నీదుకష్టమా
యనకునుఁ జెప్పియంతటనుఁ పాయమునేర్చినభంగిశ్రీహరిన్
వనజదళాయతాక్షునిటఁ బంపియు నిన్ పరియింపఁ జేయకే
వెనకకు బోతినేని వినుఁ విప్రపథంబునుఁదప్ప దెంతయున్.

గీ॥ చింతసేయకు నీదగుఁ చిత్తమందు
బద్ధనాభుండు నిటవచ్చి పద్మగంధి!

నిన్ను వరియించుఁ దప్పదు † నిక్కువంబు

పలుఁగులిడఁజేయు శిశుపాల † పాపమతుల. 22

వ॥ అంతసంతసించి రుక్మిణీమణి. 23

శా॥ అన్నా! కృష్ణుని భక్తవత్సలునిను † వ్యక్తప్రతాపాత్మునిఁ
నన్నుఁబ్రోవఁగ వేగరమ్మనుముఖ † న్నత్వంబు చేఁగ్రాగి నే
విన్నఁజెందినదెల్లియుండలిపియ † వీర్లు హరిమాధవుఁ
గ్రన్నవచ్చియునన్నుఁజేసినఁగనిచా! తెల్పుమాయెంతయుఁ

ఉ॥ ఎప్పుడువచ్చుగోపవిభుఁడెప్పుడు దుర్మదుఁ జైద్యువంచి న
న్నెప్పుడుకోర్కెదీరఁబురి † కెప్పుడుదోస్తానవేడ్కఁబోవు, న
న్నెప్పుడుగారవించుఁదుదియెప్పుడుమద్వ్యసనాంబురాశికిఁ
జెప్పఁగదయ్యవిప్రకుల † శేఖర! యుల్లము తల్లడిల్లెడిక. 24

సీ॥ శ్రీకృష్ణ ముఖపద్మ † సీమ జూడఁగలేని.

నయనోత్పలంబులే † నయముఁ గాంచు

యదువంశు రుచిర క † రాంబనములేక

హస్తాంబు జాతమే † హయిఁ గనును

మధుసూదనుని ప్రేమ † మధుర వాహినిలేక

గాఢతాపాగ్నియే † కరణినడఁగు

కాలింగమధన సం † గతిలేక నాకును

సౌఖ్యాబ్ధి నిండేలు † సరణియెట్లు

గీ॥ భూసురోత్తమ! నీవేగి † పురుష సింహు
 భువనమోహను సురవంద్యుఁ † బూతచరితు
 నాత్మఁ దోపఁగ నేబడు † నట్టిగతులు
 విన్నవింపుము బుద్ధి నం † పన్న! నీవు.

26

ఉ॥ మారునిగేరుచారు సుకుఁమారునిఁ గృష్ణుని వాసుదేవునిఁ
 గూరిమిమీఱఁదెచ్చిమదిఁగుండెడినక బ్రశంకింపుమయ్య! యీ
 ఘోరమనోభవవ్యధల † కుఁ నిలయఁబగు దుఃఖరాశియక
 నీరధి దాటఁ దెప్పగదె! † నెమ్మిభవత్కరుణాను కూలముక
 వ! అదియునుంగాక.

28

చ॥ ధరణిను రేంద్ర! నామనవిఁ † దప్పక శ్రీహరితోడనీవు నీ
 తెఱఁగున “వాసుదేవ! భవ! దీయపదాంబుజసేవయందును
 స్థిరతర చిత్తయై కరముఁ † జంఱిలుచుండెడిదానురాలిఁజె
 చ్చెరఁగదుణించిబ్రావయదు శేఖర! రమ్మని” చెప్పనత్వరక
 వ! అనియిట్లు చింతా సాగరనిమగ్నయైన భీష్మక రాజపుత్రిం
 గాంచి విప్రసింహిల్లనియె.

30

శా॥ తల్లీ! యేలవిచార మొందెదవు నీతత్త్వంబుఁ దధ్యంబుగా
 పుల్లాంభోరుహపత్ర సేనునకు సంపూర్ణంబుగాఁజెప్పియు

ద్యుల్లీలా చతురత్వ వాగ్విభవ సం + ధానుశ్చనైభక్తిమై
యుల్లాసంబునఁదోడితెచ్చెదనుకృష్ణుఁ బ్రీతిరెట్టింపఁగన్

ఉ॥ ఒచ్చెముఁ గల్గి గోపవిభుఁడొండుఁడలంచినవాఁడుగాఁడు నీ
విచ్చట నిట్టులుంట నతఁడెన్నఁడుఁగానియెఱుంగఁడమ్మ! నే
నచ్చటకేగి నీదు విధ + మంతయుఁ జెప్పిన తక్షణంబె; తా
వచ్చు ననేకవీర వతి + వారముతోఁ ఘనసైన్య యుక్తుడై.

క॥ వచ్చి విరోధులఁ బొరిఁగొని

చెచ్చెర నిజకీర్తి నిలుపఁ + జేయుచు ననిలోఁ

గ్రచ్చర శిశుపాలాదుల

వచ్చియు విజయంబుఁ గొనును + వారిజనేత్రీ! 33

క॥ నినుఁగొని వోవఁగ గృష్ణుఁడు

జనుడెంచినఁ జూచిసుర ని + శా చరులైనన్

మనసిజ రిపుఁడేనియు ధృతి

ననిజొచ్చిన నిలువఁగలఁడె! + హరి ధీరతకున్. 34

ఉ॥ మానినీ! యేలజంతిలెదు + మాధవుతో నటనీమతంబు నే
జానుగఁజెప్పి గోపసుతు + సత్వర మొప్పుఁగ రేపటింతలో
భోనుత విక్రమం బలరఁబొందుగఁ డెచ్చెద నిన్నోవరింపనం
చానలినాక్ష కిందెలిపి + యానతిఁ గైకొనియేగెనంతటన్.

గీ॥ పంపెనేగాని భూసురుఁ డ బడతి యెడను
దిగులునుంగల్గి మోమున డ దీనతయును
గనుల నశ్రులుఁ గాల్వలై డ కారుచుండఁ
జెలులఁ జీరియు నీరీతిఁ జెప్పఁ దొడఁగె.

36

సీ॥ చెలులార! బ్రాహ్మణ డ శ్రేష్ఠుండు ద్వారకా
పురికి నేగతినిఁ దా డ నరుగఁ గలఁడు
అరగె పో యన్యులుఁ డ బొరరాని శుద్ధాంత
మందిరంబునకు నే డ మాడ్కిఁ బోవుఁ
బోవఁగాఁ గలఁడేని డ బురుషోత్తమునితోడ
నాయుదంతము నెట్లు డ నచ్చఁజెప్ప
జెప్పి'బో కృష్ణుండు డ చిత్తమందున జాలిఁ
గొనినన్న భార్యఁగాఁ డ గోరుటగునె!

గీ॥ కోరెనేనియు నీపురిఁ డ జేరుటెట్లు
చేరి దుష్టులఁ దురుమాడి డ మీరి నన్ను,
దీనుకొని బోవునావంత డ గాసివడక!
కర్మమేరీతి నున్నదో డ కాదు తెలియ.

37

చ॥ అని నెఱింగి చుక్కలు డ సంతకు నన్నిధి కంపనెంచునో!
మనకటఁబోవనేల! గణ! మార్గముఁ ద్రొక్కఁగఁగావట! మఁ దా

మనమునఁ జింతఁజేసి హరిమానునొ! రానుతలంపుఁజేయఁదో
 వనజభవుండు నెన్నోసట † వ్రాసిన కర్మమ దెట్లు లున్నదో!
 మ॥హరియే రాకయుపేక్షఁజేయు నెడగర్వాంధుండుచైద్యుండువే
 ధరణీనాథుల తోడఁగూడి మిగుల † దర్పంబుఁజూపెట్టి న
 న్వరియింపఁ సమకట్టు; సోదరుఁడునఁ వ్రానింగడుఁ మెచ్చిన
 త్వరమా చైద్యునికిచ్చినన్ననికవై † వాహంబుఁగావింపఁడే!

గీ॥ ఎన్నఁడా హరివచ్చి నా † యెదనుఁగల్గు
 కోర్కెలిగురెత్తఁ జేసి యా † కుమత రుక్మి
 గర్వభంగంబుఁ గావించి † కదనమందుఁ

చైద్యుఁ బాఱంగఁ దరుమును † సకీయఁజూడ! 40

వ॥ మరియుదనలో నిట్లు వితర్కింపఁ దొడంగె. 41

ఉ॥ మక్కువతోడ మాధవుండుమాన్యతనఁదరిఁజేసికొగిట
 జక్కఁగఁజేసి ముద్దులిడి † చెచ్చెర నాకళ లంటఁబొంగినే
 జొక్కినుభారసంబుఁ బ్రతిఁచుంబనలఁ జనినూపి నెమ్మదిఁ
 దక్కఁగ జేసుకోగలనొ! † తామరసాక్షుని చిత్త మెంతయుఁ

గీ॥ అనుచు మచినెంచి మోహంబు † నతిశయిల్ల

మానిసిమఃసోధరు † మాన్యమానుకుఁ

గొంత జింతించి హృదయంబు † గొందలమునఁ

బొర్లి పొర్లాడ నిలుకడఁ † బొందలేక. 43

గీ॥ కురులు దిద్దదు గొవ్వన † విరుల నిడదు

సరులు చిక్కులు పడుఁ గుచ † గిరులమీద

వీడదీయఁగ నెంచదా † విద్రుమోష్టి

ముద్దు మోమునుఁ జూడదు † ముకురమందు. 44

గీ॥ అందమైనట్టి పల్లెర † మందు రుచిర

భోజనంబునుఁ దెచ్చినఁ † బొలఁతి మసలి

మెసవ నెంచదు విసగుచు † నుస్సురంచుఁ

గనరి కసరియు నొకగొంత † మెసఁగి లేచు. 45

ఉ॥ ఆకుమణుంగులిచ్చు నెడ † నాయమ యెట్లాపశాకునండి యా

యాకులనుల్నివేయు మరి † యట్టులె పచ్చనిపూలనీయఁ జీ

కాకున వీడెమంచది వి † కారతఁ దావిడియంబునేయు ద

ర్వీకర వేణి కృష్ణపద † వీక్షణ దీక్షనహించి యుండుటన్.

ఉ॥ మానిని కృష్ణునిందలఁచి † మాన్యతనాతనివంకఁజూడ్కులన్

బూనియె నుండుఁగాని నిజ † బుద్ధి బయల్పడఁ జెప్పదేరికిన్

జానుగఁ దల్లిదండ్రులను † చంద్రనిభానన జూడఁబోదుదా

మేన ధరింప బుద్ధిడ ద † మేయ విభూషణ తార హారముల్.

గీ॥ ఇత్యైఃసంగున నాయంతి ♦ చిత్తవృత్తి
 మాధవా యత్తమయ్యును ♦ మగువ కంత
 భక్తిపెంపొంద నొరుల సం ♦ భాషణములు
 వినకఁ జూడక యుండఁగా ♦ విసిగి చెలులు.

48

చ॥ పడతిరా! యేలకోయిటుల♦భావమునకావ్యధఁజెంది ఖన్నవై
 తడఁబడియుండుటల్ శగదుతామరసాక్షుఁడునిన్నఁగూర్చితా
 వడినిట వచ్చుఁదధ్యమిది♦పౌరులు సంతసమొంద, దుష్టులౌ
 పుడమిపతుల్ పరాభవముఁ బొందుచునిండ్లనుదూరిదాగఁగన్

క॥ ఆహారముడిగి నీవిట

నాహా! యిటులుండఁ దగునె ♦ యంబుజ నేత్రీ!

సాహసుఁడు చక్రి నిను సం

దేహము లేకుండఁ గొనును ♦ దీనత విడుమా!

50

చ॥ చలమిదియేలకో తెలియఁజాలముమున్నిల రాజపుత్రులకొ
 వలచిన వారులేరె! నిను ♦ వంటి నృప్తాలకపుత్రి నెచ్చటకొ
 వెలయఁగ చూడలేదు మదివీడని మోహవికార చేష్టలకొ
 గులుకుమిటాగి లక్షణముఁ గోమలి! లోకులు విన్నవవ్వరే!

క॥ చీటికి మాటికి మమ్ములఁ

బొటెంపుక తూలరాడి ♦ పరికించెర వో

బోటిరొ! జనసి జనకుల

మాటేనియుఁ దలచవైతి † మర్యాదె చెల్ల!

52

సీ॥ చలువ పన్నీటిలో † స్నానంబుఁ జేయవు

గంధంబుఁ బూయవు † గడుసు దనమె!

భూషణంబుల మేన † భూషింప నొల్లవు

తిలకంబు దిద్దని † యలుక తగునె

ముద్దుమోమునుఁ జూడ † ముకురంబుఁ గనఁబోవు

పుష్పహారములేల † ముట్టవమ్మ!

పాటించి పెన్నెరుల్ † పడతి! దువ్వంగ బోవు

భోజనం బొల్లని † యోజ తగునె!

గీ॥ రమణ రుక్మిణి భయమేల † రాగలండు

నందనూనుండు, మరిచేపె † నమ్ము మమ్మ!

సంశయమువీడి నీపాణి † సములమైన

మమ్ము నిటఁజూచి భాషించు † మంజువాణి!

53

చ॥ వలుకులు వేయినేల మరి † పంబునఁ జంద్రశిలాంతికంబునన్

గులుకుచు రత్న తల్పమున † గోపవిభుండును నీవుఁగూడి పూ

విలుతుని క్రీడలందగిలి † వింతగుచూపులఁ జొక్కువేళలన్

దలఁపున కెక్కువారమటె! † తామరసానన! నీకునయ్యెడన్.

గీ॥ అనుగు వెలులంద రీరీతి ♦ ననుచునుంట

రమణి రుక్మిణి లజ్జాభ ♦ రంబు తోడ

వినయ వినమిత ముఖయయ్య ♦ మనమునందు

నూటలంజెందె నొకకొంత ♦ నువిద యవుడు. 55

వ॥ అంత రుక్మిణీమణి నెచ్చెలులంగూడుకొని సరస సంభాష

ణంబుల గొంతప్రాద్దుఁ బుచ్చుతరి లోకలోచనండా రాజ

కన్యావలోకనంబునఁ బడుతరి. 56

గీ॥ ఖైష్మి కుచసీమ రత్నాల ♦ ఫలకముర్వి

రక్తిమాకార మొందిన ♦ రహిని తపను

దీప్తి దిశలెల్లఁ బాండుర ♦ దీక్ష వీడి

అరుణముంజెందె బద్మాప్తుఁ ♦ డపర దిశను 57

చ॥ కనులకుఁ బండువై వెలుగు ♦ కల్వలతేనికి లోకపాలనా

ఘనతపహింపఁజేయఁగను కౌతుకమొందుచువార్ధితోయమున్

పనివడి దెచ్చునాయపర ♦ భామిని చేగల హేమపాత్రనా

దినమణిదోచి యస్తగిరి ♦ దిగ్విసరాశి మునింగె నంతటన్. 58

ఉ॥ బారులుచోరు లెంతయును సంతస మొందఁగజక్రవాకముల్

బారులుఁ దీసిపాట గుహ ♦ పట్టుల వీడిదిహంధమూక సం

చారముఁజేయ నల్లనగు † సందుక నింపిన కాటుకోయనఁ
ధారుణినిండె నంతటను † దట్టపుఁ జీకటి బెట్టిదంబుగఁ 59

ఉ॥ నాలుగుదిక్కులఁదమి ఘనంబుగనిండుచుఁబర్వీ యీజగ
ద్దోశము నంతయుఁ వెనఁగోచరమై గనుపించుచుండఁగాఁ
నీలపటంబుపై నెగడి † నెమ్మివిరాజిలు ముత్తియంబులఁ
బోలివెలింగె తారలునఁభోవలయంబునఁదక్కుదక్కునఁ.

సీ॥ బ్రాహ్మి సంతసమొంది † పద్మాక్షునింగూర్చి
పంపిన రత్నాల † ఫలకమనఁగ
సందునిసతి మహా † నందంబుతోఁ గృష్ణ
మూర్తికై యిడురత్న † ముకుట మనఁగఁ
జాలోమి రుక్మిణీ † భామలలామాకుఁ
బంపిన చెంగల్వ † బంతియనఁగ
మారుండు రుక్మిణీ † మాధవు పైవేయఁ
బూనిన కెందమ్మి † పూవనంగఁ

గీ॥ గాలరూపుండు ప్రాకృతీ † కాంతకొరకుఁ
బంపినటువంటి పగడాల † భరణి యనఁగ
జెలుపు మీఱిన యోంగీద్ర † చిత్తమట్ల
చంద్రబింబంబుఁ బొడనూపె † చల్లగాను

గీ॥ అంతః గమలారి తనరక్తః † కాంతి విడిచి

సరవి కౌలనున హంసంబు † కరణి దివిని

యల్ల నల్లన మెల్లగ † తెల్లనయ్యె

ధరణి జనముల కామోద † కరముగాంగ. 62

వ॥ అంత శ్రీకృష్ణవిరహవేదనాతప్త మానసయై కడుంగడు

గృశించిన రుక్మిణీమణికా శీతలచంద్రకరణంబులత్యంతంబు

దాపంబురెట్టింప భరింపజాలక యుండుటఁగనిపెట్టి నెచ్చె

లులా రాజపుత్రికనుఁ దోడ్కొనిపోయి చిగురుటాకుల

తల్పంబునఁజేర్చి శిశిరకృత్యంబులు సేయందత్సమయంబున.

నీ॥ కుచయుగంబులఁగల † కుట్మలహారముల్

పొడి పొడియై భూమిఁ † బడఁగఁజొచ్చె

కర్ణమూలంబుల † గలువలుఁ గన్నీటి

కాల్వలచే వాడు † గతనిఁ బట్టె

నురమున గంధంబు † నుడుకుఁ బట్టియుఁబొంగి

నటులఁ దోచెను మంట † లగుచు జెలికి

కచభరంబునఁ జుట్ట † గాబడ్డ విరులును

గంధహీనములయి † కాంతిఁ దప్పె

గీ॥ జిగిని దనరాకు క్రొమ్మావి † చిగురుఁ బలుపు

పెట్టి నట్టుల వేడిమి † నట్టకట్టె

నన్న కాజ్యంబు నిడుకీతి † నబల కవుడు
చెలుగు విరహాన్ని కై నేయు † శీతకృతులు. 64

గీ॥ తరుణి విరహాన్ని చేబడు † తాపమునకుఁ
బదతలంబున బూసిన † ప్రసవ రజము
తప్తమై రాలి వేడిమిఁ † దగులు కతన
పొక్కులెక్కెను చేతులఁ † బొలతులకును. 65

క॥ ఎంతెంత శిశిరకృతులకు
నంతంతయు వేదనాన్ని † నధికము గాఁగఁ
గాంతామణి రుక్మిణి నిజ
కాంతావళిఁ జూచిమిగుల గన్నీరొలుకఁ. 66

ప॥ దుఃఖించుచు మిన్నులఁబొడమిన చంద్రనిత్యుణంబున
వీక్షించుచు. 67

సీ॥ పాలసంద్రపు ముద్దు † పట్టి వగుటయె గాక
సిరితోడుఁ బుట్టువై † చెలఁగు వాడ
మురదాన వారికి † ముద్దుమరందవై
శివుడటాటవి వెల్లు † శీత కిరణ
కువలయప్రియుడవై † కోరి లోకానికి
సంతసంబునుఁ గూర్పు † చలువ తేడ

కుసుమబాణునకును + గొమరారు మామయై

జతిగలోకావుని + సఖుడవయ్యు

గీ॥ నిట్టి కఠినంబుఁ బూని బల్ + రట్టుఁజేసి

తేపతేపకు నల్లుని + పొపుఁ జేరి

యబలలగు మమ్ము వ్యధఁ గూర్ప + నగునె నీకు

శీతలాకార రోహిణి + చిత్తచోర! 68

చ॥ గురువరుభార్యనుంగవిసికూడినద్రోహివటంచెటింగియున్

ధరణిని లింగధారివగు + తత్త్వమునుం దలపోసికాదె శ్రీ

హరుఁడును నెత్తి బెట్టుకొనెహనిదలంపక చంద్ర! యెట్టిదు

శ్చరితులనై నద్రోహుఁగదశంకరుఁడున్ దనుఁగొల్పువారలన్

గీ॥ శ్రీకిఁ దోబుట్టువీవని + చెలఁగి జనులు

నిన్నుశ్లాఘింతు రేకాని + నీను నైచ్య

మరయఁగాలేరు విషమున + నట్టెపుట్టి

క్షుశుము నొందెదవంచని + చంద్ర! నిన్ను. 70

క॥ హరునకుఁ దలమట్టియు శ్రీ

గురుతరుణిం బట్టితీపు + కూశతవమ్మొన్

ధరఁగల తమ్ములు వగవఁగ

జరియించెడి దుండగీడ! + చలువల తేజా! 71

పరివారచతురంగబలసమేతుడై విదర్శదేశమునకుం జోవ
సమకట్టుతరి. 98

శ్రీ॥ సరిగమ పదనిస † స్వర సంజ్ఞలనుఁబర్చి
పాణిసీమను వీణ † ప్రబలుచుండ
భాగీరథీ వయః † పరిపూర్ణ మగుహేమ
కలశంబుఁ జేతిలోఁ † గాల్గుచుండ
సమరనృత్యంబున † సందడిఁగొనఁగేశ
బంధంబుశిరమునఁ † బర్చుచుండఁ
బ్రాణవమంత్రాక్షర † పఠనీయ స్ఫటికాక్ష
వలయంబు గంఠమం † దలరుచుండ

శ్రీ॥ ధరణి కరుడెంచి శిశుపాల † ధరణినాథ
పాలితంబగు చేది నా † బరఁగుపురికి
సత్వరముఁజేరి నృపుడుండు † సాధమునకు
నరిగె నారద మానీమృగ † డమిత వీరితి. 99

క॥ ఎదురేగి మానింగోడ్కొని
ముదమొప్పంగ హేమశీత † మున నిల్పుచుఁ దాఁ
గుదురుగఁ బూజించియు వే
మృదుసూక్తుల నిట్టలనియె † మించినభక్తిన్. 100

ప॥ అట్లు పూజించి జ్ఞానదమగు భగవద్గుణానుభవంబుపడే
శించి నన్నుంధన్యుండేయుమనిన. 101

చ॥ అనఘుడుమానిచంద్రుడతిఃపార్వముతోనటజై ద్యుఃజూచి
జనవరసీవుమున్నుహరిసన్నిధినిహరిలోకమందునన్ (యో
దనరెడిదివ్యమూర్తివయి తత్త్వరహస్యములన్నియున్ సదా
మనమునఁగాంతువిప్పడొకమానవమాత్రుడవైతిభూవరా

గీ॥ అడుగ నెంచితి, శ్రీహరి ధ నాత్మఁ దలచి

చెప్పవాడను వినుమయ్య! ధ చేదిభూప!

మనుజ జన్మంబునెత్తిన ధ మానవులకు

వలయుజ్ఞానంబు జన్మ సా ధ ఫల్యమునకు. 103

ప॥ ఎట్లంటేని 104

సీ॥ ఫలసంగ రహితమా ధ పరమ విజ్ఞానంబు

నియమింపు నీమది ధ నిష్ఠతోడ

ఫలమబ్బినప్పుడు ధ ఫలమబ్బనప్పుడు

సమబుద్ధిచే గర్మ ధ సరణిజేయ

మనఘ! యోగంబెట్టి ధ దనియంటి వేనియు

శ్రమ్ము సేయంగఁ ధ గలుగు ఫలము

సిద్ధిబొందియు మరి ధ సిద్ధిబొందనివేళ

సమచిత్త మే యోగ ధ సమృతమ్ము

గీ॥ ఈఫలంబెల్ల దేవుని † కేర్పరించి
 బుద్ధియోగంబుతోఁ జేయఁ † బూనుకర్మ
 మధిక మౌనున సత్యంబు † నరయఁ గాంచి
 కనుము శిశుపాల! పరమ సు † జ్ఞానమతిని. 105

చ॥ అనఘ! మహానుభావులు ని † జాత్యల కర్మజమాఫలంబు లం
 దనుమతిమాని భేదముల † నందక సంతతమోక్షతుల్యమై
 దనరెడి నవ్యయంబుననుఁ † దాక్కొనఁ బూనుమరట్లుగాన నీ
 వనిశము కర్మమూల ఫలః † మాశయొనర్పక నుండుభూవరా!

శా॥ సందేహింపక నామబుద్ధివిని యీ † సత్సౌఖ్య కర్మంబులా
 నందస్ఫూర్తి ని యాచరించి మదిలో † నంగాంక్షవర్జించి యిం
 పొందంగాఁదగయోగివై మెలఁగుమఁ † యోగంబుచే జ్ఞానమున్
 జెందంగాఁగలవయ్య! చైద్యవృష? నీ † చిత్తస్థితిన్ జూడుమా!

ఉ॥ దేవునిఁజూడలేక నిజ † దేహ నుఖంబులు మానినంతనే
 బోవఁగ నేరదాస, విను † బుద్ధిఁ బవిత్రతఁ జేసి సాధువై
 దేవునిఁగూర్చి కర్మమును † ధీరత నర్పణజేయ వాంఛలున్
 బోవునుఁగాని వేరువిధిఁ † బోవఁగ నేరవు చైద్య భూవరా.

నీ॥ ధీరోక్తిఁ దనకుఁ దా † దెలివిలోఁ గానకఁ
 దనబుద్ధి విషయముల్ † తగిలెనేని

యా కోర్కెతోసంగ † మననికి భాసిల్లు
 సంగముచే గోర్కె † సంభవించు
 గోరికవల్లను † క్రోధంబు జేకూరు
 కోర్కెంబుచే జాల † కుటిలమైన
 యజ్ఞానమంతట † నావరించియునుండు
 సజ్ఞానబలమున † నాత్మలోనఁ

గీ॥ దొల్లిదొరకొన్న సుజ్ఞాన † మెల్ల మఱచు
 నందువల్లను సద్బుద్ధి † యణగిపోవు
 బుద్ధి యడగినఁ బెనుదుఃఖ † ములనుగల్గి
 యార్తి సంసారజలధిని † నతఁడు కూలు.

109

చ॥ అటువలెనాచరింపక మహామహిమన్ హరినాశ్రయించినీ
 చటులభవాభిప్రేతమగు సన్నిహితంబగు నింద్రియంబులన్
 బటుతరమైన కోరికల † పట్టునఁ జిక్కక సర్వకాలమున్
 నటమటలేకమానసము నందుహరిన్ భజియింపు మెప్పుడున్

ఆ॥ మనసు వశ్యమగుట † మరి ప్రకృతింగల
 దుఃఖపుంజమెల్ల † దొలగి పోవు

శ్రీయుతంబుగవాడు † శేముషి నెప్పుడు
 పరమునాశ్రయించు † భవ్యమతిని

111

చ॥ అకటశరీరధారులకు ♦ నాత్మప్రకాశముఁగాదు, యామినిఁ
సకలమెఱుంగలేకఁ గడు ♦ శంకలఁ జీకటిదోచుపోలిక
బ్రకటితమొప్పునాత్మఁగనుప్రాజ్ఞనికాత్మప్రకాశమా, దివిఁ
వికలమొకింతలేకఁ దగఁవిశ్వముఁ గానఁగ నచ్చుపోలిక.

క॥ భువి సంసార సుఖంబులఁ

జవిఁగొని వర్తించుజనుల ♦ జాగ్రతలెల్లఁ

రవిలేని దివముతైరఁగున

నవివారల కెఱులదోచు ♦ నయ్య! నరేంద్రా! 113

వ॥ కావున నీవురజస్తమో గుణంబులవిడనాడి సాత్త్వికంబున
జగదంతర్యామియైన శ్రీమన్నారాయణ పాదారవిండభజ
నానందంబున నిరతికయానంద రూపుండవై బ్రహ్మనం
దంబునుంబొందుమనిచెప్పి యానందేంద్రునింగాంచి; నృ
పాలా! నీవుతొల్లి నైశుంతంబున సర్వమంగళాకరమైన
తద్ద్వారంబున వెలెంగడి ద్వారపాలకుఁడగుజయిండవు,
బ్రహ్మమానసపుత్రుల నవమానించుటచేత నమృహత్ము
లశాపంబున నిరుజన్మంబుల నిశాచర వంశంబునంబుట్టి
హరిచేమడసితివి. ఇదియేకడసారిజన్మంబు. ఈజన్మంబున
భగవంతుండగు వాసుదేవునిచేఁ బరాజితుండవై కర్మభూ
యిష్టంబగు నీశరీరంబు విడనాడి మహాయోగీంద్రులకై నను

నందరానియపవర్గంబు నధిష్ఠింపగలవనిన నారాజన్యఁడు
ముకుళిత కర కమలాంజలుఁడై . 114

చ॥ ఎఱుంగుదువాను దేవుఁడురః మేళుఁడుజక్రధరుండునాట, నే
నెఱుంగుదు రుక్మిణీమణి ను ః హేళునిపుత్రిక లక్ష్మీగాఁగ, నే
నెఱుంగుదు నాకు నాయదుకు, ః లేళ్వరుజేతి వధ క్రమంబు, ని
ల్లాటిగియుఁదైష్ఠిఁబెండ్లిగొననేగెదఁగృష్ణుఁడుగిన్నవొందఁగఁ
వ॥ అని నిజమనోగతుఁడైన రహస్యంబు లన్నియు నమ్మునీంద్రు
నికి విన్నవించి రుక్మిణీ కరగ్రహణాభిమతుండుఁడై చెలంగెడి
తెఱుంగున లోకంబునకెఱుంగం జేయునమకట్టి, భేరీమృదంగ
కాహళధ్వనులుఁ బోగుగొల్పు వందిమాగధులు కై వారంబు
సేయ చతురంగబలసమేతుండుఁడై కుండిన నగరంబునకుం
జనియెనని. 116

గీ॥ ఎఱుంగజేసెను సూతమా ః నీందుఁడెలరి
శౌనకాదుల కారీతి ః ట్నావరేణ్యుఁ
డైన భరతకులాధీశు ః కటుల శుకుండుఁ
డెలువ నవ్వలికథరాజు ః తెలుపఁగోరె. 117

చ॥ హరనుతదివ్యలీల విత ః తాంబుజమిత్రకులీన! ధీర! నుం
దర దరహాస! మేరుగిరిః పైర్య! విశారద! దేవదేవ! భూ

తరుణిసుతాసమేత! పర + తత్త్వవిచారణ: మానిసన్నతా
భరణ! విసీలగాత్ర! సుర + పండిత! రాఘవ! రామభూవరా!

మాలినీవృత్తము

పరమకరుణశీలా + భక్తసందోహపాలా!

సురమునిపరిపాలా + సూరిసంస్తుత్యలోలా!

తరణికులవిశాలా + ధారుణీజాతలోలా?

భరితగుణసముద్రా + పాహిమాం రామచంద్రా! 119

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష

కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర

అంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ

కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ

ద్వితీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

తృతీయా శ్వాసము.

సీతామహిళాహృది

కాసారవిహారహంస + కొస్తుభభరణా!

వాసవ శివ సురహిత

దాసార్చిత పారిజాత + దశరథరామా!

1

ప! లట్లు సూతుండు శౌనకాది మహామునులకుఁ జెప్పినట్లు
శుకుండు పాండవాన్వయ కులాభరణుండగు పరీక్షిత్తురేం
దునితో జెప్పెడి కథావిధానం బెట్టులన.

2

చ! పలు తెరఁగుల్ ప్రయాసబడిఁ బైష్ఠినియాశిశుపాల భూపుకే
కలఁతయులేకఁ గూర్పఁదగు + కాంక్షమదిగ్ గలవారలయ్యుని
స్తులచతురంగ సైన్యమునుఁ దోడ్కొనిపొంఁద్రకదంతవక్త్రులు
జలమునసాల్పుడుజరనిఁ శాచరపుతుఁడు వచ్చిరెంతయున్.

ప! శిశుపాలుండు చతురంగబలసమేతుఁడై కుండిన నగరంబు
నకుఁజనుదెంచిన వార్త నెఱింగి రుక్మిణీమణి తనమనంబున
నిట్లు వితర్కింపఁదొడంగె.

4

ఉ! అక్కటసోదరుండింబులఁ నాటడిఁబెట్టఁదొడంగెఁదండ్రియున్
మక్కువఁజూపి యాకుటిలఁ మార్గము నే ననుజైన్యచేతికిం

దక్కఁగఁజేయ నెంచెనును, † దైవముఁగూడనువారితోడెయ్యె
చిక్కువడఁగఁజేయు విధి † చేత లెటుంగ తరంబె! యేరికి.

వ॥ అనియిట్లు పరిపరి విధంబుల పోలాయమాన మానసయై
ముఖంబున విన్నదనంబునోప మందగమనంబున నాసుం
రాంగి యెంటరిగా నిజాంతికంబునుంబాసి కేళీవనంబు
నుంజేరి. 6

గీ॥ కూరిమినివీడి తుమ్మెద † కొదమ కదుపు

రాయిడిని వీడిరేకులు † రా లి న్న

ప్రసవదశములు పలునని † పలుపుగాఁగ

వెలది రుక్మిణి యచ్చోట † విశ్రమించి. 7

ఉ॥ అక్కమలాక్షి యప్పు దను † జారిపదంబులు చిత్తమందునన్

దక్కఁగఁజేసి నిశ్చలపు † తత్త్వనిరూఢిని జొక్కియుండఁగా

నక్కజమయ్య దేవతల † కందఁగరాని మహావిభూతిచే

జొక్కెడి రుక్మిణీనుదతి † చూడ్కులచంచలమై వెలుంగఁగన్

మ॥ లలితాంభోరుహసేత్రుగోపరమణీ † లావణ్యపాత్రున్ సము

జ్వలమై వెల్లెడి సీలగాత్రుఁ గబరాం † చత్పింఛలీలు నిన్వి

శ్చలవేదాంతరహస్యతత్త్వనిలయున్ † జర్పించిపూజించిహృ

న్నిలయంబందున నిల్పగాఁదొడఁగె నా † నీరేజపత్రేక్షుణ్

వ॥ అనంతరమా రాచకన్నియ శ్రీకృష్ణస్తోత్రంబు జేయు

తెలుంగెట్టిదన.

10

శా॥ బృందారణ్య తరుప్రదేశముల గోవిందుండు సానందుడై
యందంబొప్పుగ గోపికామణుల కా ధ్వాదంబుసంధించి యా
సందబ్రహ్మము నందఁజేసి మురిళి నాదాను కూలంబునన్
విడుల్ గూర్చినమాధవాంఘ్రియుగముల్ వీక్షింపగానేర్తునే
మ॥ భగవంతున్ వసుదేవసూనునిహరిన్ బద్వాసులోకేశ్వరున్
నుగుణభ్రాజతుభక్తరక్షకుఁబరంజ్యోతిన్ బ్రభున్ మాధవున్
జగదానంద పదార్థమూల నిలయున్ సద్భక్తిమైమొక్కి నే
భగవాద్వాహాని నిత్యమంగభునుఁడుల్ కావెందు శశ్వద్గతిన్
శా॥ భూనాథుండునురుక్మిచైత్యునిలువంబోసంపెనవ్యాడునున్
సేనల్ దోడ్కొనివచ్చెఁబెండిలికి, నాచిత్తంబునున్ భీతిచే
నానావస్థలఁబొందుచున్నయది, మన్నాథుండుకృష్ణుండుసై
న్యానీకంబులఁగూడి వచ్చినఁగదా నారోర్క లీజేరెడిన్
రగడ॥

దేవకినందన- దేవాశ్రితపద । పావననుతగుణ - భక్త జనావన*
నిరుపమకరుణా-న్విత గుణభూషణ । ధరచక్రాంకిత - ధావన
మర్దన*గోవిందాచ్యుత - గోపరిపాలన । భావాతీతమ-భంకర
వర్తన*సారదసనకస-నందనవందిత । సారససంభవ - సన్నత

చరితానిగమములెన్నఁడు - నినుఁగవఁజాలవు । పగతులునిను
 గన-భస్మమయ్యెదరు*కలుషరహితనీ । ఘనమహిమంబును ।
 తెలియఁగఁజాలరు । దేవతాళిమది*నధ్వుతంబునీ । యఖిలజగం
 బులు!నుద్భవవృద్ధిల । యోపాయంబులు*నరయఁగనీచే । నగు
 నిశ్చయఘుగ । చిరకాలమును । స్థిరుఁడవుజూడఁగ*నంతటికినినీ
 వంతర్యామివి । శాంతిరూపుఁడవు । శాస్త్రునుతుండవు*నీవేయ
 నిగద । నినుఁబూజింతురు । దేవదేవ! మది । దేవతలెప్పుడు*
 బ్రాణులకెల్లను । పాణసముండవు । రాణఁజేందినుర । రాజ
 రాజపట*లజరుద్రాదుల । కన్నివేశలను!భజనీయంబగు । పర
 మమూర్తివట*సత్యసంధుఁడవు । సర్వోత్తముఁడవు । నిత్యుఁడ
 వజుఁడవు । నిరుపద్రుఁడవు*వేదమయుండవు । విశ్వాతితుఁడ!
 వాదియునంత్యము । లమరఁగగానని*యక్షరరూపుఁడ!వభవని
 రంజన । షక్షింద్రీధ్వజ । భవభయభంజన * మాధవకృష్ణా ।
 మధుసూదనహరి । సాధుజచ్ఛాత । సన్నుతిఁజేతును*కన్నతం
 డ్రియును । ఖలుఁడుసోదరుఁడు । పన్నుగవనుశిశు । పాలమా
 ర్భునికి*నియడలంచిరి । నీతిదెప్పిననుఁ । గాయజరూపా । కాల
 హరణము*జేయ న్నంచకుము । శ్రీహరిమొక్కెడఁ । బాయని
 ప్రేమను । బాలించుమునను*సన్నుతిఁజేసెదఁ । జయ్యన్సరావే!
 ఖన్నురాలహరి! కేశవ! దయతో*మన్నించుమునను । మరిమరి

వేడెద । కన్నులుగానని । గర్వోన్మత్తుల*ననిఁదునుమాడియు ।
 హరి! ననుఁజేకొన । మనమునఁజింతులు । మంజులభాపా! *
 త్రాహిత్రాహియని । తల్లడిల్లినను । పాహిపాహియని । ప్రణు
 తిఁజేసెదను * దిక్కులేమిసీ । దిక్కునజేరితి । మ్రొక్కెదనీపద ।
 ములకును దేవా! * పక్షివాహనా । పరమదయాళూ । రక్షరక్ష
 జగ । ద్రక్షకవేడెద*వలసితిసీ । వలనుజేయఁగను । తెలియ
 లేవయీ । దీనురాలిమొర*హరిసర్వోత్తము । డంచునిన్నుమది
 పరిపరివిధముల । ప్రార్థనఁజేసెద. 14

చ॥ నిరతము తానకీయ పద * నీరజయుగ్మపు సేవనంబు ను
 స్థిరతర నామకీర్తనము * జేసెడి భక్తులకిందియింబులీ
 శ్వర! భవదర్పితంబులయి * సాత్విక నిశ్చల మోక్షమార్గమం
 దురువడిఁజేరికృష్ణ! మహి * మోన్నతిఁజెందునుగాదెమేదిని
 ప॥ అని యనేకప్రకారంబుల వాసుదేవస్తవంబునుంజేయుచు
 నారాచమిన్న యోగనిద్రొందగిలిన మహా యోగినివోలె
 గనుంగవమూయునమయంబున. 16

సీ! విరులపానువుఁజేరి * హరినిజింతులుచుండ

వరదుండై కృష్ణుండు * వచ్చినట్లు
 వచ్చిన నాథుని * వదన పద్మముఁజూచి
 ప్రాణేశు పదములఁ * బడిన యట్లు

పదములకెఱగిన ♦ పడతిమెల్లననెత్తి

గుచ్చికాగిటఁజేర్చు ♦ కొన్నయట్లు

గుచ్చికాగిటఁజేర్చి ♦ కోరిరుక్కిణిమోము

ముద్దాడిచికురముల్ ♦ దిద్దినట్లు

గ|| దిద్దినాథుండు గడుబ్రేమఁ ♦ దిగిచి తేరుఁ

దన్నఁజేర్చుకు పురికేగు ♦ చున్నయట్లు

నిదురయందున రుక్మిణీ ♦ నీరజాక్షి

మేలుకలఁగాంచి యంతట ♦ మేలుకొనియె.

17

క|| ఇదిశుభమగు కల యని వడి

మదిలోఁ దలపోయుఁ బ్రియుండు ♦ మాధవుఁడకటా

యదియేల రాడొకోయను

సదమలుఁడౌ విప్రవరుని ♦ జాడఁదలంచుకొ

18

చ|| అతిమరితక్రియాభిరతుఁ ♦ డైన మదీయసహృదరుండు న

స్మృతిచెడి చేదిపాలునకుఁమానినిగా నొనఁగూర్చునెంచి యా

క్షితిపతిఁ బిల్వనంపె నికఁ ♦ జేయువిధంబది యెట్టులొనొ మ

ద్గతిపతియైన కృష్ణపద ♦ కంజయుగంబునుఁ జూడనబ్బునో!

ఉ|| ఎన్నఁడుచూడఁగాంతుదర లేక్షణమాధవుముద్దుమోమున

న్నెన్నఁడు పెండ్లియాడు, మన ♦ మింపుడలిర్పఁగ సంతసిల్లి నా

వెన్నుని మస్తకంబున న † వీనములౌ తెలిముత్తయంపుఁ బ్రా
 లెన్నఁడునింతుభక్తి హృదయేశ్వర! యంచని ముచ్చటెంతనో!
 వ॥ అనియనేక ప్రకారంబులఁ దలంచుచు నమ్మించుబోడి
 యించుకఁదలవంచి తలవనితలంపుగా వృష్టసందర్శనాతు
 రత మనంబున నగ్గలంబుఁజేయ. 21

సీ॥ నిట్టూర్పు లెంతయో † నిబిడమై జనియింప
 హామాధవా! కృష్ణ! † యంచుఁబొరలు
 మోహగ్నిచేఁ గ్రాగి † ముదిత విక్కిలి నొచ్చి
 హాపద్మదళనేత్ర! † యంచుఁబొక్కు
 దనువల్లి కెంతయుఁ † దాప మగ్గలమైన
 వడవడఁ గృశియించి † ననటఁ గుండు
 ఘర్మాంబువులతోడఁ † గాయంబు నిండిన
 నళినాక్షుపైఁ గీర్త † నములఁబాడు

గీ॥ హరినిఁ బఠింజేయఁ బార్వతి † నాత్మనెంచు
 బద్ధనాభుండు తనపాలి † భాగ్యమనుచు
 సంతసించును సంతలోఁ † జైద్య సృపుఁడు
 దలఁపునిచ్చిన భీతిచేఁ † దత్తరిల్లు.

22

సీ॥ భృంగంబు లన్నియు † సింగమ్ములై దోచె
 గాలిబాలకు నుగ్ర † కీలయయ్యె

బికములన్నియుఁ గూడి † మెకముపై కనుపించె

జూతపల్లవములు † భీతిఁ గొలిపె

బన్నీరు గాల్వలు † మున్నీరు గాఁదోచె

గలువలు చెలియకుఁ † జలువలయ్యె

శారికంబుల పిండు † మారిగాఁ గనుపించె

దామర తూడులు † త్రాచులయ్యె

గీ॥ నేమిసెప్పఁగవచ్చు రా † కేందు ముఖికి

ప్రతిసానఁగూర్చు నవియన్ని † భీతిఁగదపఁ

దాళఁగాలేక హృదయంబుఁ † దల్లడిల్లె

భాసురాంగికి శ్రీకృష్ణు † ప్రణయమందు.

23

వ॥ అంతనంతఃపురంబున రాకన్నియ లేనికారణంబున నెచ్చె
లులు తత్తరపడి.

ఉ॥ బాలికయింటలేదు మరు † బాణపుఁ దాకునకోర్వలేక యా

జ్వాల మేనుఁగొంది వన † వాటికినేగెనో యెందుబోయెనో

వైశము జూడనేగెదము † వావిరి వచ్చెద రమ్మయంచు న

బ్బాలిక నెచ్చెలుల్ చనిరి † వారిజనేతి విహారసీమకుఁ.

వ॥ అట్లుజని వసంబున రుక్మిణీమణి నన్వేషింపదొడంగి.

24

సీ॥ ఈత్రోవనేయేగ † నిందివరేక్షణ

చరణాంచలంబుల † జాడఁ గనుడి

లేమావి ఛాయల † లేమ విశ్రమమొంది
 లేజగుల్లనుఁ జిక్కు. † లీలఁ దోచె
 రాజిల్లు జాబిల్లి. † రాతిన్నెపైఁ గొమ్మ
 కూరుచుండఁగఁ దోచె † గోరికలర
 నీమహీజముచెంత † నించుక తడవుఁదా
 సేదదేరఁగఁదోచె † జెలియఁకనుమ

గీ॥ ఈనిగారపు సూనము † లింతిచేత
 వద్దడళనేత్రుఁ కర్పింపఁ † బడిన యటుల
 గానఁగావచ్చె నొకమ్రోలఁ † గాంచనములు
 పొగడ మల్లెలు విరజాజి † ప్రోగు వడుట.

27

నీ॥ అక్కజంబుగ పాన్పు † నెక్కనేరని బాల
 యీకప్పురపుఁదిప్ప † లెటులనెక్కె
 విరిదీగె సోకిన † వెరపు నొందెడి కన్య
 మీరి యీ పొదరిండ్ల † దూరెనెటుల
 వీణవాయింపంగ † వినలేని నుకుమారి
 శుక పిక రనములే † చొప్పవినెనొ
 వింజామరమువీవ † విసుగునొందెడిలేమ
 యేరీతి నుడిగాడ్పు † కెదురనిలచె

గీ॥ పిల్ల లాటలఁ ద్రవ్విన ♦ పిల్లకాల్వ
 దాట వెరగొందు చుండెడి ♦ తలిరుబోణి
 మేటిగొజ్జంగి పూసీటి ♦ దోటికాల్వ
 దాటనోపెను చిత్రంబు ♦ బోటులార! 28

వ॥ ఇట్లువెదకుచు రుక్మిణీదేవినిడాయంజన నత్తలోదరి. 29

గీ॥ హరహరీయంచు గృష్ణుని ♦ నాత్మఁ దలంచు
 భృమరములు జేయుధ్వనులకు ♦ భయము నొందు
 చిలుక పలుకల కొకయింత ♦ యులికి పడును
 మదనవేదన కతమున ♦ మగువ యపుడు 30

వ॥ అంతనెచ్చెలులు వైదర్భినింగాంచి. 31

ఉ॥ కొమ్మరొ! మోహముండగిలిగుందుచునిల్లెడఁబాసియిమ్మె
 మమ్మఱజేసి యొంటరిగ మానినివచ్చుటపాడిగాదు నె య్రి
 త్తమ్ములగేరు సీమృదుప ♦ దంబులు గుండెగదమ్మ! దిట్టవా
 దమ్మ! తలంపరాని పను ♦ లక్కట చేయఁగవచ్చునే చెలీ! 32

ఉ॥ చెంతకుఁజేరి యాడిగవుచేడెలు రుక్మిణిగాంచి ప్రేమతో
 నెంతయుమక్కువన్ బెనచి యిడ్డమయూరమరాళ శారికా
 సంతతిగాంచి భీతిలుచు ♦ సారెకు వాటినదల్చెదేల శ్రీ
 కాంతునిమోహముకొదగిలి కామిని! నిర్దయఁజూపనొప్పునే!
 చ॥ మదనసమానమూర్తియగునూధవుపాదసరోజయుగ్మముక

మదిడలపోసి యిట్లుపలు † మారు స్మరించి కృశింపనేల న
 మ్ముదముననీమనోహరుడు పూజ్యుడుతప్పక నచ్చునింతలో
 మదకలహంసయాన! విను † మా యనుమాన మదేలరుక్మిణీ!
 చ॥ చెదిరినముంగురుల్ మిగుల † జెమ్మట చేతనునిండు జెక్కులున్
 వదలిన వేణిబంధమును † వాసిదొరంగెడి మేనుదీవయున్
 బదములదొట్రువాటుగల † భామినిరుక్మిణిఁగాంచి నెచ్చెలుల్
 పదిలమునొందఁజేసిమ్మదు † వాళ్ళులదైర్యముఁగొల్పి రెంతయున్
 గీ॥ విరహవేదన వీడిన † వేణిజుట్టి

చికురముల్ దిద్ది హారముల్ † చిక్కు విప్పి

కామభాణాగ్నిఁగుందిన † మోముఁదుడిచి

తిలకముంబెట్టిరాసతీ † తిలకమునకు

36

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని † నంతిపురంబునఁజేర్చి మోహమా
 క్రాంతముగాగ చిత్తమునఁ † గ్రాగెడియా సరసీరుహక్షిణిన్
 మంతనమందుఁజేరి, చెలి! † మానుమసంశయమచ్యుతుండు న
 త్యంతముదంబునన్ బురము † నందునభారులుజూడవచ్చెడిన్

వ॥ ఇట్లుభీష్మకరాజపుత్రికి మృదూక్తులశ్రీకృష్ణాగమన ధై
 ర్యంబునిచ్చుచు వాసుదేవుం డెప్పుడువచ్చునోయని తదేక
 దీక్షగానంతిపురాంగనలుండిరచ్చట రుక్మిణీదేవివలన నను
 పంబడిన భూసురోత్తముం డతిత్వరితంబుగాఁజని. 38

మ॥ చనివిప్రోత్తముండంతఁగొంతపఱకున్సాంద్రద్రుమాక్షిర్ణకా
ననముల్ కొన్నిటిఁదాటి గోపవనితా †నందంబుదనన్ వెల్లు హ
ర్యనికాయంబులఁగల్గు ద్వారవతిని †రంజిల్లుచుంజొచ్చి శ్రీ
వనజాక్షుండు వసించునంతిపుర స †ద్వారంబునుం జేరియున్.
వ॥ తన రాకరాజభటులచే నెఱింగింప. 40

చ॥ వినిముదమొందికృష్ణుండరవిందభవాన్వయుఁడోజితెండటం
చని తగువారలంబనుప † జయ్యన వారలమేయ భక్తితోఁ
జని హరియాజ్ఞ విప్రునకు †సామ్యతఁదెల్పుచు మ్రొక్కిప్రేమ న
వ్వనజదళాయనేత్రు సుర † వంద్యుని వద్దకు దెచ్చిరెంతయున్.
వ॥ ఇట్లువచ్చిన విప్రోత్తమునికెదురుగాశ్రీహరిచని తోడ్కొని
వచ్చి పరిరంభణ మాచరించి దైవభక్తి స్ఫురణంబున
నమ్మహాత్ముని కుచితాసనంబొసంగి పూజించి; మహాత్మా!
భవదీయదర్శనంబున ధన్యుండనైతిననిన నగ్నిద్యోతనుండు
శ్రీకృష్ణపరమాత్మునికిఁ బ్రతివందన మాచరించి యిట్లనియె

సీ॥ స్వస్త్వస్తునీకు నో † జలధిపన్నగతల్ప!

శ్రీరస్తు! యదువంశ † శ్రీనిలాస!

దీర్ఘాయురస్తు! పృ † ధ్వేష సన్నతకళా!

కళ్యాణమస్తువి † కృమవిశాల!

విశ్వర్యమస్తు! దైత్యారి! ♦ మాధవ! హరీ!
 విశ్వసన్నుతిరస్తు ♦ వేదవినుత్త!
 సౌభాగ్యమస్తు! స ♦ జ్ఞాన పాలనాధ్యక్ష!
 భూరినుకీర్త్యస్తు ♦ పుణ్య చరిత!

గీ॥ నిగమ లోకవిహార వి ♦ నీలగాత్ర!
 లలిత శ్రీవత్స లక్షణ ♦ లక్ష్మితాంగ!
 హారవనమాలభాసిత ♦ చారువత్!
 అవ్యయానంద! పరమేశ! ♦ యాదిపురుష!

43

సీ॥ వందనంబొనరింతు ♦ వంశగానమోల
 యంజలి యెనరింతు ♦ నాదిమూర్తి
 జోహారు గావింతు ♦ సుతామి వందిత!
 దండంబు లిడుదునే ♦ దైత్యహరణ!
 ప్రణతిజేసెదనీకు ♦ ఫాలాక్ష సుతలీల
 కైమోడ్పు విరచింతు ♦ కంస దమన!
 సాష్టాంగము ఘటెంతు. ♦ సర్వాఘ సంహార
 సన్నుతి సేసెద ♦ సారసాక్ష!

గీ॥ దాస్యమొనరింతునీకునో ♦ దానవారి
 శరణుజొచ్చెద లోకైక ♦ శరణనీకు

ధన్యునైతిని భవదీయ + దర్శనమున

నిగమనంచార శ్రీకృష్ణ + సీరజాక్ష!

44

చ॥ సరస మునీంద్రవంద్య! బుధ + సంఘ సుసేవిత లీల, దేవక్తి
తరుణితపఃఫలంబ! నిజ + దాసమనోహర! గోపకామినీ
వరద! యశోదబాల! సుర + వందితపుణ్యసుశీల! సుప్రభా
కర! కరుణాలవాల! హరి + కంసవిదారణ! లోకపాలనా!
దండకము.

శ్రీమన్మహాదేవ దేవోత్తమా సార్వభౌమా! రమా
మానినీ మానసాంభోజసారంగ! రంగద్దళత్పద్మనేత్రా! మహా
మాయ! లీలావతారా! యుమానాథవంద్యా! లసద్దివ్యరూ
పా! జగద్వ్యాపకా! భక్తబృందావనాకంది! గంభీర! ధీరా!
దయాహూప! గోవింద నారాయణా! సర్వకల్పాంత కాలంబునం
దీపు సద్యోగ నిద్రావశత్వంబుచేగొంత కాలంబుబోనిచ్చి
యాపైనిసీచిత్త మందీపు నీలోకనిర్మాణముంజేయ సంకల్ప
ముఁబూన నీనాభిమధ్యంబునందొక్క బంగారుపద్మంబునుత్ప
న్నమయ్యెగదా, దానిలో శారదాబానియుంబుట్టియూపద్మనా
ళంబునుంజొచ్చి యందుఁవిలోకించి నీలీలఁజూ గానఁగాలేక
యాపద్మముంజేరి వీనాత్ముడై నీదుపాదారవిందంబు లందం
బుగాచిత్త మందుఁదగఁనిల్చి వేయేండ్లుధ్యానింప నీవు బ॥

సన్నుండవై సృష్టినిర్మాణముంజేయు శక్తిన్ ప్రసాదించియా
 బ్రహ్మరూపంబునకాలోకసృష్టికబ్రహ్మసింహగారజేయగానంత
 విష్ణ్వభ్యుచే బాలనాధిక్యతంగాంచి యీశానురూపంబునకా
 సృష్టినికాబాపితీరితి నీలీల లెంతేనిగూఢంబుగానుండ నేకాకివై
 నామ రూపంబులులేక లోకాళి నీకుక్షిలోఁజేర్చి సానంద
 బ్రహ్మంబవై రూపనామంబులుంగల్గి రూపించు నికానగా
 లేకఁ జిత్తంబునకా నెందరెన్నేనిమార్గాలనూహించినకదోయ
 కుంభాంతరాళంబు నందొక్కసూర్యుండు పెక్కండుగొ
 దోచుభంగికా దలంపంగ బంగారముకా బెక్కురూపంబులకా
 సొమ్ములైదోచు చందంబునకా నీవునానావ్రకారంబులకా దోచి
 నకాగాని నేఁఁకుల్ తుదికాసింధువుకా జేరురీతికా రమానాథ
 నీకున్న దేభేద మజ్ఞాను లూహింపఁ గాలేక నానావిధుల్ సేతు
 లోదేవనీదివ్య లీలావతారంబు లీభూమిపై నెత్తి ధర్మాత్ములకా
 బ్రోచి దుష్టస్వభావాత్ములకాదుగ్రంపవే! కృష్ణ! గోవింద! నీ
 దివ్యశ్రీపాదపద్మంబులంగంటి నాజన్మసాఫల్యముంజెందె నీలీల
 లాదేవదేవుల్ స్మరింపంగలేరన్న; నేనెంతవాడకా నరుండకా
 జడుండకా కృతార్థుండనైతికానినుకాజూడఁగంటికా ననుకానెన్న
 రక్షింపు మోదేవదేవా! హరీ! వాసుదేవా! సమస్తేనమస్తే
 సమస్తేనమః.

క॥ అంచితముగ హరినిల్లు ను

తించుచుగొనియాడు విప్ర † తిలకుగని విశే

షించియు ముదమున హరితా

నెంచుచు నీవిధిని నడుగ † నెంచెను భూపా! 47

చ॥ వననిధిదాటంగల్లి సుర † వర్షులకుఁ జొరరాని దీవికిఁ
మనుజకులావతంస! బుధఃమాన్యుఁడ! యెట్టులవచ్చితయ్య! యే
జనవరుపట్టణంబునను † సాధులుమీరలునుందురయ్య! యీ
మనుజవరేణ్యుఁడెంతయును † మాన్యుఁడుఁబూజ్యుఁడు మాకుఁ
[జూడఁగఁ.

గీ॥ అనిన విప్రుండు కేల్కొచ్చి † యనియె నిటుల

బరమపావనచరిత గోఁపాలకృష్ణ!

వినుము నాయున్ని భీష్మక † జనవరేణ్య

పాలితంబైన కుండిన † పట్టణంబు. 49

క॥ ఆనరనాథునిపుత్రిక

గానఁగ భవదీయసేవఁ † గాక్షించిమదిక

దీనావన! శుభవార్తను

మానుగఁబంపించె వినుము † మాధవ! ప్రీతిక. 50

క॥ నీకంటె నొండెఱుంగదు

నీకంటెం బరులఁజూడ † నేరదుకనులఁ

నీకశ్యాణ చరితమనయము

లోకస్తుత! చదువు లోల † లోచనభక్తికా. 51

వ॥ పురుషోత్తమ! రుక్మిణీమణి భవత్పాదారవిందములకు వంద
నములాచరించి నాచేబుత్తెంచిన పార్థసంబెద్దియన. 52

క॥ హరికీజన్మంబున నే

కొరగామిని యకాదునేని † కుంభినిలోనక

మరుజన్మమెత్తి శ్రీహరి

వరియించెదగాని పరుల † వరియించెదనే! 53

గీ॥ అంతి పురమున నేనుండ † నచటిబంధు

వర్గముంజంపి తెచ్చుట † పాడిగాద

టంచుఁ బల్కిన మరి యుపా † యంబుఁగలదు

విన్నవించెద వినుము సుం † పన్న మతిని. 54

గీ॥ పరిణయమునకు ముందు నకాభవునిరాణి

యాలయమ్ముకు మావార † లభిప! పూజ

సేయఁబంతురు నీవునా † చెలువ మెఱిగి

వేగఁ గొనిపొమ్ము నీవెను † వెంట కృష్ణ! 55

వ॥ అదియుచుంగాక,

56

సీ॥ విమల మానస సరో ర విహరణంబులఁగోరు

మదహంస చేరునే ♦ మడుగులకును!

ఘనమేఘముల నీరు ♦ గాంక్షించు చాతకం

బరుగునే తొరమా ♦ వారిఁ గోల!

నరవింద మకరంద ♦ మాసించు రోలంబ

మిథురసంబుపై ♦ నిచ్చఁగొనునె!

మాకందఫలముల ♦ మాధుర్యముంజొక్కు

రాచిల్క పెనువేప ♦ రసముఁగొనునె!

గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయ ♦ పాదపద్మ

చింతనమునందుఁ జొక్కెడి ♦ చిత్తమన్యుఁ

జేరనెంచునె నిత్య సు ♦ స్థిరతనొంది

భక్తమందార! గోవింద! ♦ పరమపురుష!

57

వ॥ అనియిట్లా రుక్మిణీదేవి ప్రార్థనంబెఱింగించి.

58

క॥ ఆసతికి నీవె నీకిల

నాసతియే తగును చూడ ♦ సంబుజనాభా!

వాసిగ మీగలకును శుభ

వాసరమునఁ బెండ్లియాను ♦ వాసవవినుతా!

59

ను॥ హరిణం బాకమలాక్షి నేలముల సామ్యంబందగాలేక దుః
 స్కరమై వెల్లువనప్రదేశముల నిఁచార్చారీతిగాఁ జొచ్చియున్
 దిరుగంజాలక యాసుధాకరునిభొంఁదెఁగాని లేకున్న నా
 హరిణం బెక్కడచంద్రుఁడెక్కడతదీయాంకుండువాఁడెట్లుగున్
 క॥ ఆకలికి మధురవాక్కుల

కా! కలియుగలేక చిలుక † గమి గర్వంబున్
 జీకాకయి ఫలములయిని
 వ్యాకులతెన్ సంచరించె † వనముల నెపుడున్. 61

ఉ॥ సారసవైరి యాయబలఁచారుముఖద్యుతిఁ బోలుతేజమున్
 గోరితపంబొనర్ప శీవుఁ † గోరి శిరంబున నెక్కెఁగాని, కా
 మారియు నట్టిసత్కళ ను † దంచితరీతి నొసంగ కుంట, నీ
 తీరుకళంకుఁడై నిశలఁ † దెంపయై తిరుఁగాడ జొచ్చెడిన్.

క॥ కుండములందములగునే!

బృందావనలోల! భ్రమర † బృందము ఘనమే!
 యిందీవరలోచన పలు
 చందమునకు మరియు కరుల † చందంబునకున్. 62

ఉ॥ కమ్మనిదానియుంగలిగి † కాంత తనుద్యుతినొంద జాత రూ
 పమ్మనిశమ్ము తప్తమయి † పొన్నయై వెలఁజిక్కి దానిసా

మృమ్మునకందకన్ మణిసహాయముగోరి యనేకరీతులన్
సామ్మలుగాఁదదంగమునుజొచ్చెనుగాఁదులగాకమాధవా

సీ॥ భువినుండఁగాసిగ్గుఁ ♦ బొందఁగావలెనంచు

జదలఁబ్రాకఁ దొడంగె ♦ జంనుగ్గి డకట

పట్టణంబులనున్న ♦ పరువు దక్కదటంచు

సింగముల్ గుహలలోఁ ♦ జేరుకొనియె

దడవున్న నను రిత్తే ♦ తగవుఁ దించెదరంచు

నురుమేఘముల మాటు ♦ కరిగె మెరుపు

చనుచున్న మనకు వం ♦ చనమంచు నెంచి రా

యంచలు నీట నీ ♦ దాడఁదొడఁగె

గీ॥ ననగఁ గనుపెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జచేత్రి

మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహిత దివ్య

కళల నానాతి గమన. సం ♦ గతులు జూడ

సమములేవెవ్వి వృద్ధిలోఁ ♦ జర్చసేయ,

65

శ॥ అనవిని హరిముదమున

వినయంబున విప్రుతోడ ♦ వివరించె నిటుల్

అనఘా? వినుమాభీష్టక

జననాయకుఁ బురికివచ్చి ♦ సతిజేకొ నెడన్.

66

ఉ॥ మానినిమీద నాతలపుమగ్నము నొందుటచేత నెమ్మదికొ
బూసను సౌఖ్యచింతనము † భోగములెవ్వియుఁగోరనొల్ల నే
భూనుతయైన భోజసుత † భూసుర! నేనిటఁదెచ్చి రుక్మిణి
మానవనాథులై వెలయుమాగధు చైద్యులఁ గూల్తునెంత
వ॥ అనియిట్లుజెప్పి వాసుదేవభూసురవరులిరువురు [యుక్.

గీ॥ గరుడకేతన రథమునఁ † గట్టజేసి

సైన్య సుగ్రీవ మేఘపు † ష్పక వలాహ

కంబులను నశ్వములను వి † భ్యాతివెలుగు

నరజమందున నెక్కిరి † హరియు ద్విజుఁడు. 69

చ॥ అరదపు రథ్యముల్ మణిగఁజొంచిత భూషణ భాసితంబులై
వరలెడి వాసుదేవుని వివాహమహాత్సవ దర్శనార్థమై
నరిఁగెడిరీతిఁ దారకుని † హస్తపు సంజ్ఞలెఱింగి తీవ్రతకొ
బఱుగిశిజేరెకుండినపుఁ బౌరులుసంతసమొందిజూడఁగన్.

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణుడేకాకియై విరోధులగు సాశ్వజరాసంధ
పౌండ్రక శిశుపాలురఁగూడియున్న ప్రదేశంబునకుంబోయె
నని తెలిసిబలరాముండు చతురంగబల సమేతుడై కుండిన
నగరంబునకువచ్చి వాసుదేవునింగలిసెనని. 71

క॥ ఘనుడగు సూతుఁడు మునులకు

వినిపించినగతిని శుభుఁడు † వివరించి పరీక్ష

జ్ఞనపతికిఁదెల్పి భూపతి

విని యవ్వలకథను భక్తి ♦ వినగోరుటయున్.

72

క॥ ఇనవంశజలధి హిమకర

ఘనవారధిసేతురచన ♦ కల్మషహరణా!

మునిలోకవినుత రాఘవ!

జనకాత్మజ హృదయలోల! ♦ జానకిరామా!

73

మాలిని

శరనిధి గభీరాశత్రు వన్య్యాగ్నిరూపా!

గిరివర సమధైర్యాశేవలానందభూపా!

ఖరదనుజ విరామా ♦ కామితార్థప్రదీపా!

సురుచిరమృదుభాషాక్షోణిజాచిత్తవాసా!

74

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష

కవితాధురీణ పంతుము గోపనార్య పుత్ర

ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ

కళ్యాణమును కావ్యంబునఁ

తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కళ్యాణము

చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ

మద్రాజకులాంబుధి

సోమా! రఘురామచంద్ర ♦ సూరివరేశ్వర!

భీమాసుర! భంజన రఘు

రామా! భూజాతహృదయ ♦ రాఘవ రామా!

వ॥ అట్లుసూతుండు శౌనకాదిమునీంద్రులకు జెప్పెడితెరం
గున వ్యాసపుత్రుండర్జును పౌతునితోనిట్లయె రుక్మిణీమణి
హరిభూసురులజాడందెలియక నిజమనంబున నిట్లువితర్కిం
పందొడంగె.

2

గీ॥ లగ్నహాసన్నమయ్యెను ♦ రాడు హరియు
బ్రాహ్మణుండును ద్వారకా ♦ పట్టణంబు
జేరెనోలేదో! కృష్ణుండు ♦ చిత్తమందు
వినియుఁ దప్పగదలఁచెనో ♦ విధియెఱుంగ.

3

గీ॥ ఇటులఁజింతించుచుండెడి ♦ యిరతికడకు
ధరణి సురవర్యుడరుడెంచి ♦ సురుచిరాంగి

గాంచిసంతోషహృదయ సం ♦ కలితుండగుచుఁ

బలికె నిట్లని రుక్మిణీ ♦ భామఁ జూచి

4

మ॥ సనకాదుల్ కనలేనిమాధవుహరిఁ ♦ జక్రిఁ ఘనుఁ దుర్లభుఁ

వనితా! తెచ్చితిమెచ్చెనాతఁడునినుఁ ♦ వారిఁ జరాచైద్యులఁ

ఘనుఁడై యుద్ధతిఁబోరిరాక్షస లస ♦ త్కశ్యాణయుక్తి నినుఁ

వనజాక్షుండువరించిచేకొనునుభ ♦ వ్యంబయ్యెనీజన్మముఁ 5

గీ॥ పూస గుచ్చిన కైవడి ♦ పొలఁతి నీదు

చరితమంతయుఁ జెప్పితిఁ ♦ జక్రిధరుఁడు

తరుణి! నినుఁబోలి నీపైనిఁ ♦ దగిలియున్న

చిత్తముంగల్గి యున్నాడు ♦ చెలువ వినుము!

6

పీ॥ ఇంద్రస్థీలపుకాంతు ♦ లెనయు దేహంబునఁ

బీతాంబరద్యుతి ♦ పిక్కటిల్ల

మేఘంబుతోనుండు ♦ మెఱపుఁ దీగెనుఁబోలి

వక్షస్థలిని కొస్తు ♦ భమువెలుంగఁ

గమలాప్తకోటి సం ♦ కాశమై జెలఁగుచు

ఘనకిరీటపుకాంతి ♦ గ్రంధు కొనఁగ

నఖిల లోకంబుల ♦ కానంద మొనఁగూర్చు

కరుణాకటాక్షంబుఁ ♦ గ్రాబుచుండ

గీ॥ చారు కేయూర మణిమయ ధ సారహీర

హారకుండల కాంతుల ధ సతిశయింప

బర్హి బర్హావతంసుడై ధ ప్రబలు కృష్ణు

సరిది పొగడంగ నెవ్వారి ధ కై నదరుణి!

7

మ॥ జగతి జైద్యనృపాలపౌండ్రకజరాసంధాదిమందాత్ములన్

జగతీశుండగుకృష్ణభూవిభుడనిన్ ధ జక్కాడినిన్ గొంచుబో

వగనీయన్నయదండ్రీయన్ వగచుచున్ వైవర్ణ్యముంబొందిమా

ర్మొగముల్ పెట్టరెఁధీరతన్ విడువరే! ధ మోదంబునుండప్పరే

వ॥ అనవిని రుక్మిణీమణి.

9

ఉ॥ తల్లియుదండ్రీయున్గుతువు ధ దైవముభాత్రయుజుట్టిమివెనా

కెల్లవిధంబులన్ ద్విజకు ధ లేశ్వర! యీవిపదభిదాటి నీ

వల్లనుఁగాదె నేమగుడఁ ధ బ్రాణములందగనిల్పుకొంటినా

వల్లభుఁజూడఁగంటి నిక ధ భవ్యతనీయుణమెట్లు దీర్చెడన్ 10

మ॥ సరసీజోద్భవంశ! నీమహిమమున్ ధ సంస్తుత్యముంజేయ నె

వ్వరిసాద్యంబుమహాత్మ! గోపవిభునిన్ ధ వర్ణిష్టునిన్ మాధవున్

బరమాత్మున్ జనిలోడితెచ్చితివి మ॥ త్రాణంబుఁగాపాడి నన్

గరమొప్పున్ బ్రతికించునీకిదె నమ ధ స్కారంబుఁగావించెడన్.

వ॥ అని యిట్లావిప్రనర్యుండుజేసినమహోపకారంబునకురుక్మిణీ

దేవి మనస్పూర్తిగా పునఃపునర్వందనంబు లాచరించి

వలయుపసదనంబులొసంగి పంపునమయంబున బలరామ
 కృష్ణు లరుదెంచిరనువార్త విని భీష్మకుండెదురేగి పూజించి
 తోడ్కొని వచ్చుతరిగోవింద సందర్శన కుతూహలంబునఁ
 జారసుందరులు గృహకృత్యంబుల వర్జించి మహాభక్తిని
 వస్త్రాభరణమాల్యాదు లేపనంబులమ్మహాత్మునికి నర్పింపఁ
 దైకొనివచ్చి మంగళహారతులు నివాళులిచ్చుచు నిట్లుము
 చ్చటించిరి.

12

సీ॥ పసిబాలుఁడై యుండి ♦ బండిరాకాసుని

నీడ్చితన్నిన నాతఁ ♦ డిఠఁడు కాఁడె!

కాళీయఫణిఁ గాలఁ ♦ గజ్జలందెలు మోయి

నృత్యమాడిన యాతఁ ♦ డిఠఁడు కాఁడె!

వేరేతలఁ జిత్తముల్ ♦ ప్రీతితో హరియించి

నేనుగానను నాతఁ ♦ డిఠఁడు కాఁడె!

గో గోప కులఁబోవ ♦ గోవర్ధనము వ్రేల

నెత్తిన మహానీయుఁ ♦ డిఠఁడు కాఁడె!

సీ॥ బ్రహ్మవిద్యకు నితఁడు పో ♦ పట్టుఁ గొమ్మ

నిఖిల పురుషార్థ హేతువై ♦ నెగడు నితని

మగనిఁ గాఁగోరు రుక్మిణీ ♦ మగువ నోము

ఫలము వర్ణింపఁ దరమానె ♦ బ్రహ్మకై న.

13

వ॥ అని తదీయ రూపరేఖా విలాస విభ్రమంబులఁ బ్రసంగించు
చుఁ బురంధ్రీమణులు సంతసింపుచుండెడి సమయంబున
భీష్మకుండు నిజాంతికంబునుంజేరి రుక్మిణీమణి నలంకృతిఁ
జేయ సంతఃపురవాసులకాజ్ఞ నొసంగనవ్వారలు. 14

చ॥ సరసిజనేత్రలంత మది • సంతసమొందుచు రత్నకంకణా
భరణ, వివీలగాత్రినవ • పద్మదళాక్షిని రుక్మిణీమణిఁ
సురుచిర పీఠమందుఁ గడు • సొంపుఁదలిర్పగ నుండఁజేసిరా
దరమునమంగళాకర మృ • దంగ నినాదములుప్పత్తిల్లగఁ.

మ॥ లలనారత్నములంతమోదమలరఁ • లావణ్యతఁబాడఁగాఁ
దొలుకార్మేలు పసిండిపల్లెరమునఁ • దోరంపు రాగిన్నెలోఁ
జెలఁగఁ సంపగినూనెదెచ్చి యొకరా • జీవాక్షియాలేమకుఁ
దలయంబెఁగరకంకణంబులర్పుణఁ • త్కారంబులింపారఁగఁ

మ॥ అలివేణుల్ దగరుక్మిణీమణికి నె • య్యంబార పీఠంబుపై
నలుగుంబెట్టియుమేలుగందముల యా • నారీశిరోరత్నముఁ
జలకంబొచ్చిరి హేమపాత్రమున భా • స్వత్పణ్యతీర్థంబులఁ
విలసన్మూర్తులు భూసురోత్తము లటఁ వేద • స్మృతుల్
(నేయఁగఁ. 17

సీ॥ మణిమయంబులునగు • మంజీరములు పాద

కంజాతములఁ గూర్చె • గరిత యోర్తు

హరిమధ్య మధ్యమ † మందురత్నపు మేఖ
 లమును బంధనఁ జేసె † లలనయోర్తు
 గంతస్థలిని మాక్తి † కముల హారంబులఁ
 బరిధ విల్లఁగ నేసె † భామ యోర్తు
 గరములందున రత్న † కంకణంబులఁ గూర్చె
 భానురంబుగ మృదు † పాణి యోర్తు

గీ॥ గర్జయుగమున వజ్రంపు † కమ్మలలర
 నాసికంబున ముత్యంబు † భాసిలంగ
 విరి సరంబులఁ బెన్నెటి † వేణిఁ జుట్టి
 కాంత యోర్తురాసుత కలం † కారమేర్చె. 18

వ॥ ఇట్లన్నివిధంబుల రుక్మిణీమణి నలంకరించి పెండ్లికుమార్తె
 నుంజేసి భీష్మకునికిందెలుప నారాజేంద్రుడు భవానీపూ
 జంజేయఁ గూతునుంబంప నారాకన్నియ బంధుజనయుతం
 బుగా దేవీమందిరంబునకుంజని శర్వాణినింబూజించి ప్రణ
 మిల్లి. 19

ఉ॥ పార్వతి! లోకమాత! నవ † పద్మదళాయతనేత్ర! గారి! శ్రీ
 సర్వజగన్నియామకవి † శారద! శాశ్వత! సర్వలోకముల్
 పర్వఁగఁజేయునేత! శివ † భార్గవి! మేటిపురాణి! దుర్గ! శ్రీ
 పర్వతరాజపుత్రి! మృదు † భాషిణి! కాళిక! భద్ర! శాంభవి!

శా॥ అంబా! మాయిల వేల్పువీవనచు నె॥య్యంబార నీపాదయు
 గ్గంబుగ్ గొల్పెడిదీనురాల; విలస ♦ త్కారుణ్యముంజూపి న
 న్నుంబాలించియదూద్యవుగ్ బతిగసంతోషంబునంగూర్చుమా
 ర్గంబున్నీవ తలంపఁగా వలయునో ♦ గౌరీ! దయాంభోనిధీ! 21
 వ॥ అనియిట్లు దేవీస్తోత్రంబునుంజేసి యారాచకన్నియ దుగ్ధా
 మందిరంబువీడి వచ్చునమయంబున. 22

క॥ హరిఁజూడఁ ద్వరిత మెందెడి
 తరుణి వయిగ్ సేసలిడిరి ♦ తరుణేందుముఖుల్
 పరమంబగు రూపంబునఁ
 దరుణీమణి వెలుంగఁ దొడఁగె ♦ ధాత్రివరేణ్యా! 23

క॥ రాజీవాక్షినిఁ జూచిరి
 రాజలి చైద్యాది సృపులు ♦ రమణీయముగఁ
 రాజీవాక్షి కనుంగొనె
 రాజులఁ గడకంటిచూడ్కి ♦ రాజవరేణ్యా! 24

వ॥ అంత నొకదెస. 25

చ॥ కనియెను రుక్మిణీసుదతి ♦ కాంచనచేలుని నీలదేహునిగ్
 ఘనుని యదూద్యహుని ♦ గంజదళాక్షుని మందహాస ముం
 దనిపెడి మాళిషింఘని సు॥ధామధురోక్తునికృష్ణమాధవుగ్
 మనమలరార భక్తజన ♦ మానసవాసుని నందసూనునిగ్

వ॥ అంతనిఖిలలోకనాయకుండగు గోవిందుడరణ్యంబున జంతు
హృదయాందోళనంబొనర్చు సింహంబు పగిదియచ్చటఁ
గల నృపమండలంబంతయు నివ్వెరఁబడుచుండ రుక్మిణీ
మణినిఁ జేరంజని. 27

చ॥ హరి రభసంబునుంగలిగి యంబుజనేత్రనుగ్రుచ్చియెత్తితా
నరదమునందుఁజేర్చెనృపు ॥ లందరు నివ్వెరవోయి చూడ స
చ్చరితుఁడు రాముఁడట్లనిజ ॥ సైన్యముతో నటవచ్చితోడ్పడెన్
హరితన పాంచజన్యమును ॥ నద్భుత మొప్పఁగనూదె భూవరా!
వ॥ అనియిట్లు. 29

గీ॥ సంతసంబున సూతుండు ॥ సకలమునుల
కెఱుంగఁ జేసినరీతి నా ॥ క్షీతివరునకుఁ
దెలియఁ బరచెను శుకుండును ॥ దెలిసి నృపుఁడు
నవల కథఁగోరె వినఁగ తా ॥ నమితభక్తి 30

క॥ వాసవవందితపద, ప
ద్మాసన వినుతచరిత! ॥ యుఖలేశ యశో
వాస! పరాత్పర రఘువర
దాసావనపారిజాత! ॥ దశరథరామా! 31

మూలిని.

నయసుగుణ విభూషా ♦ నాకలోకేశప్రోషా!

నియతిసుకృతకృత్యా ♦ నిర్వికారా! బుధేశా!

జయజయనుతరూపా ♦ జానకీచిత్తచోరా!

భయజనధృతిరక్షా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా! 82

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష

కవితాధురీణ పంతుము గోపనార్య పుత్ర

ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ

కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ

చతుర్థాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

పంచమాశ్వాసము.

జానకీశ పురహర

పూజిత సద్గుణవిశాల ♦ పురుషోత్తమ! భూ

రాజాధిరాజ రఘుపతి

రాజాన్వయ పారిజాత ♦ రామ నరేంద్రా. 1

ప॥ అట్లు నూతుండు నైమిశారణ్యమున శౌనశాది మునీంద్రు
లకు జెప్పెడిగతి శుకమునీంద్రుండు పార్థపాత్రునితో
నిట్లనియె. 2

చ॥ అనవుడు పాండ్రకాదులుము♦రారిజయంబునకోర్వలేకఁ జే
ధనువులఁబూనిఘోటకర ♦ ధంబులుమత్తకరీంద్రయుక్తులౌ
జనపతులెందరోతమకు♦సాయమొనర్పగఁబోరఁజొచ్చి రా
వనజదళాయతాక్ష బల ♦ భద్రులు సాత్యకితోడ నుద్ధతిక.

క॥ అని సైన్యంబులుఁ గ్రమ్మగ

గనుగొని నేత్రముల నగ్ని ♦ కణములు రాలఁ

ఘనమద గజముల విదాదకుఁ

జను సింగములనఁగ బలుఁడుఁ ♦ జక్రియుఁ దాకె. 4

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీకృష్ణుండు శిశుపాలుని, హలాయుధుండు
 జరాసంధుని, సాత్యకి పౌండ్రక దంతవక్త్ర సాల్యాదులందాకి
 ప్రళయకాలానల విజృంభమాణ పరాక్రమాభీల తేజులై
 పవనజవంబుగల రథరథ్యంబుల నుగ్గునూచంజేయుచు
 మహారుద్రుల చందంబున నెదిరించి మత్తకుంజరంబుల
 గండస్థలంబులరక్తంబు జొనుపుచు గజారోహకుల విదళిం
 చుచుఁ బరిఘాయుధంబులు భస్మంబుసేయుచుఁ గుతారం
 బుల ఖండించుచుఁ దోమరంబులఁ దూలించుచుఁ బ్రాసం
 బులఁ బట్టుచు మహారథసంబున దేవాసుర సంగ్రామ
 సన్నాహంబుమాడ్కిఁ దోచుచున్న సమయంబున వివిధ
 ఛేరీరవంబులుఁ జెలంగఁ దెగినమస్తకంబులును విరిగిన
 యూరుదేశంబులును బగిలిన పాలంబులును విచ్ఛిన్నంబు
 లైన నాసికంబులును విసంధులైన శరీరంబులును నలిగిన
 జానుదేశంబులును వ్రస్సిన యురంబులును విరథులైన రథి
 కులునుఁ బాతెడి రక్తప్రవాహంబునఁ దెగిపడి బొబ్బలిడు
 మస్తకంబులును సాంద్రంబుగామహార్ణవం బేకార్ణవంబుగా
 వర్షించుగతి శరంబులఁ గురియుచు మహాభయంకర సంఘట
 నమరంబున.

చ॥ తనువులుఁదూలనేయుచునుదద్దయుపై న్యముమీది కేగుచున్
గనులను విన్నులింగములు † గ్రక్కునరాలఁగ నట్టహాసముల్
బెనుగొన బాణముల్ వడిగ † వేయుచుసాత్యకి కోపదీప్తుడై
యనినటఁజాండ్రకుఁగదసియచ్చుత మొప్పరణంబుఁజేయఁగన్

చ॥ తగు కవచంబుఁజించి యరఁదంబునుగూలఁగ నేసియుద్ధతిన్
ఖగపతి సర్పముఁగదిసి † గర్వముఁ బాపియుఁ జంపురీతినిన్
దెగిపడు నట్టులానృపతి † దేహముఁచిద్రములొందఁ జేయఁగా
దిగులునఁబోరుటల్విడిచి తేకువఁదప్పియువాఁడుఁబాఱఁగన్

చ॥ మఱియుజరాసుతుండుజనమాన్యుఁడునొబలభద్రులతోడసం
గరమునుఁజేయఁగావిపుల † కారుకమున్ ధరియించి బాణముల్
వరలఁగఁజేయ, రాముఁడును † వాని విదల్చి హలంబుఁబూని త
చ్చిరమునవేయసొమ్మసిలి † చెచ్చెరఁబట్టిడై బ్రాణభీతిచేన్.

వ॥ అంతకృష్ణుండు శిశుపాలుడెస రథంబుఁబోవనిచ్చి. 9

చ॥ నిలునిలు చైద్య! నీవిగువు † నీవును నీదగుపైన్యమెంత! నే
గెలుతునుమూడులోకముల, † క్రిందికిఁద్రొక్కై దభూతలంబునున్
జలనిధి నింకఁజేసెదను, † సత్వరమా కనకాద్రి వేలుపై
నిలువుదు, నన్ను గెల్వఁగను † నిర్జరు లోనగలేరు దుర్మతీ!!

వ॥ అనినవిరి.

చ॥ పకపక నవ్విచేదిపతి • గాహమనంబున నోయదూద్యహా!

సుకరముగాదు నీకు; రణ • శూరుండ ఖడ్గశరాసనాది సా

ధక నిపుణుండ నైన ననుదాహ్నిన లేరిల నెవ్వతేనియున్

వికలము నొందుటల్విడిచి • వ్రేతలఁజేరుముపొమ్ముగోపకా!

క॥ అనియిటుల తూలనాడుచు

సునిశిత మార్గణములేయు • శూరతఁగనియా

మనుజాధిపుతో హరి యి

ట్లనియెన్ జరునగుపు మోము • నందలరారన్. 13

మ॥ వినరా వైద్యనరేంద్ర! వేనిటనిదే • విల్లంది యున్నాండ నీ

ఘనసామర్థ్యముఁ జూపరాయని నినున్ • ఖండించి భూతాళికిన్

మనమింపొందఁగవిందుఁగూర్చెదనునీమాత్సర్యమున్ సాగునా?

మనఁగాలేవికఁగాలమున్ సమసె ర • మ్మా! చావఁగానెంచినన్.

వ॥ అనియిట్లు.

15

మ॥ తనవుల్నెత్తురుఁగారఁగా నిరువురు • దృద్ధిపై బాణులున్

బెనగన్ పేయుచుదీయుచున్ జెలఁగుచున్ • భేదించికోదండముల్

ధ్వనిమార్పిన్ గలుగంగఁజేసి శరముల్ • సంధించి పోరాడఁగన్

జననాథోత్తమ! రామ రావణ మహా • సంగ్రామమై దోచెడిన్

చ॥ బలముల నెన్నుచున్ నిశిత • బాణములేయుచుదృష్టిఁజక్తఁగా

నిలుపుచు నిల్వనిల్వమని • నిర్భరవృత్తిని సింహగర్జనల్

జలుపుచుఁజక్రిచై మృగదునుఁసంగరరంగమునందు రుద్రులై
నిలుచుచుఁబోరఁగాదొడఁగెఁనిర్జర లోకము తల్లడిల్లఁగన్.

క॥ ఇరువురు సమబలవిక్రమ

వరులై పోరాడి విశిఖ ధ వర్షముఁ గురియన్

జరిపిరి, వారల నేర్పున

కరుదొందుచుఁ జూడఁదొడఁగె ధ నమరులు మింటన్. 18

క॥ విలసిల్లు వైష్ణవాశ్రమము

బలధద్రుని సోదరుండుఁ ధ బాగుపమతుండై

దలపడి యేయఁగ జైద్యుడు

బలముడిగియుఁ జూపఁదొడఁగెఁ ధ బాధివముఖ్యా! 19

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునిచే విడువంబడిన వైష్ణవాశ్రమం
బున వెడలిన మహాగ్నిజ్వాలలకు నిలువంజాలక రణస్థలిని
విడిచి నిఖిలభూపతులు చేదిపతినహితంబుగా హతశేష
మగు తమ తమ సైన్యంబులఁదోడ్కొని నిజ నివాసంబుల
కుంజనిరి. పిమ్మట రుక్మి ప్రచండుడై వాసుదేవుని రథంబున
కెదురుగాఁ దనరథంబునుం బోవనిచ్చి. 20

చ॥ కలవర మొందు సైన్యములగన్గొనిధైర్యముగొల్పియంతటన్
నిలునిలుమాధవా! యిదుగొ ధ నేజను దెంచితిరమ్ము మద్భుజా

బలముది యెట్టిదోతెలియ ♦ వచ్చును దుర్బలకోటిమీద నీ
 చలమునుజూప నెంచితివె! ♦ సాగునె! రుక్మిణెదిర్చి పోరంగఁ
 డె॥ ఆకులు కాయలఁ దినుచునద్రులయందు చరించుగొల్లవై
 భీకరమూర్తివోలె నిటభీష్మకు రాజ్యముజొచ్చి రుక్మిణిఁ
 దేకువడప్పి తీసుకొని ♦ తెంపరివై యెటుబోవ నెంచెదో
 పోకిరి! రుక్మిణి విడిచిపొమ్ము మదస్త్రముచేతఁజావకఁ.

క॥ చతురంగ బలముతోడను

జతురతవచ్చితిని రణము ♦ సల్పంగ నీతో

మతి బాలుఁడనుచు నన్నవ

మతిఁ జేయకఁబోరరమ్ము ♦ మాధవ! కినుకఁ. 23

ఉ॥ గొల్లలయింటఁ బుట్టితివి ♦ కూశతనంబున సిగ్గుమాలి మా
 పల్లవపాణి రుక్మిణిని ♦ పౌరుషహీనుడవై హరించుటలో
 చెల్లునె! నీకు నీకుటిల ♦ చేష్టలమాన్పద! యుద్ధమందు నిం
 ద్రెళ్లఁగనేయువాడ నని ♦ తీవ్రశరంబుల నేయ నెంచినఁ

గీ॥ అంత మాధవుఁడా రుక్మి ♦ నట్టై జూచి

బాలుఁడవు నీవు నాతోడ ♦ బవరమాని

నిలువఁగాలేవు నీవేల ♦ నిర్జరాది

మేటిబలులై నఁ బోరాడి ♦ మించఁ గలరె! 25

వ॥ అదియునుంగాక నీతోడిసహచరులగు సాల్వ జరాసంధ
 పొండ్రక శిశుపాల నృపులును, తత్సైన్యంబులును మచ్చ
 రాహతి కోర్వజాలక విమక్తకేశులగుచు బరాజితులైరి.
 ఇదియెఱింగి సమరంబునకు రాదగునె! సంగ్రామంబున
 కర్తుండవుగావు కావున నీయందు నాకుపైరంబులేదు.
 సమరక్రియలెఱుంగని కుఱ్ఱండవు, నుఖంబుగఁ ధరిదం
 డుల దండనుండుపొమ్ము శీఘ్రంబన. 26

క॥ అనిపలికిన హరిపలుకులు

మనమునఁ జర్చింపకమితే † మదమత్సరుడై
 కనలుచు హరిదేవ రథమును

జనఁజేసియు నిటులఁబలికె † త్మానాథవరా! 27

క॥ హరిసీపు నీదుమాయనుఁ

బరికింపఁగ నాదుమోల † బరపకు వినుమా!

దురమందు నీదుబలములఁ

బఱుఁగెత్తఁగఁ జేయువాడ † బంకజనాథా! 28

వ॥ అని కోదండరామండ్ల ఘనాఘన గర్జితంబులట్ల జ్యాఘో
 మంబులొనర్చుచు రుక్మి క్రోధారుణ వీక్షణుండగుచు శర
 పరంపరల రోదసీకుహరమండలంబున బెల్లుంగప్పిన వాసు
 దేవుండవియన్నియు నివారించి యొక్క బాణంబున నారా

కుమారుని శరాసనంబుఖండించిన సంతవాఁడా భగ్నంబగు
చాపంబువిడిచి వేరొండుధనువుంగొని నిశితంపుటంపగముల
నిగుడించిన.

29

గీ॥ వానినెల్లను ఖండించి • వాసుదేవుఁ
డతని రథము రథ్యంబుల • సంతమొందు
మార్గణంబులనేసిన • మండివాఁడు
వేరురథమునుఁ గైకొని • పోరుచుండ

30

క॥ హరినాగాస్త్రము గేలం
బరగఁగొని వైవనదియు • భాస్కరులీలఁ
ధర విషమునుఁ గ్రక్కుచునని
కరచరణములొడసిగట్టె • గదలక రుక్మిణ్

31

వ॥ ఇట్లు సర్వశత్రుబంధనంబగు పన్నగాస్త్రముచేతఁ గట్టువడి
రుక్మిణిశ్చేష్టఁడైయుండ, శ్రీహరి రుక్మిణీపార్థనంబంగీ
కరించి వానింజంపక గడ్డంబును మీసంబును దలయునుం
గొటిగి విరూపుఁడేసియిక నీపురితోవంబట్టి పొమ్మనిన,
బలధద్రుండు జాలింగొని త్వరితంబుగ నారుక్మిరథంబునం
జేరి యవ్వనిని బంధవిముక్తుఁడేసి విడిచిపుచ్చి శ్రీహరి
నింగనియిట్లనియె.

32

క॥ చుట్టంబుల దలమూతుల

కట్టా గొఱుగంగఁ దగునె † కమలాక్ష! ధర్మ

బట్టియు జంపుటకన్ననుఁ

జెట్టగదా వానినటులఁ † జేయుట కృష్ణా!

33

క॥ పగ చెలిమియు నీకిలలో

నగధర! సమమయ్యునిటుల † న్యాయమెనీకు

దగురీతి రుక్మిననుషక

వగపొందఁగ జేయదగునె † వారిజనాభా!

34

వ॥ అనియిట్లు బలభద్రుండు శ్రీకృష్ణునితర్జించుచు రుక్మిణీ

దేవినింగాంచి, తల్లీ! భవత్సహౌదరు భంగంబునుం

గూర్చి వగచెదవేల; సమస్త ప్రాణులకు నుఖదుఃఖంబు

లవశ్యభోక్తవ్యంబులు నీయగ్రజాడు పరమకళ్యాణ గుణా

భరణుండగు గోవిందునిచేత విగత కల్మషుండయ్యెనని

దుఃఖోప శమనంబుఁజేసి పిమ్మట.

35

చ॥ అనుజాలు బంధువుల్పచివులొత్తలుమిత్రులు సంతసింప మే

దిని నవపుష్ప వర్షములు † దేవతలుం గురియింప దుందుభి

స్వనముచెలంగ భూసురులు! స్వస్తి నచః పఠనంబు సేయఁగా

దనుజగారుండు శ్రీహరిము! దంబునఁ జేరెనుద్వార కాపురి.

వ॥ ఇట్లుచనుడెంచి తలదండులకును నిఖిలబంధు గురువునో
హిత వండితప్రవరులకు వందనంబులనాచరించి యొకశుభ
ముహూర్తమునందు. 37

సీ॥ భూసురాశీర్వాద ధములు జేయుచుండంగ
వందిమాగధులు కై ధ వారమొసంగ
గర్గాది ఘనులెల్ల ధ గొతుకంబునఁ జూడ
సామంత రాజులు ధ సన్నతింప
బంగాళ నేషాళ ధ పాంచాల నృపవర్యు
లాంధ్ర దేశాధీశు ధ లభినుతింపఁ
బున్యాంగనామణు ధ ల్పొసగ నారతులీయ
బంధువర్గంబెల్ల ధ బలసికొలువ

గీ॥ కనకనిర్మితరత్న వి ధ రాజమాన్య
మహిమఁ జెన్నొందు కళ్యాణ ధ మంటపమునఁ
జేరి కృష్ణుండు భూసురు ధ చిత్తమరసి
ప్రీతిఁ గూర్చుండె లగ్నంపు ధ వీరమందు. 38

సీ॥ భవురాణి సారస ధ భవురాణియుంగూడి
మంగళహారతుల్ ధ మరినొసంగ
శివుడుదెచ్చియునిచ్చె ధ శివ శివాంకితమైన
రుద్రాక్షమాల ని ధ రూఢిమెరయ

నజాఁడొసంగెను భక్తి * నమర పూజితమైవ
 మణికంకణంబులు * మాధవునకు
 వరుణుండు నొసంగెను * సురలకలభ్యుహా
 రత్నహారము రమా * రమణునకును

గీ॥ సురలు నరులును నొకరీతి * హరికి గాన్క

లర్పణముజేసి రావేళ * నదృతముగ

జెలఁగి కృష్ణుండు నయ్యవి * స్వీకరించి

సంతసిల్లుచునుండె నా * సమయమందు.

39

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని * నంచితపుష్ప సుగంధ దేహిని

వీరి విభూషణావళుల * వేడుక మీర నలంకరించి య

త్యంతముదంబునుంగొలుపు * నట్టిన్మృదంగపు కాహళధ్వనులో

కాంతలుపెంట రాగఁగుతు * కంబుసదోఁక్కొనివచ్చి రెంతయు

సీ॥ నీలవర్ణంబున * నిగుడు పెన్నెరవేళి

కాంత నెన్నడుమునఁ * గ్రాలుచుండ

గర్జయుగ్మఁబూ * గాంతిలు వజ్రాత

తఘకు కమ్మల దీప్తి * దనరుచుండ

గచ్చి గుబ్బులగుల్కు * కంగుల రవికపై

రత్నాలహారముల్ * రాణజెంద

రంగారు బంగారు • చెంగావి నునుజేర

కుచ్చెల్లు మీగాళ్ల • గూర్మి నెనయ

గీ॥ కనక మంజీరములు పాద • కమలములకు

వన్నె నొకకొంతఁ గొలుప నా • వసజనేత్రి

సిగ్గు దళుత్తు చూపుల • సిరులు గులుక

నబల కళ్యాణవేదిక • కరుగుదెంచె.

41

క॥ తెరబట్టిరవుడు శ్రీహరి

వర రుక్మిణి నడుమ నంత • వారిజనేత్రుల్

ధరణీ దేవత లప్పుడు

పరమంబగు పీఠి వేద • పతనము జేయన్.

42

క॥ సిరులలరెడి చిరునగువునఁ

దరుణీమణి శిరమువంచె • దగుగతి సిగ్గున్

భరమయ్యెనో యనంగను

ధరణిపయిన్ జూడ్కినిలిపె • తత్సమయమునన్

43

ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రీయున్ హితులు • దగ్గర జేరియుఁబెండ్లిపీఠమం

దుల్లముమోద మొందుచును • నుండెడిమాధవుభోజకన్యపైఁ

జల్లిరి సేసలున్ గుసుమ • సంతతి, కృష్ణుఁడుఁ గట్టై రుక్మిణి

పల్లవపాణి కంఠమున • భాసిల మంగళసూత్ర మెంతయున్.

మ॥ చెలువొందన్ని జపాదనూపురములు జెల్వొందుచుండఁద్య
బలుమారుంగనిరుక్మిణీమణిమదిఁ భావింపలజ్జ, ద్వర [నుల్
నళిసినేత్రుడు, పాయఁజేయఁగను నా ఁ నారీ పదాబ్జంబు ప
జ్జలజాతంబునఁగప్పెఁ జక్రిపద ని ఁ వ్థ బెండ్లికాలంబునఁ.
చ॥ మనమలరార మాధవుని ఁ మానిత రుక్మిణి లోలనేత్రినిఁ
ఘనులగుభూసురోత్తములుఁ గానఁగ దోడ్చినిపోయి మిన్నులం
దనరెడి యాయరుంధతి ము ఁ దంబునఁజూపిరి చూపిపిమ్మటఁ
ఘనముగ మ్రొక్కఁజేసిరట ఁ గంజదళాక్షుని తల్లి దండికిఁ.

గీ॥ లెక్కలేనట్టి దేవుల్ల ఁ మ్రొక్కి- మ్రొక్కి

విసుగుఁ జెందిరికాని యా ఁ విప్రవరులు

విసుగుఁజెందరు దక్షిణా ఁ వేసులగుచు

మ్రొక్కఁజేతురు నడుములు ఁ మోరుఁగట్ట.

47

ఉ॥ అంతట నైదునాళ్లును మ ఁ హావిభవంబుగ బంధులందర
త్యంతముఁబ్రీతితోడఁ దనిఁ వారఁగ భోజన భాజనంబులఁ
సంతసమొందఁ గంకణ వి ఁ సర్జనఁ జేయఁగజేసి రుక్మిణీ
కాంత నలంకరించిరటఁ కాంచన రత్నసుభూషణంబులఁ.

వ॥ ఇట్లలంకరించుచుండెడితరి.

49

మ॥ తళుకుంబంగరు మేడలోపలను ని ఁ ద్వావజ్రముల్ గల్గి డం
బులమేల్దంతపుబట్టెలుంగలిగి సొంపుల్ మారి రాజ్యలు రా

చిలుకల్ గూర్చినకోళ్లయందమలరకఁ జెల్వొందుమంచంబుపైఁ
జెలువొప్పారెడి పాన్పునకఁ హరివసింఁచెకఁ బ్రేమరెట్టింపఁగకఁ
గీ॥ అంత రుక్మిణిఁ దోడ్కొని యనుగు చెలులు

భానురంబుగఁ గేళికా యభవనమునకుఁ

జేరి రంతట హరికిని యజిత్తముందు

నిముసు నిముసుంబు యుగమునై యెగడుచుండ. 51

ప॥ అంత నెచ్చెలులు రుక్మిణిదేవినిగాంచి 52

క॥ ఎలనాగ! నీవుకోరిన

చెలువుడు నీకబ్బెనింకఁ యజిత్తమునకఁ బె

గ్గిలియుండకు మదనకళా

కలితంబగు లక్షణములఁ గలయుము కృష్ణుక 53

సీ॥ శ్రీహరి కేల్వట్టి యెజ్జకు దిగించిన

బెనగాడగారాదు యబినరుహఁక్షి!

కపురంపు వీడెముల్ కలికి! కాంతుఁడొనంగ

మొగముఁ ద్రిప్పఁగరాదు యమోహనాంగి!

కస్తూరి గంధముల్ గాంత! నీచనుదోయి

నలదనెంచిన గృష్ణుఁ డలగకమ్మ!

ప్రియుఁడునీ నెరికొప్పు యప్రేమవిరుల్ నింపఁ

గెరలగాఁ దప్పది యీరవాణి

గీ॥ మనసుఁ గనిపెట్టి మగనితో ♦ మరలు కొనఁగ
వలయుఁగావున విసికింప ♦ వలదునుమ్మ!
పతియె దైవంబు సతులకుఁ ♦ బద్ధనేత్తి!
తెలుపఁ గలవన్ని నీతోడఁ ♦ దెలిపినాము.

54

ఉ॥ అంటిమిగాని మాధవుని♦యందలి నీయనురాగ-మంతయుం
గంటిమికాదె మున్ను! బుధ♦గమ్యుని నీవటఁబిల్వనంపు బ
ల్లంటవుగావె! సూనశర ♦ ధాటికిఁ జిక్కగనీకఁ గృష్ణు; వా
ల్లంటిరా! నేలుమాయిపుడు♦ కాముకుకేళినిఁదేల్చి కామిని.

ఉ॥ కన్నియ! నీవురాజకుల ♦ కాంతవుచిన్నె లెఱుంగ నేర్తు! మా
వెన్నుడుమంకుగొల్ల వృథి♦విక్రమరియాద లెఱుంగలేడు నీ
వన్నెలకుక్ సమాసమగు ♦ వన్నెలునేర్వని పింఛధారి, నే
మన్నను నోర్చుకోవలయు ♦ నమ్మ! మనంబున రుక్మిణీమణి.

క॥ సూటిగఁదా బరిహాసపు

మాటల నాడంగ వేరు ♦ మానిని యవుడా
బోటినిఁగని యెంతటి
చేటివె! నీనేర్పుఁజూడఁ ♦ జిత్రముఁ దోచె

57

క॥ పదియారు వేలగోపిక

మదవతులక దగులుకొన్న ♦ మాధవు నెంతో

ముదమునఁ దెలియనివానిఁగ

జనువంగాదగునె! రతివి ధారదుఁడరయన్. 58

గీ॥ సిగ్గుచేనిండి తలవాల్చి ధగ్గడిలెడి

భోజకన్నియఁ దోడ్కొని ధుజగళయనుఁ

జేర్చి చిరునవ్వు లలరుచుఁ జేటి యొకతె

యింపుదళకొత్త హరితోడ నిట్టులనియె. 59

గీ॥ చల్ల లమ్మెడి ప్రేతల సరణి నీవు

రాచకన్నియ రుక్మిణి ధరాజ వదనఁ

బోల జూడకు మీలేమ ధపుష్పగంధి

మాట మర్యాదఁగనిపెట్టి మరులుఁగొలుపు. 60

చ॥ అనియిటునచ్చ జెప్పియుముఁ రాఁపదంబుల మ్రొక్కఁజేసివే

డ్కను హరిపూల సెజ్జకడఁగామిని నుంచెయుఁ గృష్ణ! రుక్మిణి

వనజదళాయతాక్షిని స వారిత ప్రేమను నేలుకొమ్ము కొ

మ్మని తగనప్పగించి పనియన్ మిమఁజూపి తొలంగిఁబందరున్.

క॥ మెల్లఁగ బాన్పున రుక్మిణి

పల్లవదళపాణిదిగిచి ధాసురమ్మచు ధ

మ్మిల్లంబును నిమిరియు రం

జిల్లుచుఁ బలుకందొడంగె శ్రీహరి ప్రేమన్. 62

సీ॥ గజనిమ్మ పండ్లునాఁ ♦ గానవచ్చెడి నీదు
 కుచము లంటఁగనిమ్ము ♦ కనుమగంధి!
 యలవిద్రుమములునా ♦ యనఁగఁ దోచెడినీదు
 పెదవి ముట్టఁగనిమ్ము ♦ బిసరుహఁక్షి!
 మృదులతాదులఁబోలు ♦ మృదువొప్పుచుండు నీ
 కరములఁబెనయవే ♦ కంబుకంతి!
 నీలోత్పలంబుల ♦ నెనరుఁజూపెడినీదు
 కనులఁదేలింపవే ♦ కమలపాణి!

గీ॥ యనుచు దరహాస వదనుడై ♦ యబ్జనేత్రుఁ
 డలరి యానాతికుచముల ♦ నలరు మోవి
 గలికి చెక్కిలి పిరుదులు ♦ గనులు బొమలుఁ
 గేల నిమురుచు మరుకేళి ♦ బాలఁగూడె. 63

చ॥ మనసిజబారిఁజిక్కితిని ♦ మానిని! ధర్మమే! రమ్ముప్రీతిమై
 బెనగొని మోవిపానకము♦బ్రీతివహిల్లఁగ నిచ్చియంతటన్
 జనులనుబట్టనిమ్ము వెనఁ ♦ జౌసితి రీతులసొక్కి దంతము
 ల్మోనయఁగనొక్కిహాయిగనుముచ్చటలాడెదరాపెకోమలీ!

క॥ అనిబుజ్జగించి నేర్పున
 వనజాక్షుఁడుదరికిదిగిచి ♦ వనురహ నేత్రి

మనమలరారగనంతట.

వవజాస్త్రినికేళిదేల † భాసిలు మత్తెడై. 65

గీ॥ తళుకు జెక్కుల ముద్దిడి † ధవళనేత్రి
నీవి సడలించి రతిశాస్త్ర † నియతి యధర
సుధల గోళుచు గుచముల † జొక్కి పట్టి
యతుల రతులను గరిగించె † నబ్జముఖిని. 66

ఉ॥ అంతరతాంతమందున ముఠారాయనంకమునందురుక్మిణి
సంతసమొందనిల్చి విరి † జాబలు వేణిరచించి క్రమ్మట
వితగు మేలుచందనము † విప్పగు చన్నులనల్లి మేలిమా
మంతనమందు నాసుదతి † మానసముగ గరిగించెనేర్పునక!

ఉ॥ అంతటనబుజాత్మడుప్రియాంగనరుక్మిణినొక్కనాడుదా
మంతన మందుజేరి కును † మంబుల గీల్జడజుట్టి, మానినీ
వితలగొల్పు దేశముల † వేడ్కడలిర్పంగ జూపువాడ నా
గాంతకు నెక్కివచ్చెదవెయన్నమనిక ముద మొందె నెంతయుక.

శ॥ హరియును భోజాత్మజయును

మురిపంబున నెక్కె గరుడు † మూపురమంతక

గరువలీతీవ్రత కన్నను

త్వోతంబున మింటకెగసె † దాద్మ్యుడువడితోక, 69

గీ॥ నందనులు తోడశార్దూబు ♦ నందకమ్ము

గదయుఁజక్రంబు శంఖంబు ♦ కౌతుకమున

వెంటఁబోవఁగ మింటను ♦ వేల్పులంత

గృష్ణ! తుభ్యంనమోయంచుఁ ♦ శేలుమోక్షై. 70

క॥ హరిసురల వినతికెంతయు

దరహాసముఁ జూపిమింటఁ ♦ దరుణీమణితో

మురిపంబు గదురనిట్లను

సరసంబగు వచనరచన ♦ చాతురిమెరయన్. 71

ఉ॥ అంబుజనేత్రి! చూడుమటఁనది! వరేణ్యముమేరుశైలమున్

సాంబునిఁగొల్చు సిద్ధులును ♦ శత్రుపురంబుననుండువారు మో

దంబున శృంగ భాగముల ♦ దక్షవిరోధి సుగీత జాలమే

చందముఁబాడఁగాఁదొడఁగెన్ శైలములింగరుగంగఁ జేయుచున్

గీ॥ అమరధేనువుపాలు తా ♦ మారగించి

కల్పవృక్షమ్ము ఛాయలఁ ♦ గారత! నిలచి

సిద్ధులేగీత రజతాద్రిఁ ♦ జేరనేగు

చున్నవారలో, కనుగొంటె ♦ నుదతిమిన్న! 72

గీ॥ వీరె విద్యాధరుల్ చూడు ♦ విదుఃప్రాప్తి

కలిత మాణిక్య కుండల ♦ ములనుఁదాల్చి

వెలయుచున్నారు సంగీత • విద్యలందు

బేరుగాంచిన మేటిపి • వీణలరయ.

74

మ॥ కనుఁగొంటేవిమలేందురాజముఖియిగాంధర్వబృందంబులా

ఘనపద్మాసనుమీద గీతరచనా • కావ్యప్రసంగంబులం

దున పాఠీప్రణ్యుల, మందహాసులహరిస్తోత్రాత్ములక నిర్లరీ

జనితానందసున్యత్యకోవిదులయ • క్షుగ్రామవాస్తవ్యులక.

సీ॥ యక్షులగంటివె • యతివ! పీఠలునురే

శ్వరుసభాస్థలిఁ జాను • వారలెపుడ

గుహ్యకల్పీరలో • కోమలి! భృంగీశు

నర్మసఖులచూడు • నాతిమిన్న!

గరుడులు పీఠలో • కమలాక్షి! నాగారి

పరమమిత్రులు మహా • బలులుచూడ

చారణల్పీరలో • సతి! విచిత్రపుగాధ

లరయఁజెప్పఁగనేర్తు • రమరపురిని

సీ॥ సరసమతులయ్య నిందుగిని • సభను నెపుడు

బరమకళ్యాణముంగూర్చు • భవ్యమతులు

పీఠలేసుమ్మ మనలను • వేడ్కమీరి

చూచుచున్నారు కంటివే • సుందరాంగి!

76

ఉ॥ అచ్చరలేచులకగనుమ + యంబుజనేత్రిహా! వారెనీకు బ
ల్ముచ్చట గూర్చనాదివిజ + పూజ్యతనొప్పెడి పారిజాతముల్
మెచ్చుచుఁదెచ్చుచుండెద + మేలుముదంబున వేల్పుటాపు దా
వచ్చెనుక్షీర మీయఁగను + భామిన్గొనిగొనిరవించుమా. 77

చ॥ కనక మహీధరేంద్రమునఁ + గానఁగ వచ్చెడి పట్టణంబదే
యనిమిషరాజధానియట + నధ్వరమేల్చిన యాజోత్తముల్
అనిమొనఁద్రెళ్లువారలును + నాపురిసౌఖ్యము లెల్లఁబొందుచుక
దనరుచు నుందురెప్పడును + దవ్వలఁజూడుమ వారె! రుక్మిణీ!

గీ॥ కమలనాభుండు రుక్మిణీ + కమలనేత్రి

గరుడవాహనమెక్కియు + గగనమార్గ

ముననుచనుదేర జంభారి + ముదముఁదోప

జనియుఁదోడ్తెచ్చె రంభాది + సతులుఁగొల్వ. 79

చ॥ అట్లు సురేంద్రుండు నూత్నవధూవరులగు శ్రీరుక్మిణీవాసు

దేవుల సత్కరించి పిదప. 80

ఉ॥ సంతసమొందికృష్ణపద + సారసయుగ్మము మీదవ్రాలిజం

భాంతకుడుండగాహరిసు + రాధిపుఁగొగిటఁజేర్చి, యింద్రా!నీ

చెంతవసించు దేవతలు + చేరియు నిక భజియింతురే! దిశా

కాంతుల మేనకాదిగణి + కానివహంబులు నిన్నుఁగొల్తురే!

- సీ॥ అనుచు బ్రశ్నింప నిద్రుండు ♦ నాత్మనలరి
యంబుజోదర! నీడయ ♦ యమరియుంట
లోపమున్నదెనాకునో ♦ లో క ర త్న
భక్తమందార! గోవింద! ♦ ప్రణవరూప! 82
- ఉ॥ ఈశ! చరాచరప్రతి ♦ కెల్లినముద్భవ నాశసస్థితుల్
చేసెడియాదిమూర్తి, నిను ♦ శ్రీగళవద్భృతవాది నిర్జదుల్
భాసిలియెల్లప్రాప్తలను ♦ భక్తినుతింతురుగాదె కృష్ణ! నీ
తోసమమెవ్వరిజగతి ♦ తోయనివాస! పరేశ! మాధవా!
- ము॥ జయలక్ష్మీధవ! నీహసంగినవె ము♦ త్సామ్రాజ్యభోగంబుల
న్నియు, నీపోషణగాదె నేమనుటయుకా ♦ నీరేజపత్రాయతా
క్ష! యదూత్తంస! మునీంద్రమానసనివాసా! కృష్ణ! గోపాలశ్రీ
జయవారామ్నిధి! భక్తపోషణభవద్దాస్యార్థుడ౯ మాధవా!
- వ॥ అని యిట్లందుగ్రండు సిద్ధచారణ గరుడగంధర్వ విద్యాధర
నిఖిలదేవాదులంగూడి శ్రీరుక్మిణీ వాసుదేవులకు బునఃపునః
ప్రణామంబులాచరించిన, గోవిందుండుకరుణాకటాక్షంబున
వీక్షించి, ప్రభులక్షణ లక్ష్మితంబులగుగంభీరవచోగుంభ
నంబుల, ఇంద్రా! నీభక్తికి నెంతయుమెచ్చితిని. అనవర
తమభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా వర్ధిల్లి సురపురంబును
పాలించుమని మరేందుగ్గొనంగిన గాన్ధుల గౌరవించి

గరుడవాహనారూఢుండై రుక్మిణీసహితంబుగాఁ ద్వారకా
సగరంబునకుఁజని క్రమక్రమంబున అష్టభార్యా కరగ్రహ
ణుండయి పదియారువేల గోపికలకు నిజలీలావైభవంబున
బ్రహ్మానందంబొసంగుచు, ధరాతలంబున ధర్మస్థంస్థాపనా
ర్థమై పెక్కుండు కుమతలనుక్కడంచుచు సోదరాదులబంధు
జనసహితంబై శ్రీకృష్ణుండు సత్యసద్గుణశీలుండై మా
యాసమన్విత లీలామానుష విగ్రహవిలాస తారక బ్రహ్మ
నామాన్విత తేజోమయుండై, రక్త నీల పీత వికార విష
యాతీత నిర్గుణ పరిపూర్ణుండై ప్రకాశించుచుఁ బ్రజలంగా
పాడుచు ద్వారకావాసుండై సంతత భక్తజనవరదుండై
శుభంబుననుండెను.

85

క॥ అనుదినము భక్తిశ్రద్ధల

జనులెవ్వఱయేని దీని † జదివిన వినినఁ.

వనజాక్షుఁడొసంగు వారికి

ఘనమగు నిహనుభము తుదిని † గైవల్యమునుఁ. 86

క॥ అనియిటులశుకుఁడుపఱికి

జ్జనపతికిఁదెలుప, భక్తి † త్కృపతిశ్రద్ధ

విని శాశ్వతకైవల్యముఁ

గనియెన్ నిర్జరులుమదిని † గాననిపథముఁ.

87

క॥ భవుకార్ముక విదళన శ్రీ

ధవ! హరి! సుతామవినుత! ♦ దానవవైరీ

శివజిహ్వా మంత్రితారక!

భువిశ్రిత మందార! రామ! ♦ భూపలలామా!

88

భుజంగప్రియాతము.

సురానేక సంరక్ష ♦ సూక్ష్మస్వరూపా!

ధరాజాతచిత్తాబ్జ ♦ ధామా! రమేశా!

పరాదేవదేవా! శి ♦ వస్తోత్రీపాత్రా!

మురారి! హరి రామ! ♦ మోక్షప్రిదాయా!

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లనత్కటాక్ష.

కవితాధురీణ పంథము గోపనార్య పుత్ర

అంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ

కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ

పంచమశాస్త్రము

సంపూర్ణము.

శ్రీసీతారామ చంద్రదార్పణమస్తు.

శ్రీ రుక్మిణీ కళ్యాణాంతర్గత

—: తత్త్వార్థ ప్రకాశిక :—

శ్లో॥ కృష్ణేతి మంగళం నామ యస్య వాచప్రవర్తతే
భస్మీభవంతు రాజేంద్రమహాపాతకకోటయః॥

శ్లో॥ సంసార సర్వసందప్త చేష్టైక భేదః
కృష్ణేతివైష్ణవం మంత్రాంకురీత్యాముక్తోభవేన్నరః॥

శ్లో॥ సతస్సంగత్వే నిస్సంగత్వం । నిస్సంగత్వే నిరోహత్వం
నిరోహత్వే నిశ్చలత్వం । నిశ్చలత్వే త్వజీవనముక్తిః॥

అనెడి ఆచార్యోక్తిచేత సత్పురుషసాంగత్యమున సత్తమగుణములచే
నల్పంకరింపబడి విజ్ఞానమునఁ గాంచినబుధులు రాగద్వేష నిర్ముక్తులగుదురు.

ఋషిప్రోక్తములగు నిఖిలపురాణేతి హాసములలో నాత్మానాత్మవిచారణ
గూఢముగా జెప్పబడియున్నది. అయ్యదిగమనించక గొందరుపురాణముల
గలనయ్యయి కథాఘట్టముల కేవలకల్పితములని ధిక్కారముజేయుచు నిరభి
మానముగలవారై యున్నవారలా.

విద్యలెన్ని నేర్పినను బ్రహ్మవిద్యతో సమానముకావు గావున శ్లో॥ అస్య
పద్యాపరిజ్ఞానం, అపశ్యంశ్వరంభవేత్ । బ్రహ్మవిద్యాపరిజ్ఞానం, బ్రహ్మప్రా
ప్తికరంపరం॥ అనెడివార్యోక్తి ననుసరించి కించిజ్ఞుడైన నేను నాస్వల్పవిద్యా
పరిశ్రమమున, బుద్ధిమంతులగు జెద్దల సేవజేసి, వారియొపదేశములయఁదభిమాన
చరుండైన నడసిన విజ్ఞానబలమున నాచేరచియింపఁబడిన శ్రీరుక్మిణీకళ్యాణ
మునఁగల సంతరాధ్యమునా నేర్పుకొల్పి వాయించొడంగితిని. అయ్యది పర
తత్త్వజిజ్ఞాసుల కుపకరించఁగలదని నా ఆభిమతము.

కథాప్రారంభము

పవిత్రమైన మనుష్యదేహమనెడి నిదర్శనదేళమును కేదకాన్త్రపురాణేతి హాసములు బహుముఖములుగ బ్రహ్మత్వమును ప్రతిపాదించుచుండ, చలనమునుపొందుకొని నయ్యది సమన్వయమునుజేసుకొని, శ్లో॥ దేదైశ్చనర్వరహామేమ పేదపేద్యోవేదాంతకృద్వద విదేవచాహం॥ అను భగవద్గీతప్రమాణముచేత స్వరూపజ్ఞానముగల్గి బ్రహ్మమునేనేయని స్థిరపఱచుకొని హృదయమనెడి తుండిన పురంబుననివసించి, అజ్ఞానావరణవిశ్లేషాదులకెల్ల భయంకరుడగును, వానినన్నిటిని నశించజేయుగల సమర్థుడగునై భీష్మకుండను బ్రహ్మవిద్యరిష్టుండగు నృపుండుపరిపాలించుచుండెను.

2. ఆ బ్రహ్మవిద్యరిష్టుండగు భీష్మకనరేంద్రునికు పంచమలములవెడి యేవురుపుత్రులును జ్ఞానమనుబడు రుక్మిణునెడి కూతురుగల్గెను. రుక్మిణీయనగా, రుక్మచన్యాస్తీతి రుక్మిణిఃసువర్ణమనితర్థము. శ్రుతి॥ తత్సువర్ణగం హిరణ్యచభవత్, తత్సువర్ణస్య హిరణ్యస్యబ్రహ్మేతి॥ అనుశ్రుతిప్రమాణానుసరణి హిరణ్యమనగా పరబ్రహ్మము ఆపరబ్రహ్మముదెలియజేయునది బ్రహ్మవిద్య గనుక రుక్మిణి యనగా బ్రహ్మవిద్యలేక ముక్తికాంత.

3. స్వాతిరిక్తవస్తు సత్వజ్ఞానవృత్తిని వర్ధిల్లజేయునట్టి అజ్ఞానమును, స్వాతిరిక్తసత్వజ్ఞాన శూన్యమైన బ్రహ్మజ్ఞానమును మనస్సునందేపుట్టుకువలన అజ్ఞానమునకు బ్రహ్మజ్ఞానముతోఁబుట్టు వనంబులుగా ఆయజ్ఞానరూపకములగు పంచమలములే బ్రహ్మజ్ఞానముగు రుక్మిణీదేవికి అయిదుగురుదోబుట్టువులయిరి. మరియు అజ్ఞానము తొలగెబుట్టి సద్గుణబోధవలన బ్రహ్మజ్ఞానము వెలకగల్గెను కావున అజ్ఞానరూపకుండగు రుక్మి అన్నయనియు బ్రహ్మజ్ఞానరూపిణియగు రుక్మిణీదేవి చెల్లెలనియు నెఱుంగునగును.

4. అణచు, కార్మిక, మాయక, మాయేయ, తిరోధానములనువవియే
కుంచములు. అణచునగా నేనబ్రహ్మచర్యము విజ్ఞానమప్పుడప్పుడు తట
స్థించగానయ్యది మఱుగుబులచి స్వాతిరిక్తవస్తు సత్వజ్ఞానమును తరిల జేయు
నది. కార్మికమలనునగా వేదాంతమహావాక్యార్థములు సద్దుయ్యలుబోధించగా
నశ్శోధపహింపజేయునది. మాయకమనగా బ్రహ్మజ్ఞానవాసన మదయుంభసీ
యనది. మాయేకమనగా పాపపుబనులు చేయుటయందు మనస్సును బ్రేపేసంప
జేయునది. తిరోధానమునగా నిర్మలపరిపూర్ణ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మచుండు
అనిత్యబుద్ధినిబుట్టింపి పరబ్రహ్మచునకంటె నితరమగుచేతులు, మంత్రములు,
క్రియలు, మతములు సాధనములు నిజమనిబోధించి, జననజరా మరణముల
గలగించి అధోగతిపాలు చేయునదియనియెఱుంగు.

ఈ బ్రహ్మవేత్తలందరు పూర్ణానంద పరబ్రహ్మచుగు కృష్ణునకు, విద్రా
విస్తాంత్యమున బాడమిన నూత్నబ్రహ్మస్వరూపిణియయ్యు, బ్రహ్మవిద్యయును
రుక్మిణీదేవిని నిర్వికల్పసమాధిలోనిచ్చెదమని వేదాంతమహావాక్యార్థ విచారణ
సేయుచుండగా, జీవానాంకారుడగురుక్మి: అనానుభవుండును, అజ్ఞానభూమి
కలగు జేదిదేశముబాటించినట్టి శిశుపాలుండను నిత్యానిత్యవస్తు వివేకహీనుం
డును బ్రహ్మజ్ఞానమును వెలుతురును మాడజాలని దివాంధమునకు నీయదలంచెను.
(దివాంధునిలక్షణములు పూర్వమునాచే రచియింపఁబడినది వాంధమనగ్రంథము
యొక్క ప్రథమ ద్వితీయభాగములలో విపులముగాదెలుపబడెను.)

6. బ్రహ్మవిద్యారూపిణియగు రుక్మిణీదేవిని విజ్ఞాన సమాధియందు
స్థిరమై బ్రహ్మవిద్యాభిమానమున నవిద్యాసంఘముకంటెగు బుద్ధియనువిప్ర
వక్రుని, యోగమార్గమున భూమిధ్యును నేదో ద్వారకాపురమునకుబంపి తత్పరిపా
లనాధీకుండగు పూర్ణానందపరబ్రహ్మచుగు శ్రీకృష్ణునికి విషయ ముక్తాపరిజ్ఞాన

మున నెఱుంగఁబఱచెను. అట్లు బ్రహ్మానందరూపిణియగు రుక్మిణీదేవి, నిధిధాన్యవ
సమాధియందున బుద్ధియగు బ్రాహ్మణోత్తమనచేఁబంపఁబడినను దేశ మెద్దియన'

7. పూర్ణానంద పరబ్రహ్మమయఁడవై, రాగ ద్వేష కామక్రోధలోభ
మదమత్సరాది దుర్గుణములకుదూరఁడవై, అంతఃకరణేంద్రియములనంబఱగు
శ్రీలలిత ములనపహరించు సమర్థతఁగలదేవజ్ఞానాకరుడవగుకృష్ణపరబ్రహ్మమా!
త్రికాలములయందు నశింపనిమోక్షరూపవస్తువును బొందజేయు (అనగాదుఃఖ
రహితమును బొందజేయునగు) నీచరణసేవయందు ప్రొద్దుగడపినన్ను (చర
ణము-పాదము) పాదోస్యవిశ్వభూతాని, త్రిపాదస్యామృతందివి "అనుక్రూతి
ప్రమాణముచొప్పున పాదమనగా సకలజీవసమూహముగనుక, యద్యత్సకృతి
చక్షుర్భ్రాంతతదాత్మేతి విచారయేత్" అనునట్లు జీవసమూహమెల్ల నీకం
ఠేనన్యముకాదని, నిరంతరమనుసంధానముజేయుచున్నదానను, తీరము,
అక్షరము, పరమ నేడివన్నియు నొక్కటిగాభావించి, చతుర్దశేంద్రియమయ
ములైన చతుర్దశభువనములుకంటె నధికుండవగునిన్నుఁబొంది అహంబ్రహ్మాస్మి
యను విజ్ఞానమునుఁ బొందఁగలను.

8. అదియునుంగాక పూర్ణానందపరబ్రహ్మయగు ఓకృష్ణా! త్రికూటమ
నేడ్చిపలమందలి సప్తధూమికలలోఁగడవడిదై, నూన్యసోమాగ్ని మండలముల
మధ్యనుంగల నొంటిస్తంభముమేడయిందు (అనగా నేత్రోద్వయమునగలభ్రూ
మధ్య సహస్రారమున) నుండగానన్నుఁ జేబట్టఁగలవా! బ్రహ్మవిద్వర్తిష్ఠుండ
వగు ఓకృష్ణా! అవ్యయానందరూపిణివై వెలింగెడినన్ను, వడ్చిధసమాధు
లలో నొక్కటియైన అంతరనిర్వికల్ప సమాధిబలమునఁజేబట్టవచ్చినపక్షమున,
మాయ అవిద్యను నెడి ద్వారఫాలకులతో గూఢుకొనియున్న సలయవిక్షేప
కషాయ రసాస్వాదరాగద్వేష కామక్రోధ లోభమోహమదమత్సరేద్యా
దర్శనంభాదులను నశింపజేసిగాని చేబట్టగాదుగదాయని చింతించెదవేని,

ఓకృష్ణపగపగిష్టామా! హృత్పూడరీకం, పురమధ్యస్థస్థంత్రాపి దహరం గగనం-విశోకస్తస్మిక్త యదంతస్తుదుపాశితవ్యం" అనుశ్రుతిసమసరించినవాడైన యెడల నుపాయంబొందుగలదు. ఎద్దిమన, దేవీత్రాతార్థమై బెడలుదానను, అనగా స్వయాపాహంకారమనెడి దేశతనుభజింపఁదలంచి, అహంబ్రహ్మాస్మి అను స్వర్కాపాహంకారమునుబొంది (నుఱుపి కాళీ సకలేవలీనేతమెభిధూతస్సుఖరూపమేతి, సుఖమహమస్వాప్నం-వ కించదవేదిమం "అనెడివ్యక్తిత్వమునుగలిగి సర్వేంద్రియవ్యవహారములులేనిదాననై-వాగ్రతయందుసర్వేంద్రియవ్యవహారముగలదాననై యున్నానుగనుక అవిలక్షణమైన నేనే సలక్షణముగని ప్రజ్ఞగలదాననైయుండెదను. శ్లో॥ అహంకారకృత్తోబంధః ఆత్మన ద్విస్తపర్యయః-అహంకారవిమూఢాత్మకర్తాహమితిమన్యతే॥ అనుప్రమాణము చేతనహంకారము బంధకారణమనిన (యద్యత్పశ్యతి చక్షుర్భ్రాంతత్తదాత్మేతి భావయేత్) అను శ్రుత్యానుసరితీ తనయెనుటఁదొననదంతయు దాననెడిజ్ఞానమునుబొంది బహిర్ముఖమయిన పృథ్విగలదాననై యుండునమయంబున- ప్రపంచవాసనలోఁజిక్కి స్వేతావస్తుసత్వపుస్తలనుదగులకబ్రహ్మకేచారణము జేయుటకునై మావారలగు అంతఃకరణేంద్రియ నామకులగు బ్రహ్మజేత్తలు-బ్రహ్మవిద్యరిష్టంఁదగు నెన్నుజేపట్టకముమపు ఈశ్వరివిభజించుటకుఁ అనగా స్థావర క్రిమిజలచరపక్షిపశునరగురాది సకలప్రాణులను పుట్టింపను పెంపను శ్రుంపను కర్తయైన పరమాత్మయొక్క భార్యయైన బ్రహ్మవిద్యను ఆరాధించుటకనై పంపుదురు. అనగా బ్రహ్మవిచారణలో నేనుండగాఁ గనపడి ముక్తికాంతనైన నన్నుజేపట్టుమని సందేశమునంపెను.

9. అంతబ్రహ్మానందంబున నోలలాడు ముక్తికాంతయు బ్రహ్మవిద్యయునగు యక్కిణీదేవి కరగహతార్థమయి (అనగానిఖిలవాంఛాపరిభ్రమణ సంసారకూపంబుననుండి యత్రిక్రమించుట) పరబ్రహ్మంబగుశ్రీకృష్ణుండు విజ్ఞానా

కరమగు విచారణము సారధియై క్తమగు నైవ్య సగ్రీవమేఘపుష్పవలాహ కంబుజాను తారంగంబులు (మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారముల నెడి గుట్టయు లుగలసాక్ష్యదేహమను) రథమనాయత్తము జేసుకొని, నిధిధాన్యన నిర్గుణసమాధి నాబుగబుద్ధియ నెడి అగ్ని ద్యోతనయై క్తమగా (అగ్ని ద్యోతనఁడనగా అగ్ని ప్రకాశమునను అగ్ని చోతమునకు ద్యోతనావ్రత కాశింపజేయువాడని యర్థము) అంధాకారబంధురమగు విషయోరగ్రాముల దగ్ధపఱచెడివాడని తెలియబడెను కృష్ణాచారధురధులు నెక్కి - దేహరూప పోషణచక్రజుష్టి గలవాడై లల్పకాలములో ప్రాప్తిదేవులైన జ్ఞానధీశులనయిదింటినిదాటి విద్యుత్తువేళం బనెడి తురీయస్థలమనకు జేరెను.

10. బుద్ధి సమాధిశ్రవణం దై విషయవాంఛాసముద్రంబున బడిపోయె నేహాయనిముక్తి కాంతయగు రుక్మిణీదేవి తనలోదాను విచారింపదొడంగెను.

11. బ్రహ్మవిద్యా రూపిణియగు రుక్మిణీదేవి తల్లియగు జ్ఞానకాలత తోనైనా తనజననస్థలలోగల విచారకారణముల చెప్పదు, ఇంద్రియముల కెల్ల రాజైవమునన్న బ్రహ్మకారమయియుండుట చేతవాగ్గింద్రియ వ్యాపారమగు సంభాషణము జేయదు. హృదయకమలమ నెడి ముఖమునందు పొందుయున్న సంత ల్పావిప్రుత్తలను బహిర్యుఖముజేయదు. నిద్రయను మాయావరణశక్తి లోబ జేతు. అనగా నదిసదాగ్రమును ముచుచుండుదు. యోగబోధల నెడి సవయ గ్యుంబుచ్చెనొకటితో నొకటి వెనబకొనయున్న సమకావస్తనుబొందియున్న త్రి శుఖముల నెడి దండలనువిడచియును. ద్వారక నాటరగు భృమభ్యమనసెలచి యున్న దృష్టులను బహిర్యుఖముచేయదు. అనగా లోకాపుగలదృష్టులను వెలి చూపుగలవిగాజేయుదు. జ్ఞాన సేత్రముల బొడమన యానందభాగ్యములను తుడ వదు. అనగా నిరతతయానందమునుండి తొలగి విషయానందమున మునగదు తమోగుణమయంబగు కొప్పయందభిమానముగల్గి చక్కజేయదు. అవిద్యా

పాదమయిన లోకవాసనలేక యుండెడిదనుట నిత్యానందానుభవముగల దగుటచేత అన్నము మొదలైన భోజ్యపదార్థముల స్వీకరించదు. నిర్వికల్ప సమాధి యందుండటచేత నిందియ వ్యవహారములేవియు లేకయుండెననిభావము.

12. అసంతరము ముక్తికాంతయగు రుక్మిణీదేవి పూర్ణానందమర బ్రహ్మమగు శ్రీశృంగని స్వాధీనమయినపిదప నాబ్రహ్మనందనూపిణికై కానివిధ చేదదేశాధీశుండును, అజ్ఞానభూమి లపాలించెడి నిత్యమననచేతకూర్చుండగల శివపాలుండను దివాంధము మఱితాపించుచుండఁగా విభిధాభ్యాసములంబగు బుద్ధి యిట్లు నీతినిగరుపందొడంగెను. ఓజ్జ్ఞానమునాదుర్లభమైనమహత్వదేహానుభవ ప్రాణములు సిరమైన “ప్రాణోఽప్యేవమృతానాత్” ను శ్రుతిచేత పంచ ప్రాణస్వరూపముతోను పరబ్రహ్మముతానని యెఱింగినపక్షమున జననమరణాదులులేక కాశ్యపముగానుండవచ్చును త్రికాలములయందు తప్పకనుండుట యేతటస్థించినచో ముక్తినిస్మేష్పడు విడువకయుండును. (యత్సత్వేయత్సత్వంయదభావేయదభావః) అనుశ్రుతిచేత దానున్న సర్వముగలదనియు దాను లేకున్న సర్వములేదని యెఱుంగుము. రుక్మిణీయనెడి ముక్తికాంతసందర్శన ముగలుగుటచేత కాశ్యపతండవైతివి. (బ్రహ్మైవేద బ్రహ్మవిద్భవతి) అనుశ్రుతిచేత బ్రహ్మవిద్యార్థివై బ్రహ్మవేత్తల నాశ్రయించితివేని బ్రహ్మవిద్యయగు ముక్తికాంత నీకు లభించును. బ్రహ్మవేత్తల వేదాంతవాక్యాన్తముల నిరణించితివేని నీపర్యాయసమంతయు నిష్ప్రయోజనమై కుద్రపవిన. యవాంభాపరిభ్రమణ చిత్తుండవగుటచేతి ఫలించదు. దేహధారి స్వతంత్రుడుకాదు. శ్లో॥ యావత్ప్రాణగ్ణవైషమ్యం తావన్నానత్వమాత్మనః । నానాత్వమాత్మనో యావత్సారతంత్ర్యం తథైవహి॥ యావన్నానత్వజ్ఞానం తావత్కాలక్షృతంభయం త్విచిచ్ఛియున్నదిగనుక యెవఁడుతనకు దేహిందియాద్యపాదులుకలవని యెందునున్నాడో వాఁడెన్నటికి పరతంత్రుండేకాని స్వతంత్రుండుకాదు. సర్వము

నీశ్వరాధీనము గానుండును అయినయెట్లు తీర్పుచుండునో యట్లు తీరుగుచుండువు. జ్ఞానేంద్రియక కేంద్రియముల అంశ కేంద్రియములు నాలుగు సత్వరజస్తమోగుణములు మూడునుగలసి ఒదియేడుతో జేరి శరీరేంద్రియములు నేననెడి అధ్యాసగలవాడై అరిష్టద్వర్గములారింటిలో దుర్జయమైనకామమువలన భగ్నుండ పగుటుగాంచి కరుణామయిండుగు భూర్ణానందపరబ్రహ్మచగు శ్రీకృష్ణుండు వచ్చి-తత్త్వమేవతత్వమేవతత్ అనెడుపదేశమువల్లనీలో విజ్ఞానమును గలిగించెను.

13. తదనంతరమజ్ఞానరూపకుండగు రుక్మి తన సహోదరియగు రుక్మిణీ శాబ్రహ్మవిద్య పరబ్రహ్మంబగు శ్రీకృష్ణుని స్వాధీనమగుటవెతీంగి, విషయతాపత్రయాది బంధుజాలంబులను బాసి మనోబుద్ధి చిత్త అహంకారములనెడి గుఱ్ఱములఁగట్టబడినకారణశరీరమును రథమును బుద్ధినాబఱగు సారథినడపఁగా నందాలోహణమగుటఁగాంచి, శరీరేంద్రియాదుల రూపకుండగు రుక్మి తనతోఁబుట్టువు తమ్మునిదిచి దూరమగుకారణంబున దుఃఖితాత్ముడై పరబ్రహ్మంబగు శ్రీకృష్ణునికెదురుగా తనస్థూలదేహమును రథమునుబోనిచ్చి ట్టనియె.

14. బ్రహ్మానందరూపకుండవగు ఓకృష్ణ! జ్ఞానరూపిణియును ఆనందస్వరూపిణియునగు నాచెల్లెలగు రుక్మిణీ దేవినిమాకుదూరముజేసి అపహరించుట ధర్మమా! (మమైవాంశో జీవలోకే అనప్రమాణమునుబట్టి మేమెల్లరము నీ అంశమునబుట్టినవారము గావున, మాతో సమానుండవు కావుగదా! (నచక్షురశోశ్రోత్రపాణిపాదం) అనిశ్రుతిచేత నీవుచతర్దశేంద్రియ వృత్తులలో నేవృత్తిలేని వాడవుగదా! అదియునుంగాక “ఏకోదేశో బహుధానివిద్యః - ఏకంసంతం బహుధాకల్పయంతి” అనశ్రుతివలన స్థావరజంగమ పాణిణరూపములలో నీవే యున్నావుగనుక నిన్నేజాతవాడవని నూహించగలనునబాయలే మ్మయితే వాకదాచిన్నాయం భూత్వాభవితావానభూయః । అజోనీత్యక్యాశ్వతోయం పురాణోనహస్యతే హస్యమానేకరీరే” అను గీతాప్రమాణముచేత నీవిట్టిచోట

పుట్టితివనియు నట్టివోటపుట్టితి వనయు నెట్లు చెప్పగలను. నీవుత్రిగుణాత్మకుఁ
డవుగనుక మంచిచెడ్డలీరెందును నీయందులేవు-అదిగాక (నదవచ్చాహ
మర్జన) అనునట్లు నీవునదనద్యోత్రుడవు నిన్నెచుకలెనుకొగలరు. నిన్ను
తెలుకొనువారు నీవేయనిభావము. (సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా) అను
ప్రమాణముచేత సర్వవ్యాపకుడవు. నీవుస్థూలకారణ శరీరములు జాగ్రత్స్వప్న
సుషుప్త్యవస్థలు విశ్వలైజన ప్రాజ్ఞనామములు మొదలగువ్యవస్థలను పొందు
టయులేనప్పడు శుద్ధనిర్వికల్పుడవుగా నిరంజనుఁడువుగానుండుట నీవిభూతి
యది. (ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మనేవాస్తికించన) అనెడి యేనిర్వికల్పసమా
ధిలోనిద్యాస్థితినుండునప్పుడు నీకుశక్తులుమిత్రులులేరు. అస్థితినివదిలి జాగ్రత్తు
వచ్చినప్పుడే శక్తుమిత్రాదులుగలవాఁడ వగుదువు || శ్రు || క్రీడాధర్మంపుష్టి రిత్త్య
స్యేభోగార్థ మితిచాపతే దైవస్యేషస్సభావోయ మాప్త కామస్తు కాస్పృహ
అనిలేక మత్యైకాగ్రాసగ్రాహాది రూపములుధరించి శక్తువులతోనుద్ధముచేయు
దువు నీవు రాజాధిరాజనేకాని జరాసంధాదిరాజులతో సమమైనవాఁడవుకావు
నీవేషిత్వమాత్మ భ్రాతృది స్వరూపములతో నుండువాఁడవుగాన నీవునాకును
నానహోదరియగు బ్రహ్మవిద్యారూపిణియగు రుక్మిణీదేవిని దూరముచేయుట
పాడిగాదన బ్రహ్మవిద్యరిష్టుండును జగద్గురుండును శ్రీకృష్ణుండు ప్రపంచక
విమయాదుల రూపునుడగు రుక్మిణి యావాంఛావిముక్తను లక్షణమునకు
మార్పజేయదలంచి వానినివిరూపునిగాజేసెను అజ్ఞానరూపునండిలోలగించెను.
అన్యోజ్ఞానమును కలగజేసెను.

పమున రుక్మిణీకళ్యాణతర్గత గూఢార్థమునుగ్రహించి ప్రతియొ
క్కయొక్కతనుశరీరమే విదర్భపురమనియు. కుండినము హృదయమనియు పాల
నాధికారి. ఆత్మయనియు నిత్యానందమే రుక్మిణియనియు జేవేశ్వరైశ్వరును
లక్షణమున రాగద్వేష కామకోధలోభమోహ మదమాత్సర్యరూపకులగు
రుక్మిజరాసంధాదుల జయింపవలయుననియు నట్లుజయప్రయత్నలైనచో నిత్యా

నంద రూపిణియగు దక్షిణి కరగ్రహణాధిక్యత నహింసగల్గనియెడివిజ్ఞానమును
 గుర్తుతోపదేశమున పెట్టింగిల్లో భార్యజలూకేసవాజాదిగర్తే పుత్రుడిమీసే
 గృహబాడబాగ్నీ । ఆకాతరంగే భవసాగరేతూ మన్నంసముద్ధారయ్య చం
 ద్రామా శోఅనుప్రమాణమహాప్సవ సతీనుతాది రూపసంసార సముద్రములో
 మునిగి యెన్నటికిదరిగానక పునరపిజననం పునరపిమరణం అనుతగులంబుమండి
 బిడవబద్ధమయి యుహరిలయ నిదియొకసూర్యకరచుగు పాతమననాపేర్వ
 గొలదింకయు నెంతయో విపులార్థముగల యీయక్ష్మిణీకళ్యాంతర్గత గూఢా
 ర్థమును సంగ్రహరూపముగా దెలియజేసితిని విజ్ఞులగువారలందెచ్చుకేని
 లోపములం గాంచివో త్నమించగలరని వాప్తార్థవ.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

పుట	పద్యము	చరణము	తప్పు	ఒప్పు
1	1	3	ఆరాదింప	ఆరాధింప
1	1	4	వేకంకట	వేంకట
3	9	3	ప్రశంశ	ప్రశంస
8	గద్య	2	కథాకర్ణంబు	కథాకర్ణనంబు
7	పద్యము(24)	4	బలికెలి	బలకె
47	11	4	అయ్య	అయ్య
,,	12	2	వీరుకిక్	వీరులకుక్
52	32	4	తనూజగు	తనూజకు
55	41	2	బృందముగూడి	బృందముంగూడి
,,	గద్య	9	భంజకల	భంజకల
65	పద్య 78	2	బోయినిక్	బోయనిక్
67	84	2	వడిసి	వడసి
68	87	3	నేత్రుల	నేత్రీల
,,	90	4	విక్రమ	విక్రము
70	97	1	శౌనికా	శౌనకా
71	1	3	రాజాది	రాజాధి
73	8	5	వతెంచి	వతెంచి
74	13	1	అచును	అనుచు
,,	గద్య	1	కన్నయ	కన్నియ

75	పద్యము 18	4	ప్రదాయ	ప్రదాయి
77	27	4	అనుకూలమున్	అనుకూల్యమున్
80	42	2	ముద్దులిడి	ముద్దులిడి
84	57	4	అరుణముంజెందె	అరుణుడైపోయె
85	61	3	లలామాకు	లలామకు
87	గద్యము	1	తీక్షణంబున	తీక్షణంబున
92	పద్యము 82	8	శీతకృతులు	శీతకృతులు
96	94	8	జేపిరి	జేసిరి
„	97	2	వీడంత	వీడంత
101	గద్య	6	వెలంగెడి	వెలింగెడి
105	6	2	సుందరాంగి	సుందరాంగి
106	పద్యము 12	4	ఖగరాజ్వాహుని	ఖగరాజ్వాహుని
107	రగడ	9	రాజు	రాజు
„	„	18	హరణముఁ	హరణముం
109	పద్యము 5	17	తేరుఁ	తేరుఁ
115	„ 39	2	అందంబుదనన్	అందంబుదనన్
„	„ 41	4	దళాయనేత్రు	దళాయతాక్షు
117	దంపకము	4	కంది	కంధి
128	పద్యము 11	2	సాధ్యంబు	సాధ్యంబు
129	„ 13	1	నాత	యాత

130	గద్య	3	అలంకృతిఁ	అలంకృతఁ
,,	పద్యము	17 2	యాణరీ	నాణరీ
133	గద్య	2	పగిదియచ్చటఁ	పగిదినచ్చటఁ
135	పద్యము	4	భద్రులు	భద్రుల
136	గద్య	12	పాలంబులును	ఫాలంబులును
136	,;	16	మహర్ణవంబెల	మహర్ణవంబులే
140	పద్యము	24 4	ద్రైశ్లఁగ నేయు	ద్రైశ్లఁగ నేయు
143	,,	34 2	నీకుఁ	నీవుఁ
144	,,	38 5	రాజమాన్య	రాజమాన
146	,,	42 2	నేత్రుల	నేత్రుల
150	,,	62	2రుక్మిణిపల్లివదళపాణి	రుక్మిణిఁబల్లవదళపాణి
152	,,	67 3	మేలిమా	మేలియా
156	,,	84 4	వారాన్నిధి	వారాన్నిధి
,,	గద్య	5	ఇంద్రా	నింద్రా
,,	,,	,,	అనవర	ననవర
157	గద్య	9	అష్టభార్యా	సష్టభార్యా
158	88	2	భవు	భవ

పాఠక మహాశయులకు మోచ్యరిక.

ఈ గ్రంథకర్తగారు కవితావికారద పంతం అంజనేయులుగారిచే రచింపబడిన గ్రంథములన్నియు మావద్ద దొరకగలవు

“మోక్షపాథని”

0-4-0

ఈ గ్రంథము సగుణ నిర్గుణోపాసనగల భక్తులకుః ఉపయోగకరమైనది. మనోహరమైన పద్యములుగల కావ్యము చదివి తీరవలయును.

“దివాంధము” (పద్యకావ్యము)

ప్రథమభాగము.

0-5-0

ద్వితీయభాగము.

0-6-0

ఈ గ్రంథములో నన్యోపదేశచరిత్రము - నీతి - వేదాంతము. ఈ అర్థత్రయము గ్రంథమంతటను గానబడును. ప్రతిపద్యము చిత్ర విచిత్రముగా పూరింపబడి చదవఁట హృదయముల నాకర్షింపఁగల మహాశక్తిగలది.

శ్రీ పాండురంగ శతకము.

0-6-0

ఈ శతకమిప్పటివరకుగల శతకములన్నిటికి మకుటము. ప్రతిపద్యములో నపారమైన భక్తిభావముగలిగి శ్రీ పాండురంగ నాథునితో భాషించు నట్లుండును.

ముద్రాణములో నున్న గ్రంథములు

“భక్తనామదేవు” (నాటకము)

శ్రీ పాండురంగని లీలలన్నియు నిందు ప్రదర్శింపబడును. ఎట్టివిషయ వాంఛయైనను ఈ గ్రంథము నొక్కపర్యాయము పఠించినచో తనస్మయత్వము గలిగి భక్తిపరవశుడగును.

శీఘ్రముగా సారస్వతలోకమున కందజేయబడును.

కొంజావీరయ్య,

పుస్తకములవ్యాపారము

మహాకాళివీధి,

శికింద్రాబాదు.

